

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๘๑ ตอนที่ ๑๘๐๑ – ๑๘๑๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๘๐๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษาามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๑

ส. สำหรับบางท่านที่เป็นผลของกุศลที่ประกอบด้วยปัญญา ก็ทำให้มหาวิบากปฏิสนธิประกอบด้วยปัญญา บางท่านยังไม่ค่อยสนใจศึกษาพระธรรมหรือถึงแม้ว่าศึกษาแล้ว ก็แล้วแต่ระดับขั้นของปัญญาที่สะสมมาว่า เป็นปัญญาขั้นไหน ถ้าเป็นปัญญาที่มีกำลัง ก็สามารถเข้าใจพระธรรมได้อย่างรวดเร็ว และบางท่านเพียงฟัง ก็สามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ประจักษ์แจ้งการเกิดดับ รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลได้ เพราะว่าสภาพธรรมกำลังปรากฏ แต่ปรากฏกับผู้ที่จะสมปัญญามาน้อย หรือมาก หรือไม่ได้สะสมปัญญามาเลย

ถ้าสะสมปัญญามากก็เข้าใจทันที สามารถประจักษ์แจ้งการเกิดดับของกำลังเห็นในขณะนี้ได้ กำลังได้ยินในขณะนี้ได้ แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายกุศลวิบาก ๑๘ ดวงนั้น ต้องมีการประณีตเพิ่มขึ้นตามขั้นของเหตุซึ่งได้กระทำแล้ว

เพราะฉะนั้น ทุกคนปฏิสนธิจะเกิดอีก แต่ไม่ทราบว่าจะเป็นที่ไหน และจะได้พบกันอีกหรือไม่ ถ้าเกิดในสวรรค์ พบกันก็จำได้ เพราะว่าเทพทั้งหลายเป็นโอปปาติกะกำเนิด เป็นกำเนิดที่สามารถระลึกถึงชาติก่อนว่า จุตีด้วยสภาพอย่างไร และด้วยผลของกรรมอะไรจึงทำให้ปฏิสนธิในเทพชั้นนั้น ๆ แต่ถ้าเกิดเป็นมนุษย์อีกต่างคนต่างเกิดเป็นมนุษย์ ก็ไม่มีการที่จะรู้ได้เลยว่า คนนี้ชาติก่อนเคยพบกันหรือเปล่า หรือเคยรักเคยชังกันสถานใด ถ้าเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ก็จำกันไม่ได้ ไม่มีทางรู้เลยว่าใครเป็นใครในชาติไหน

ปฏิสนธิจิตบางประเภทก็ทำให้เกิดในใจ เช่น ไก่ ตู๊กแก จิ้งจก แม้แต่เพียงการปฏิสนธิก็จะเห็นได้ว่า ช่างวิจิตรตามกรรม กรรมบางประเภทก็ทำให้เกิดใน

เก้าโคไลที่ขึ้นแฉะ เช่น พวกหนอน พวกแมลงต่าง ๆ และสำหรับในภูมิมนุษย์ก็ทำให้เกิดในกรรม สำหรับพวกเทพและสัตว์นรก เปเรต อสุรกาย ก็ทำให้เกิดเป็นตัวสมบุรณ์ขึ้นทันที เป็นโอปปาติกะกำเนิด

สำหรับปฏิสนธิจิตที่จะเกิดต่อจากจุติจิตในชาตินี้ ขอกล่าวถึงเรื่องกรรมที่บางท่านประมาทแล้วในครั้งพระผู้มีพระภาคพระองค์ก่อน ๆ

อรรถกถา ขุททกนิกาย สุตตนิบาต อรรถกถากปิลสูตรที่ ๖
มีข้อความว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะเสด็จปรินิพพานแล้ว กุลบุตร ๒ พี่น้อง ออกบวชแห่งสำนักของสาวกทั้งหลาย ผู้พี่ชื่อว่าโสธนะ ผู้น้องชื่อว่ากปิละ ท่านทั้งสองมีมารดาชื่อสาธนี มีน้องสาวชื่อตาปนา ทั้งมารดาและน้องสาวนั้นบวชในสำนักนางภิกษุณี

บวชหมดทั้งครอบครัว ทั้งมารดา น้องสาว และบุตรชายทั้งสอง ก็ต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธามาก แต่ควรที่จะไม่ประมาทในเรื่องของอกุศล

ในบรรดาพระภิกษุทั้งสองนั้น พระภิกษุผู้พี่คิดว่า เราจะบำเพ็ญवासธุระ (ธุระเป็นเครื่องอบรมตน ได้แก่ การอบรมเจริญวิปัสสนา) ดังนี้แล้วก็อยู่ในสำนักของอุปัชฌาย์และอาจารย์ทั้งหลายเป็นเวลา ๕ ปี ไปสู่ป่า และได้บรรลุพระอรหัต

พระกปิละคิดว่า เรายังหนุ่มอยู่ก่อน ในเวลาแก่แล้วเราจะบำเพ็ญแม้ว่าสธุระ ดังนี้แล้วก็เริ่มคันถธุระ ได้เป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกแล้ว พระกปิละนั้นมีบริวาร เพราะอาศัยปริยัติ เพราะอาศัยบริวาร ลาภก็เกิด พระกปิละนั้นเมมาด้วยการมาในการที่ตนเป็นพหูสัจจะ สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต มีความสำคัญว่าตนรู้ แม้ในสิ่งที่ตนยังไม่วารู้ กล่าวสิ่งที่ตนกับปิยะที่ภิกษุเหล่าอื่นกล่าวแล้วว่าเป็นอกัปปิยะ (คือ กล่าวสิ่งที่สมควรว่าเป็นสิ่งที่ไมสมควร) แม้สิ่งที่ตนกับปิยะก็กล่าวว่าเป็นกับปิยะ แม้สิ่งที่มิใช่โทษก็กล่าวว่ามีโทษ แม้สิ่งที่ไม่มีโทษก็ว่ามีโทษ

ศึกษามาก แต่เมื่อด้วยลามลึกการะ และเพราะเหตุใดจึงกล่าวผิดจากที่
พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ นาคิดมากทีเดียว

ต่อแต่นั้น พระกปิละนั้น อันพระภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รักโอวาทอยู่
โดยนัยว่า ท่านอย่าได้พูดอย่างนี้ ดังนี้ เป็นต้น ก็เที่ยวพูดสู่ตะคอกภิกษุทั้งหลายด้วย
คำทั้งหลายว่า พวกท่านเหมือนกับคนมีกำมือเปล่าจะรู้อะไร ดังนี้ เป็นต้น อยู่นั้นแล

ภิกษุทั้งหลายได้บอกเรื่องนี้แม้แก่พระโสณเถระ ผู้เป็นพี่ชายของท่าน
แม้พระโสณเถระนั้นก็เข้าไปหาพระกปิละนั้น แล้วกล่าวกับพระกปิละว่า อย่าได้พูด
แม้แต่สิ่งที่เป็นกัมปียะว่าไม่เป็นกัมปียะ แม้สิ่งที่มีโทษว่าไม่มีโทษ ท่านพระกปิละนั้น
ก็ไม่สนใจคำของท่านพระโสณเถระผู้เป็นพี่ชาย

ลำดับนั้น ท่านพระโสณเถระได้กล่าวกับท่านพระกปิละว่า

ผู้นุเคราะห์จะพึงพูดคำหนึ่งหรือสองคำ ไม่พึงพูดให้มากไปกว่านั้น เพราะว่า
ถ้าท่านผู้นุเคราะห์จะพึงกล่าวให้มากไปกว่านั้น จะพึงมีโทษในสำนักของพระอรียะได้

แม้แต่การที่จะเตือน หรือการที่จะกล่าว ถ้าพูดมากกว่าที่ควรจะพูด ก็อาจจะ
ทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดได้ คือ ไม่ได้เข้าใจเจตนาจริง ๆ ของผู้พูด เพราะในขณะที่กำลัง
เป็นอกุศล ย่อมไม่เห็นว่าเป็นสิ่งใดถูกและสิ่งใดผิด สิ่งใดควรและสิ่งใดไม่ควร
เพราะฉะนั้น ผู้ที่รู้สภาพธรรมแล้ว ท่านจึงกล่าวว่า ผู้นุเคราะห์จะพึงพูดคำหนึ่ง
หรือสองคำ ไม่พึงพูดให้มากไปกว่านั้น

เป็นเรื่องความละเอียดของจิตซึ่งจะต้องระวังว่า สำหรับผู้ฟัง ถ้าฟังแล้วเกิด
อกุศลไปใหญ่โต ผู้พูดก็ยุติเสีย เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเกิดอกุศลมากไปอีก

ท่านพระโสณเถระกล่าวว่า พระกปิละเองจะปรากฏด้วยกรรมของตนเอง ดังนี้
แล้วก็นึกไป จำเดิมแต่นั้น ภิกษุทั้งหลายที่มีศีลเป็นที่รัก ก็ทอดทิ้งพระกปิละนั้นเสีย

พระกปิละนั้นเป็นผู้ประพฤติชั่ว มีพระภิกษุประพฤติชั่วแวดล้อมอยู่ วันหนึ่ง
คิดว่า เราจะลงอุโบสถ แล้วก็ขึ้นสู่อาสนะอันประเสริฐ จับพัดอันวิจิตร พอนั่งลงก็พูด
ขึ้น ๓ ครั้งว่า

อาวุโสทั้งหลาย ปาติโมกษย่อมควรแก่ภิกษุทั้งหลายในที่นี้หรือ

ครั้งนั้น แม้ภิกษุรูปหนึ่งก็ไม่ได้พูดว่า ปาติโมกษย่อมควรแก่ข้าพเจ้า ทั้งก็ไม่ได้พูดว่า ปาติโมกษย่อมควรแก่พระภิกษุเหล่านั้น หรือแก่พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น

ลำดับนั้น พระภิกษุเหล่านั้นก็พูดว่า เมื่อปาติโมกษพวกเรารักษาดี ไม่พังกดี ชื่อว่าวินัยไม่มีหрок ดังนี้แล้วก็ลุกขึ้นจากอาสนะ

พระภิกษุเหล่านั้น ทำพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่ากัลลสะ ให้เสื่อมถอย คือ ให้พินาศแล้ว ด้วยประการฉะนี้

ในกาลต่อมา ท่านพระโสณเถระก็ปรินิพพาน พระภิกษุก็มรณะและเกิดในอเวจีมหานรก มารดาและน้องสาวของพระภิกษุที่มีความเห็นตามท่านและด่าบริภาษภิกษุทั้งหลายที่มีศีลเป็นที่รัก เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็เกิดในนรก

ในสมัยเดียวกัน ขณะนั้นก็มีเรื่องของบุคคลอื่นที่ได้กระทำความผิดต่าง ๆ กันด้วย ซึ่งข้อความใน **อรรถกถาปิลลสูตร** มีว่า

ก็ในกาลครั้งนั้น บุรุษประมาณ ๕๐๐ คน ทำบาปกรรมทั้งหลาย

จะเห็นได้ว่า กรรมของแต่ละชีวิต แต่ละภพ แต่ละชาติของแต่ละคนก็ต่างกันไป สำหรับบุรุษประมาณ ๕๐๐ คนนี้

ทำบาปกรรมทั้งหลายมีการฆ่าชาวบ้านเป็นต้น เลี้ยงชีวิตด้วยความเป็นโจร ถูกพวกมนุษย์ในชนบทติดตามหนีไปอยู่ ได้เข้าไปสู่ป่า ไม่เห็นที่กำบังหรือที่นั่งอะไร ในป่านั้น ได้เห็นภิกษุอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่ง ซึ่งอยู่ในที่ไม่ไกล ก็ได้เข้าไปไหว้แล้วกล่าวว่า ขอท่านจงเป็นที่พึ่งของพวกกระผม

พระเถระกล่าวว่า

ที่พึ่งเช่นกับศีลสำหรับท่านทั้งหลายไม่มี ขอให้ท่านทุกคนจงสมาทานเบญจศีล โจรเหล่านั้นรับคำแล้วก็สมาทานศีล

พระเถระกล่าวว่า

บัดนี้พวกท่านเป็นผู้มีศีลแล้ว เมื่อท่านทั้งหลายแม้ถูกปลงชีวิตของตนให้พินาศอยู่ ท่านทั้งหลายอย่าได้ประทุษร้ายใจ (อย่าโกรธ)

ไม่ทำร้ายใจของตนเอง คือ โดยการที่ไม่โกรธ

พวกโจรเหล่านั้นรับคำแล้ว

เวลาที่รับศีล ควรจะไม่โกรธ ดีไหม

ครั้งนั้น ชาวชนบทเหล่านั้นมาถึงที่นั่นแล้วก็มองหาอยู่ ข้างโน้นบ้าง ข้างนี้บ้าง ก็ได้พบโจรเหล่านั้น แล้วก็พากันปลงชีวิตเสียสิ้นทุกคน โจรเหล่านั้นทำกาละ (สิ้นชีวิต) แล้วบังเกิดในสวรรค์

ถ้าใครสามารถทำอย่างโจรได้ คือ กำลังถูกฆ่าอยู่ก็ไม่โกรธ ขณะนั้นผลของกุศลจิตที่เกิดก่อนจุติจิตเป็นชนกกรรม ทำให้กุศลวิบากจิตปฏิสนธิในสวรรค์ เพราะฉะนั้น แทนที่จะไปคิดถึงว่าถ้าโจรมาฆ่าก็จะไม่โกรธ ไม่ต้องเป็นโจรก็ได้ ใครก็ได้ ไม่ต้องฆ่าก็ได้ ทำอะไรก็ได้และไม่โกรธ ขณะนั้นถ้าจุติจิตเกิด กุศลจิตซึ่งเกิดก่อนจุติเป็นขณะสุดท้าย จะเป็นชนกกรรมทำให้ปฏิสนธิในสุคติภูมิได้ แต่ต้องไม่โกรธจริง ๆ เพราะว่าเห็นประโยชน์ของความไม่โกรธ และเห็นโทษของความโกรธ

เป็นไปได้ ถ้าจะไม่โกรธเสียเดี๋ยวนี้ และต่อ ๆ ไป เพราะว่าจะปฏิสนธิเมื่อไรไม่ทราบ ปฏิสนธิสำหรับชาติหน้าจะเกิดเมื่อไรไม่ทราบ ถ้ากระทำอยู่เสมอจนกระทั่งเป็นอาจินณกรรม ก็จะทำให้หวังได้ว่า กรรมนั้นจะทำให้เกิดในสวรรค์ได้

บรรดาโจรเหล่านั้น โจรผู้เป็นหัวหน้าได้เป็นเทพบุตรผู้เป็นหัวหน้า โจรนอกนี้ ได้เป็นบริวารของเทพบุตรผู้เป็นหัวหน้านั่นเอง ท่านเหล่านั้นท่องเที่ยวกลับไปกลับมาอยู่ ให้พุทธันดรหนึ่งสิ้นไปในเทวโลก แล้วเคลื่อนจากเทวโลกในกาลแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย คือ ในสมัยของพระผู้มีพระภาคพระสมณโคดมพระองค์นี้

เทพบุตรผู้เป็นหัวหน้าได้ถือปฏิสนธิในท้องแห่งภรรยาของชาวประมง ผู้เป็นหัวหน้าสกุล ๕๐๐ สกุล ในบ้านชาวประมงซึ่งมีอยู่ที่ประตูเมืองสาวัตถี เทพบุตรพวกนี้ได้ถือปฏิสนธิในครรภ์ของภรรยาชาวประมงที่เหลือทั้งหลาย เขาเหล่านั้นได้ถือปฏิสนธิและออกจากครรภ์ในวันเดียวกันนั่นเอง ด้วยประการฉะนี้

นี่อีกภพหนึ่ง อีกชาติหนึ่ง หลาย ๆ ภพ หลาย ๆ ชาติจากสมัยพระผู้มีพระภาคพระกัสสปะซึ่งเป็นโจร จนกระทั่งถึงได้ไปเกิดบนสวรรค์ และในที่สุดได้เกิดในตระกูลของชาวประมง

ครั้งนั้น แม้ภิกษุชื้อกปิละ ก็มาเกิดเป็นปลาสีเหมือนทอง แต่ปากเหม็น ในแม่น้ำอจิรวดี ด้วยเศษกรรมที่เหลือจากการเกิดในนรก

เป็นพระภิกษุชาติหนึ่งชาติใด และเกิดในนรก และก็เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน มีรูปร่างที่วิจิตรมาก คือ เป็นปลาสีเหมือนทอง แต่ปากเหม็น

ต่อมาวันหนึ่ง เด็กชาวประมงเหล่านั้นทั้งหมด ถือเอาแหไปจับปลา เมื่อทอดแหแล้วได้ปลาทองตัวนั้น ซึ่งทั้ง ๕๐๐ คนนั้นก็ได้นำปลาไปให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตร

เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรเห็นปลาสีทองก็ทรงดำริว่า พระผู้มีพระภาคจักทรงทราบเหตุที่ปลานี้มีสีทอง ดังนี้แล้วจึงรับสั่งให้นำปลานั้นไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาคด้วย ในเวลาที่ปลาอ้าปากขึ้น พระเชตวันก็มีกลิ่นเหม็นอย่างยิ่ง

ใครจะรู้ใหม่ว่า อุกุศลวิบากจะเกิดขึ้นในขณะไหนสำหรับผู้ที่อยู่ ณ พระวิหารเชตวันในขณะนั้น

พระราชาทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร ปลาจึงเกิดเป็นปลาที่มีสีทอง และเพราะเหตุไร กลิ่นเหม็นจึงพุ่งออกจากปากของปลานั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มหาบพิตร ปลานี้เป็นภิกษุพหูสูต ผู้เรียนจบปริยัติ ชื่อว่ากปิละ ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะ เป็นผู้ดำบริภาษภิกษุทั้งหลาย ซึ่งไม่เชื่อถ้อยคำของตน เป็นผู้ทำศาสนาของพระผู้มีพระภาคให้เสื่อมไป เพราะกรรมที่เธอทำพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นให้เสื่อมไป เธอจึงเกิดในอเวจีมหานรก แล้วก็มาเกิดเป็นปลาในบัดนี้ด้วยเศษแห่งวิบาก ด้วยผลอันไหลออกแห่งกรรมที่เธอได้กล่าวพระพุทฺธพจน์ สรรเสริญพระพุทฺธคุณเป็นเวลานาน เธอจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะเหตุที่เธอได้ดำบริภาษภิกษุทั้งหลาย กลิ่นเหม็นจึงพุ่งออกจากปากของปลานั้น

นี่คือผลของกรรมที่วิจิตร

ต่อไปเป็นข้อความที่แสดงโทษของบรรพชิตผู้ไม่อบรมตน ซึ่งมีข้อความว่า

ก็ผู้ใดผู้หนึ่งสละเพศคฤหัสถ์ ถ้าแม้บวชด้วยการเข้าถึงเหตุสักว่า การปลงผม และการนุ่งผ้าย้อมผาดเป็นต้น ถ้าหากว่าเป็นคนปากกล้า คือว่าเป็นผู้พูดคำหยาบ ยินดีในการเบียดเบียน เพราะพอใจในความเบียดเบียนอันมีประการต่าง ๆ เป็นผู้ประดุจเนื้อร้าย เพราะเป็นผู้ที่เชื่อกับเนื้อร้าย เพราะไม่มีหิริโอตตปปะ โดยที่แท้บุคคลเห็นปานนี้ ได้แก่ ภิกษุที่ยินดีในการทะเลาะเพราะเป็นคนมีปากจัด ถูกโมหะธรรมรังรัดแล้ว เพราะถึงความมกมายในการที่จะรู้แจ้งซึ่งอรรถแห่งสุภาสิต ย่อมไม่ทราบแม้ซึ่งคำที่ภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รักกล่าวแล้ว ไม่รู้จักพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ คือ ไม่รู้จักพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แม้ตนจะกล่าวอยู่โดยประการต่าง ๆ แม้เมื่อเป็นอย่างนั้น ชีวิตของภิกษุนั้น ชื่อว่าเป็นชีวิตชั่ว

ข้อความต่อไปน่าพิจารณา ซึ่งมีข้อความว่า

ท่านทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นผู้สามัคคีกัน เว้นบุคคลนั้นเสีย และอย่าถึงความขวนขวายน้อยด้วยเหตุสักว่าการเว้นภิกษุนั้นเท่านั้น แต่โดยที่แท้แล ท่านทั้งหลายจงกำจัดบุคคลนั้นผู้เป็นเพียงดังแกลบ จงคร่าบุคคลผู้เป็นดังหยากเยื่อออกเสีย คือว่า จงคร่าบุคคลผู้เป็นดังหยากเยื่อนั้นโดยไม่ต้องไยดีประดุจหยากเยื่อ และจงคร่าบุคคลผู้เพียงดังแกลบ ประดุจราชบุรุษคร่าคนจันทาลซึ่งเป็นโรคเรื้อนมีแผลแตกไหลออก ผู้เข้าไปท่ามกลางแห่งกษัตริย์เป็นต้น คือว่าท่านทั้งหลายจงจับบุคคลนั้นที่มือหรือที่ศีรษะแล้วคร่าออกไป เหมือนอย่างท่านพระมหาโมคคัลลานะจับปาปบุคคลนั้นที่แขนดึงออกไปจากขุมประตู่ภายนอกแล้วใส่ลูกดาล(กุญแจ)เสีย แม้ฉันใด ท่านทั้งหลายก็จงคร่าบุคคลนั้นเสียฉันนั้น

ถามว่า เพราะเหตุไร

ตอบว่า ชื่อว่าสังฆารามหาสร้างไว้สำหรับผู้มีศีลทั้งหลาย ไม่ได้สร้างไว้สำหรับภิกษุทั้งหลายที่ทุศีล ต่อแต่นั้นไป ท่านทั้งหลายจงจับบุคคลเสีย ผู้ไม่ใช่สมณะ ซึ่งถือตัวว่าเป็นสมณะออกไปเสีย เหมือนอย่างว่า ข้าวลีบทั้งหลายแม้ปราศจาก

ข้าวสารในภายใน แต่ก็ปรากฏเหมือนข้าวเปลือก เพราะมีเกลือบอยู่ข้างนอก จันได
ปาปิกษุทั้งหลายก็ฉันนั้น แม้เว้นจากคุณสมบัติมีศีลเป็นต้นในภายใน แต่ก็ปรากฏ
เหมือนกับภิกษุด้วยบริขารมีผ้ากาสาจะเป็นต้นในภายนอก พระผู้มีพระภาคจึง
ตรัสเรียกว่า ปลาปา คนลืบ ท่านทั้งหลายจงคร่าบุคคลลืบลเหล่านั้นเสีย คือ
จงไปรยไป ได้แก่กำจัดบุคคลลืบลเหล่านั้นเสีย ซึ่งไม่ใช่สมณะโดยปรมาตถ์ แต่สำคัญตน
ว่าเป็นสมณะ ในภาวะสักว่าเพศ ครั้นกำจัดผู้มีความปรารถนาลามก ผู้มีอาจระ
และโคจรอันลามกได้แล้วอย่างนี้ เธอทั้งหลายผู้บริสุทธิแล้ว มีความเคารพกันและกัน
จงสำเร็จการอยู่ร่วมด้วยบุคคลผู้บริสุทธิทั้งหลาย

๑๘๐๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๑

ในที่สุดแห่งพระเทศนา บุตรชาวประมงจำนวน ๕๐๐ เหล่านั้น ถึงความสังเวช
สลดใจ ประารถนาจะทำที่สุดทุกข์ ได้บรรพชาในสำนักของพระผู้มีพระภาค ต่อกาล
ไม่นานเลย ก็กระทำที่สุดทุกข์ได้ ได้เป็นผู้มีการบริโภคน้ำเป็นอันเดียวกันกับ
พระผู้มีพระภาค ด้วยการบริโภคน้ำคืออเนกขารสมาบัติ

ไม่ใช่เพียงแต่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันต์เท่านั้น ท่านเหล่านั้น
ยังได้บรรลุถึงจุดตถกามโดยจตุกกนัยด้วย

แต่ก่อนที่ท่านเหล่านี้จะบรรลุอรหัตตผล ท่านเหล่านี้ก็มีความประพฤติที่
ท่านเองเกิดความสลดใจ ดังข้อความใน ขุททกนิกาย อุทาน ยโสชชสูตร ข้อ ๗๑
มีข้อความโดยย่อว่า

ชาวประมง ๕๐๐ คนนี้ หลังจากที่ยาวแล้ว สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาค
ประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ก็สมัยนั้น พระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป มีพระยโสชเช
เป็นประมุข เดินทางมาถึงพระนครสาวัตถีโดยลำดับเพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ก็ภิกษุอาคันตุกะเหล่านั้นปราศรัยกับภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าถิ่น ภูลาดเสนาสนะ
เก็บบาตรและจีวรกันอยู่ ได้ส่งเสียงอื้ออึง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระอานนทว่า ใครนั้นมีเสียงอื้ออึง
เหมือนชาวประมงแย่งปลากัน ท่านพระอานนทกราบทูลให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาค
ตรัสให้ท่านพระอานนทเรียกภิกษุเหล่านั้นมาเฝ้าแล้วตรัสถามว่า เพราะเหตุใด
ภิกษุทั้งหลายจึงส่งเสียงอื้ออึงเหมือนชาวประมงแย่งปลากัน ท่านพระยโสชเชก็ได้
กราบทูลให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงไป เราประณามเธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายไม่ควรอยู่ในสำนักของเรา

สมควรไหมที่จะตรัสอย่างนั้น

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้ว เก็บเสนาสนะ ถือบาตรและจีวรหลักจาริกไป
ทางวัชชีชนบท เทียวจาริกไปในวัชชีชนบทโดยลำดับ ถึงแม่น้ำวัคคุมุทาทันที กระทำ
กุฎีมุงด้วยใบไม้ เข้าจำพรรษาอยู่ใกล้แม่น้ำวัคคุมุทาทันที

มาเฝ้าด้วยความหวังที่จะได้นมัสการ ได้ฟังพระธรรม แต่ต้องผิดหวังกลับไป
เพราะการกระทำของตนเอง ที่ส่งเสียงดังอื้ออึงมากในขณะที่จัดเตรียมเสนาสนะกับ
ภิกษุซึ่งเป็นเจ้าถิ่น

ครั้งนั้น ท่านพระยโสธะเข้าจำพรรษาแล้ว เรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วกล่าวว่า
ท่านผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคทรงใคร่ประโยชน์ ทรงแสวงหาประโยชน์
ทรงอนุเคราะห์ ทรงอาศัยความอนุเคราะห์ประณามเราทั้งหลาย

เห็นว่าเป็นความผิดของพวกท่านเอง ไม่ใช่ความผิดของพระผู้มีพระภาคเลย

ท่านกล่าวต่อไปว่า

พระผู้มีพระภาคพึงทรงใคร่ประโยชน์แก่เราทั้งหลายผู้อยู่ประการใด
ขอเราทั้งหลายจงสำเร็จการอยู่ด้วยประการนั้นเถิด

คือ ทราบว่าพระมหากรุณาที่ทรงอนุเคราะห์ อนุเคราะห์เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติ
ธรรม เมื่อทราบว่าเป็นความมุ่งหมายของพระองค์ ท่านก็กล่าวเตือนพวกภิกษุของท่าน
ว่า ขอเราทั้งหลายจงสำเร็จการอยู่ด้วยประการนั้นเถิด

ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระยโสธะแล้ว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท
มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ทุก ๆ รูปได้ทำให้แจ้งซึ่งวิชา ๓ ภายในพรรษานั้นเอง

นอกจากจะเป็นพระอรหันต์แล้ว ยังสามารถได้ฌานสมาบัติด้วย

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ก็บรรดาภิกษุเหล่านี้ที่พระผู้มีพระภาคทรงประณามอย่างนี้ แม้รูปเดียวก็มีได้ ให้คำตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงประณามข้าพระองค์ด้วยเหตุเพียงเสียงดัง หรือมิได้ให้คำอะไร ๆ อื่น ด้วยพุทธคารวะ

คือ ไม่ได้ตอบเลยทั้งสิ้น เพราะว่าเป็นความจริงอย่างนั้น เป็นความผิดของท่านเอง

ภิกษุทั้งหมด เมื่อรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคจึงกราบทูลว่า เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า แล้วพากันออกไป

ซึ่งข้อความในอรรถกถาแสดงว่า พระภิกษุทั้งหลายท่านก็เสียใจ เพราะการที่ท่านมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ก็ด้วยความคิดว่า พวกเราจักเฝ้าพระศาสดา จักฟังธรรม จักอยู่ในสำนักพระศาสดา แต่พวกเรายังสำนักพระศาสดาผู้เป็นครูเห็นปานนี้ กระทำเสียงดังนี้เป็นโทษของพวกเราเท่านั้น พวกเราถูกประณามเพราะโทษ เราไม่ได้อยู่ในสำนักพระศาสดา ไม่ได้ชมพระโณมมี้วรรณะดังทองคำอันนำมาซึ่งความเลื่อมใสรอบด้าน ไม่ได้ฟังพระธรรมที่ทรงแสดงด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะ

และพวกท่านก็พิจารณาเห็นว่า

เราถูกประณามเพราะอาศัยความอนุเคราะห์ ไม่ใช่ถูกประณามเพราะหวังความชวนชวายเป็นต้นของตน

คือ พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงประณามเพราะว่าทรงพอพระทัยที่จะประณาม แต่ทรงประณามเพื่อจะอนุเคราะห์

เพราะเหตุที่พระผู้มีพระภาค ผู้หนักในธรรม ผู้ทรงประณามเพราะเหตุเพียงทำเสียงดัง จึงควรบูชาพระองค์ด้วยสัมมาปฏิบัติเท่านั้น คือ เราจะบำเพ็ญอุปถัมภ์ปฏิบัติ ด้วยการประกอบสติสัมปชัญญะในทุกสถาน

เมื่อเราอยู่โดยประการใด พระผู้มีพระภาคพึงเป็นผู้มีพระทัยยินดี คือ
อันพวกเราพึงให้พอพระทัยด้วยสัมมาปฏิบัติบูชา

แสดงให้เห็นว่า ทุกท่านที่เกิดระลึกได้ในความผิดของตนเอง ก็มีโอกาสรู้ว่า
พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์เรื่องอะไร คือ ทรงอนุเคราะห์เพื่อให้ทุกท่าน
มีสัมมาปฏิบัติ เมื่อเกิดการระลึกได้ ก็เริ่มสัมมาปฏิบัติได้

ข้อความต่อไปในพระไตรปิฎกมีว่า

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครสาวัตถีตามพระอัยยาค์แล้ว
เสด็จจาริกไปทางพระนครเวสาลี เสด็จถึงพระนครเวสาลีแล้วประทับอยู่ ณ
ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน ใกล้พระนครเวสาลี

ซึ่งข้อความในอรรถกถาได้กล่าวถึงข้อความอีกตอนหนึ่งที่ว่า

ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ประทับอยู่ในที่แห่งหนึ่ง พระองค์ย่อมไม่ทรง
ไม่ยินดีเพราะอาศัยความวิบัติแห่งร่มเงาและน้ำ หรือเสนาสนะอันไม่เป็นที่สบาย หรือ
ความที่พวกมนุษย์ไม่มีศรัทธาเป็นต้น หรือแม้การประทับอยู่นานด้วยทรงพระดำริว่า
อยู่เป็นผาสุกเพราะความสมบูรณ์ ก็ไม่มีแก่พระผู้มีพระภาคทั้งหลาย

ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่ใด มนุษย์ทั้งหลายในที่นั้นตั้งอยู่ในสภาวะ
สมათานคิล บรรพชา หรือบรรลุโสดาปัตติมรรคเป็นต้น พระองค์จึงประทับอยู่
เพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นตั้งอยู่ในสมบัติเหล่านั้น

นี่เป็นเหตุผลที่ประทับในที่ต่าง ๆ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปจากสาวัตถี
ก็เพราะว่าในกาลนั้นพระองค์ไม่มีพุทธกิจที่จะพึงกระทำในพระนครสาวัตถี จึงได้
เสด็จไปทางกรุงเวสาลี

ข้อความต่อไปในพระไตรปิฎกมีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับที่พระนครเวสาลีแล้ว ก็ทรงทราบด้วยพระทัยว่า
ท่านพระยโสชะและภิกษุเหล่านั้นบรรลुพระอรหันต์แล้ว พระองค์ตรัสให้
ท่านพระอาณนทีให้ภิกษุรูปหนึ่งไปหาท่านพระยโสชะและภิกษุเหล่านั้น และให้บอกว่

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้หาท่านทั้งหลาย ซึ่งท่านพระยโสธะและภิกษุเหล่านั้นก็ได้เข้ามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคในขณะที่พระองค์ประทับนั่งอยู่ด้วยอเนกขสมาธิ (คือ จตุตถฌานโดยจตุกกนัย) ท่านพระยโสธะและภิกษุทั้งหลายก็นั่งอยู่ด้วยอเนกขสมาธิเช่นเดียวกับพระองค์ตลอดปฐมยาม มัชฌิมยาม และปัจฉิมยาม

เมื่อราตรีล่วงไปแล้ว อรุณขึ้นแล้ว ท่านพระอาณนทก็ลุกจากอาสนะ กระทำผ้าอุตตราสงฆ์เจียบบ่าข้างหนึ่ง ประณมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีล่วงไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว อรุณขึ้นแล้ว ราตรีรุ่งอรุณ ภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายนั่งอยู่นานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงปราศรัยกับภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายเถิด พระเจ้าข้า

คือ ไม่ทราบเลยว่า ท่านพระยโสธะและภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นบรรลุลหิต และได้ฌานสมาบัติ และไม่ว่าพระผู้มีพระภาคจะประทับนั่งด้วยสมาบัติใด ภิกษุเหล่านั้นก็อยู่ด้วยสมาบัตินั้นตลอด ตั้งแต่ปฐมยาม มัชฌิมยาม และปัจฉิมยาม

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากสมาธินั้น แล้วตรัสกับท่านพระอาณนทว่า

ดูกร อาณนท ถ้าเธอพึงรู้ไว้ ความแจ่มแจ้งแม้มีประมาณเท่านี้ก็ไม่พึงปรากฏแก่เธอ ดูกร อาณนท เราและภิกษุ ๕๐๐ เหล่านี้ทั้งหมด นั่งแล้วด้วยอเนกขสมาบัติ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

ภิกษุใดชนะหนาม คือ กาม ชะการดำ การฆ่า และการจองจำได้แล้ว ภิกษุนั้นมันคงไม่หวั่นไหวดุจภูเขา ภิกษุนั้นย่อมไม่หวั่นไหวในเพราะสุขและทุกข์ ฯ

เกิดมาทั้งชาติ ทุกชาติ ๆ หวั่นไหวมากเหลือเกินในเรื่องสุขและทุกข์ จนกว่าจะถึงวาระที่ไม่หวั่นไหวในสุขในทุกข์ คิดดู เมื่อไรจะถึงอย่างนั้น ถ้าไม่ได้อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ

แต่จะเห็นได้ว่า ถ้ายังเป็นผู้ที่ประมาทในเรื่องของกรรมแม้เล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้ากรรมนั้นให้ผล ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า แม้เป็นภิกษุพหูสูต มีบิรवार มีลาภสักการะ ก็ยังเกิดในนรก และเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน

สำหรับเรื่องของกิจที่ ๑ คือ ปฏิสนธิกิจ ถ้าจะเป็นประโยชน์กับท่านผู้ฟัง คือ เตือนให้ระลึกถึงปฏิสนธิจิตข้างหน้าที่จะเกิด

สำหรับปฏิสนธิจิตทั้งหมดในทวัจจรวาล ทุกจักรวาลไม่ว่าที่ไหนทั้งสิ้น จะมี เพียง ๑๙ ประเภทเท่านั้น คือ เป็นกามาวจรปฏิสนธิ ๑๐ ประเภท หรือ ๑๐ ดวง เป็นรูปาวจรปฏิสนธิ ๕ ดวง และเป็นอรูปาวจรปฏิสนธิ ๔ ดวง

สำหรับกามาวจรปฏิสนธิ คือ การเกิดในกามภูมิ ซึ่งทั้งหมดมี ๑๑ ภูมิ ได้แก่ อบายภูมิ ภูมิที่ไม่เจริญ ไม่สามารถอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ๔ ภูมิ และกามสุคติ ๗ ภูมิ คือ เป็นมนุษย์ ๑ ภูมิ และสวรรค์ ๖ ภูมิ

สำหรับรูปาวจรภูมิ จิตที่จะเกิดในที่นั้นได้ต้องเป็นผู้ที่ได้รูปฌาน ต้องทำสมาธิ ด้วยจิตที่เป็นกุศลจนกระทั่งลักษณะของความสงบปรากฏเป็นขั้นๆ ตั้งแต่ขั้นปฐมฌาน ฌานที่ ๑ ทุติยฌาน ฌานที่ ๒ ตติยฌาน ฌานที่ ๓ จตุตถฌาน ฌานที่ ๔ และปัญจฌาน ฌานที่ ๕ โดยปัญญาจนัย ซึ่งเข้าใจว่าในสมัยนี้ทุกท่านคงจะหมดโอกาสที่จะเกิดเป็นรูปพรหมบุคคลในรูปพรหมภูมิ เพราะว่าโดยทั่วไปแล้ว กุศลที่ทำกันอยู่ก็เป็นไปในขั้นของท่าน ขั้นของศีล ขั้นของการเจริญความสงบ ในชีวิตประจำวัน และในการอบรมเจริญสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจหนทางปฏิบัติที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ย่อมไม่เป็นผู้ที่ พากเพียรให้จิตสงบโดยสมถภาวนาจนกระทั่งถึงขั้นฌานจิต เพราะว่าขณะนั้น ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

และสำหรับอรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๔ ดวง เป็นจิตที่ทำกิจปฏิสนธิเป็น อรูปพรหมบุคคล เป็นพรหมชั้นสูงยิ่งกว่าพรหมที่มีรูป เพราะเป็นผู้ที่เห็นโทษของรูป รู้ว่าการกระทำอกุศลกรรมทั้งหลายจะสำเร็จลงไปได้ก็ด้วยทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง

เมื่อเห็นโทษอย่างนั้นก็เห็นว่า รูปาวจรจิตหรือรูปฌานจิตนั้น ก็ยังใกล้เคียงกับรูป เสี่ยง
กลื่น รส โผฏฐัพพะ จึงพยายามให้จิตสงบระงับโดยไม่มีรูปเป็นอารมณ์ จนกระทั่ง
บรรลุถึงอรูปฌานกุศล ซึ่งถ้าฌานนั้นไม่เสื่อม จะทำให้ปฏิสนธิเป็นอรูปพรหมบุคคล

สำหรับปฏิสนธิจิต ๑๙ ดวง เป็นกามภุมิ ๑๐ ดวง เป็นรูปาวจรภุมิ ๕ ดวง
เป็นอรูปาวจรภุมิ ๔ ดวง เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิของทุกท่านที่ไม่ได้ฌานจิตจะไม่พ้นจาก
การเกิดในกามภุมิ ๑๑ ภุมิ

จิตที่จะปฏิสนธิในกามภุมิ ๑๑ ภุมิ มีทั้งหมด ๑๐ ดวง ในจิต ๑๐ ดวง
เป็นกามาวจรปฏิสนธิ อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก ๑ ดวง เป็นผลของอกุศลกรรม
ไม่ว่าจะเป็นกรรมเล็กน้อย กรรมใหญ่ กรรมทางกาย กรรมทางวาจาที่เป็นอกุศล
อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม เวลาที่ให้ผลจะทำให้อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก
ทำกิจปฏิสนธิในอบายภุมิ

แต่ทุกท่านก็เกิดในที่นี้แล้ว เพราะฉะนั้น รู้ได้แน่ว่าปฏิสนธิจิตของแต่ละท่าน
ที่ทำให้เกิดมาในโลกนี้ ไม่ใช่อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก และแต่ละท่านซึ่งไม่เป็นผู้ที่
พิจารณาทางกาย ไม่เป็นผู้ที่พิจารณาทางใจ ก็รู้ได้ว่าไม่ใช่เป็นผลของมหากุศลอย่างอ่อน
ที่จะทำให้อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิ คือ เป็นมนุษย์ก็จริง แต่เป็นผู้ที่
พิจารณาทางกายบ้าง หรือทางใจบ้างตั้งแต่กำเนิด เพราะฉะนั้น ก็ต้องเป็นผลของกุศล
ที่มีกำลังพอสมควร ซึ่งทุกท่านสามารถที่จะฟังพระธรรมและพอที่จะคาดคะเนหรือ
พิจารณาได้ว่าปฏิสนธิของท่านจะเป็นผลของมหากุศลดวงใด เพราะว่าเหตุที่จะให้
ปฏิสนธิ ได้แก่ มหากุศลจิต ๘ ดวง แต่มหากุศลจิต ๘ ดวงนี้ เป็นปัจจัยให้เกิด
กามาวจรปฏิสนธิ ๙ ดวง ที่เป็นสุคติภุมิ คือ มนุษย์และสวรรค์

คนในโลกนี้ก็มีมากมาย แต่จิตที่ทำกิจปฏิสนธิในมนุษย์มี ๙ ดวง

ปรมัตถทิปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อุทาน อรรถกถาโลกสูตร
มีข้อความว่า

ที่ใช้คำว่า โลก มีหลายความหมาย สำหรับความหมายในพระสูตรนี้ กล่าวถึงโลก ๓ ความหมาย คือ โลกคือโอกาสโลก โลกคือจักรวาล ๑ โลกคือสังขาร ๑ และโลกคือสัตว์โลก ๑

สำหรับโลก คือ จักรวาล ชื่อว่าโอกาสโลก เพราะอรรถว่า เห็น คือ ปรากฏ โดยอาการวิจิตร

แต่ละประเทศไม่เหมือนกันเลย บางประเทศหนาว บางประเทศร้อน มีภูเขาไฟ มีทะเล มีแม่น้ำ มีป่าต่าง ๆ เพราะฉะนั้น จะเห็นโอกาสโลกโดยอาการวิจิตรต่าง ๆ

สำหรับโลกอีกความหมายหนึ่ง คือ สังขารโลก

เพราะอรรถว่า ย่อยยับ คือ ผุพัง

ได้แก่ เกิดดับนั่นเอง

สภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดขึ้นเป็นสังขารธรรม เพราะฉะนั้น สังขารธรรมทั้งหลายเกิดเพราะเหตุปัจจัยและดับ ไม่เที่ยง มีทั้งสังขารที่มีใจครอง และสังขารที่ไม่มีใจครอง แต่ถ้ากล่าวโดยสรุปทั้งหมดแล้ว ไม่ว่านามธรรมหรือรูปธรรมที่เกิดขึ้น ก็ชื่อว่าสังขารทั้งหมด เพราะว่าไม่เที่ยง

๑๘๐๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๑

ชื่อว่าสัตว์โลก เพราะอรรถว่า เป็นที่ดูบุญและบาป และผลแห่งบุญและบาป

ไม่ว่าจะเกิดในกำเนิดใด ในโลกมนุษย์ก็เห็นมนุษย์มาก แต่ในขณะเดียวกันก็มี ภูมิอื่นอีกภูมิหนึ่ง คือ สัตว์ดิรัจฉานด้วย เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือเป็น สัตว์ดิรัจฉานก็ตาม ชื่อว่าสัตว์โลก เพราะอรรถว่า เป็นที่ดูบุญและบาป และผลแห่ง บุญและบาป

แม้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้อย่างนี้ แต่ไม่ทราบว่ามันมีใครพิจารณา บุญและบาป หรือผลแห่งบุญและบาปของสัตว์โลกบ้าง เช่น สักครู่นี้มีสุนัขขี้เรื้อน ๑ ตัว ถ้าพิจารณาจะเห็นได้ใช่ไหมว่า เป็นผลแห่งบุญและบาป ไม่ว่าจะเป็นผิพรรณ วรณะ รูปร่างหน้าตา แม้แต่เครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถ ชื่อว่าสัตว์โลก เพราะอรรถว่า เป็นที่ดูบุญและบาป และผลแห่งบุญและบาป

ดูตัวเองก็ได้ ดูญาติพี่น้องเพื่อนฝูงก็ได้ ดูสัตว์อื่น ๆ รอบข้างก็ได้ ใครกำลัง เจ็บป่วย ใครกำลังทุกข์ทรมาน ใครกำลังเดือดร้อน ใครกำลังมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่น่าแปลก ที่ไม่เกิดกับบุคคลทั่ว ๆ ไป แต่ก็เกิดเฉพาะกับบางบุคคล เพราะว่า เป็นผลแห่งบุญและบาปของบุคคลนั้น

นี่คือผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว แต่ที่สำคัญกว่านั้น คือ ดูบุญและบาปที่ กระทำอยู่ซึ่งจะทำให้ปฏิสนธิเป็นประเภทใด เพราะถ้าเป็นอกุศลกรรม เวลาที่ปฏิสนธิ จะไม่ทราบเลยว่า สัตว์ตัวนั้นชาติก่อนเคยเป็นใคร มีสติปัญญาแค่ไหนแค่ไหน แต่เร็วยิ่งกว่ากระพริบตา เปลี่ยนจากจุติจิต จิตสุดท้ายของชาตินี้ซึ่งเคยเป็นมนุษย์ ซึ่งเคยเป็นผู้ที่มีปัญญา แต่เมื่อจุติจิตดับลง อกุศลกรรมทำให้เกิดในภูมิที่เป็นอบายภูมิ

เวลาที่เห็นสัตว์ประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดขึ้นในโลกนี้ อาจจะเป็นสัตว์ที่น่ารัก เป็นสัตว์เลื้อย ลืมคิดถึงอดีตกรรมที่ทำให้สัตว์นั้นเกิดด้วยอเหตุกสันตிரณอกุศลวิบาก ซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม เป็นเรื่องเตือนจริง ๆ ว่า เมื่อสัตว์นั้นยังเกิดอย่างนั้นได้ และแต่บุคคลจะไม่เกิดอย่างนั้นหรือ ถ้ายังมีเหตุ คือ ยังไม่ใช่เป็นพระอรหันต์บุคคล ก็ยังมีปัจจัยทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิโดยรวดเร็วเหลือเกิน ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า จิตจิตจะเกิดเมื่อไร และทันทีที่จิตจิตเกิดและดับไป ปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นผลของกรรม จะเกิดต่อทันที แล้วแต่ว่าจะเกิดในภูมิไหน ถ้าเกิดในภูมิที่ดีก็ดี

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย เรวตีวิมาน มีข้อความว่า

ขึ้นชื่อว่าสมบัติในเทวโลก ย่อมเป็นที่พอใจยิ่ง เหมือนทูปภาชนะดินแล้วรับเอา ภาชนะทองฉะนั้น

ขณะนี้ทุกคนกำลังอยู่ในโลกมนุษย์ ก็รู้สึกพอใจมากที่จะเป็นผู้ที่มีความ สุขสบายในโลกมนุษย์ แต่ถ้าจิตเกิดและดับไป และปฏิสนธิเกิดต่อในสวรรค์ จะรู้ได้ทีเดียวว่า ขึ้นชื่อว่าสมบัติในเทวโลก ย่อมเป็นที่พอใจยิ่ง เหมือนทูปภาชนะดิน แล้วรับเอาภาชนะทองฉะนั้น

สำหรับบุญกุศลทั้งหลาย จะติดตามให้ผลได้หลังจากที่ปฏิสนธิแล้ว อาจจะมีกำเนิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นผลของอกุศลกรรมก็จริง กรรมหนึ่งเท่านั้นที่ทำให้ ปฏิสนธิจิตเกิด แต่กรรมอื่น ๆ ที่จะตามมาอุปถัมภ์หรือเบียดเบียน ก็ยังมีโอกาส หลังจากปฏิสนธิจิตแล้ว เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า สัตว์บางชนิด เช่น สัตว์เลื้อย บางตัวนอนเตียงทองคำ

เพราะฉะนั้น ผลของบุญ ไม่ว่าจะอยู่ในกำเนิดใดทั้งสิ้น ก็เหมือนกับมิตรและ พวกพ้องทั้งหลายย่อมยินดีต้อนรับคนที่จากไปนานแล้วกลับมา ฉันทิ บุญทั้งหลาย ของตน ๆ ย่อมต้อนรับประดับประดาบุคคลที่ทำบุญไว้ ผู้จากโลกนี้ไปปรโลกชั้นนั้น

ฟังแล้ว ก็น่าจะกระทำความดีจริง ๆ แต่วันหนึ่ง ๆ คิดดู สัตว์โลกเป็นที่ดูบุญ และบาป ก็น่าจะพิจารณาจิตที่เป็นเหตุในขณะนี้ด้วยว่า วันหนึ่ง ๆ นั้นกุศลจิตเกิด มากไหม ถ้ากุศลจิตเกิดน้อยกว่าอกุศลก็ต้องพิจารณาอีกว่า เป็นอกุศลกรรมหรือไม่

เพราะเพียงความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะเป็นสมโลภะ เป็นความยินดีพอใจที่ไม่ถึงกับให้เกิดการกระทำทุจริตกรรม เพราะฉะนั้น แม้ว่าเป็น ผู้ที่มีโลภะอยู่ ก็ต้องระวังที่จะไม่ทำอกุศลกรรม เพราะถ้ากระทำอกุศลกรรมแล้ว ก็ไม่แน่ว่าจะเกิดในกำเนิดใด

สำหรับเหตุที่จะให้เกิดกุศลวิบากซึ่งทำกิจปฏิสนธิ ได้แก่ มหากุศลจิต ๘ ดวง และกุศลที่มีกำลังมาก ขั้นสูงที่สุด คือ เป็นกุศลจิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ประกอบด้วยปัญญา และเกิดขึ้นโดยไม่อาศัยการชักจูง

เคยมีกุศลอย่างนี้บ้างไหม เป็นกุศลจิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ประกอบด้วยปัญญา และไม่อาศัยการชักจูง ไม่ว่าจะเป็นไปในทาน หรือเป็นไปในศีล หรือเป็นไปในการศึกษาพระธรรม ในการสนทนาธรรม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกุศลทั้งหลาย กุศลใดที่ทำแล้วปลาบปลื้มจิตผ่องใสทั้ง ๓ กาล คือ ทั้งในขณะก่อนให้ จิตก็ผ่องใส ในขณะที่กำลังให้ จิตก็ผ่องใส ครั้นให้แล้วก็ยังปลาบปลื้มอีก และเมื่อเป็นผลของกุศลนั้น ก็จะทำให้มีหวิบากที่เป็นโสมนัสเวทนา มีปัญญาเกิดร่วมด้วย และเป็นอสังขาริกเกิด

มหากุศลดวงที่ ๒ คือ เป็นกุศลจิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ประกอบด้วยปัญญา แต่ต้องอาศัยการชักจูง

ที่จริงก็เป็นชีวิตประจำวัน แต่เมื่อออกมาเป็นเรื่องประเภทของจิตแต่ละชนิด และมีภาษาบาลีด้วย ท่านผู้ฟังก็คิดว่าไม่ใช่ในขณะที่ทำกุศล แต่ที่จริงอาจจะเป็น ในขณะนี้เอง มหากุศลจิตกำลังเกิด ก็พิจารณาเวทนา ความรู้สึกได้ว่า ความรู้สึก ในขณะนี้โสมนัสไหม หรือเป็นอุเบกขา ประกอบด้วยปัญญาหรือไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริกหรือเป็นสังขาริก เพราะฉะนั้น ผลก็ต้องต่างกันไป นี่คือ กุศลที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาดวงที่ ๑ และดวงที่ ๒

สำหรับดวงที่ ๓ ยังเป็นกุศลจิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา แสดงให้เห็นถึง กำลังของกุศลว่า กุศลประเภทที่เกิดกับโสมนัสเวทนามีกำลังมากกว่ากุศลที่เกิดร่วมกับ อุเบกขาเวทนา สำหรับกุศลจิตดวงที่ ๓ เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาจึงจริง แต่เป็นกุศลที่

อ่อนกว่าดวงที่ ๑ และดวงที่ ๒ เพราะไม่ประกอบด้วยปัญญา และก็เป็นกุศลจิตที่เกิดโดยไม่ต้องอาศัยการชักจูง

สำหรับมหากุศลดวงที่ ๔ เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ไม่ประกอบด้วยปัญญา แต่อาศัยการชักจูง

ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนก็เป็นอย่างนี้ กุศลดวงนั้นบ้าง ดวงนี้บ้าง ประกอบด้วยโสมนัสบ้าง ไม่ประกอบด้วยปัญญาบ้าง มีการชักจูงบ้าง ไม่มีการชักจูงบ้าง

จริง ๆ แล้วกุศลจำแนกโดยเวทนา ๑ และโดยมีปัญญาเกิดร่วมด้วยหรือไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย ๑ และอาศัยการชักจูงหรือไม่อาศัยการชักจูง ๑ ทำให้กุศลนั้นต่างกันไปเป็น ๔ ดวง หรือ ๔ ประเภทที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา

และสำหรับอีก ๔ ดวง ก็เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา โดยนัยเดียวกัน คือ บางขณะประกอบด้วยปัญญาและไม่ต้องอาศัยการชักจูง บางขณะประกอบด้วยปัญญาแต่ต้องอาศัยการชักจูง และบางขณะไม่ประกอบด้วยปัญญา ไม่อาศัยการชักจูง และบางขณะไม่ประกอบด้วยปัญญา แต่ต้องอาศัยการชักจูง

ถ้ากุศลดวงที่เป็นอุเบกขา ไม่ประกอบด้วยปัญญา และอาศัยการชักจูง อ่อนมาก ก็ให้ผลทำให้พ้นจากอบายภูมิ ไม่ต้องเกิดเป็นเปรต ไม่ต้องเกิดในนรก ไม่ต้องเกิดเป็นอสุรกาย ไม่ต้องเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เกิดเป็นมนุษย์ แต่ว่าพิการ

แสดงให้เห็นถึงอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว เพราะฉะนั้น ชื่อว่าสัตว์โลก เพราะธรรมดา เป็นที่ดูบุญและบาป และผลแห่งบุญและบาป

ผู้ฟัง สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม และเป็นความจริงอย่างมากที่อาจารย์พูดถึงเมื่อกี้ คือ เหตุเกิดขึ้นเมื่อวาน เห็นแมวหิวร้อง ก็เกิดเมตตา แต่จิตไม่โสมนัส และไม่ประกอบด้วยปัญญา แม้กระทั่งจิตก็ยังเป็นสังขาริก ไม่มีกำลัง แต่มีเหตุมีปัจจัย ก็ไปเรียกสหยาธรรมผู้หนึ่งให้ไปซื้อปลา สหยาธรรมผู้นั้นผมเชื่อว่าไม่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ประกอบด้วยโสมนัส จิตก็อ่อน และยังเป็นอุเบกขา และขณะที่เดินไปซื้อ ก็ยังหันไปต่อว่าแมวว่า ทำให้ฉันต้องเดิน แสดงว่าเป็นกุศลที่อ่อนมาก ๆ เป็นอุเบกชาด้วย แต่ยังดีที่อาจารย์บอกว่า คงจะพ้นจากอบายได้

สุ. ที่จริงการได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ และสติเกิดระลึกทัน สามารถที่จะเกิดความโสมนัสดีใจ แทนที่ว่าฉันต้องเดิน เป็นดีใจที่ได้เดิน และมีโอกาสทำให้ชีวิตหนึ่งที่กำลังหิวโหยได้พ้นจากความทุกข์ทรมาน ถ้าสติเกิดระลึกได้ การทำกุศลจะเพิ่มกำลังขึ้น เพราะว่าในขณะที่นั้นผ่อนคลาย ไม่ใช่มีอกุศลจิตเกิดแทรกแซง

ผู้ฟัง แต่เหตุการณ์ยังไม่จบแค่นั้น หลังจากสหายธรรมผู้นั้นไปซื้อปลามาแล้วก็แกะเฉพาะเนื้อ ๆ ไม่มีก้างให้แมวกิน ก็มีสหายธรรมผู้อื่นได้อนุโมทนากับเขาว่าให้กินแต่เนื้อ ๆ จัดให้อย่างดีประณีต ก็เกิดโสมนัสกัน ผมคิดว่า คงจะมีทั้งโสมนัสและอนุโมทนากันอีก ๓ ถึง ๔ คน

สุ. เพราะฉะนั้น อย่าประมาทกุศล หรือคิดว่าเพียงเล็กน้อย เพียงการซื้อปลาให้แมว และแกะแต่เนื้อ ๆ ให้ แสดงให้เห็นถึงกุศลจิตที่โสมนัสจริง ๆ เมื่อจะให้ก็ให้อย่างดี ให้เขามีความสุข และก็เกิดปิติดีใจที่ได้มีโอกาสช่วยเหลือ ถ้ากุศลกรรมนี้ให้ผล ก็จะทำให้มหาวิบากที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาเกิดได้ แล้วแต่ว่าจะประกอบด้วยปัญญาหรือไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะว่าเรื่องของปัญญาเป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจเรื่องกรรม และต้องเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

อย่างที่เราเข้าใจว่าเป็นเรื่องของกรรม ถ้ามีสัตว์ดิรัจฉานลักษณะอาการอย่างหนึ่งอย่างใด และระลึกด้วยความเมตตาว่า ผู้นี้อาจจะเคยเป็นผู้มีพระคุณในชาติก่อน ๆ ชาติหนึ่งชาติใดที่ได้เคยกระทำความดีต่อท่าน เกื้อกูลท่าน หรือได้เห็นความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนว่า แม้เป็นผู้ที่อาจจะเคยมีปัญญา แต่เมื่ออกุศลกรรมให้ผล ก็ทำให้มีสภาพที่ต่างจากที่เคยเป็นในชาติก่อน

ถ้าคิดอย่างนี้ จิตใจจะอ่อนโยน แทนที่จะรังเกียจว่า เป็นแมว และต้องรับใช้แมว โดยต้องไปซื้อปลามาให้แมว นี่ก็เป็นได้

และสำหรับการที่จะรู้กรรม ไม่ควรจะเป็นเพียงเหตุการณ์ แต่สามารถรู้แม้ในขณะที่กำลังเห็น คือ ในขณะที่เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจก็ต้องรู้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศลวิบาก แต่จิตที่เกิดหลังจากนั้นอาจจะเป็นกุศลก็ได้ หรืออาจจะเป็นอกุศลก็ได้ แล้วแต่การพิจารณาในขณะที่นั้น

ชีวิตก็ดำเนินไปอย่างนี้ทุกวัน ๆ ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจะสังเกตเห็นว่า วันหนึ่ง ๆ ไม่พ้นจากผลของกรรม และกรรมซึ่งเป็นเหตุ ได้แก่ บุญและบาป

สำหรับภัยของชีวิต ซึ่งแต่ละคนประสบอยู่ทุกคน แต่อาจจะไม่ได้สังเกต เพราะว่าบางท่านอาจจะประสบภัยเพียงเล็กน้อย แต่บางท่านอาจจะประสบภัยของชีวิตที่ร้ายแรง สำหรับเหตุการณ์ธรรมดา ๆ ที่พบกันอยู่ทุกวัน ก็ได้แก่ความไม่สะดวกสบายต่าง ๆ นี่เป็นภัยของชีวิตเหมือนกัน เพราะว่าทุกคนอยากมีชีวิตที่สะดวกสบาย ไม่ต้องการพบกับความไม่สะดวกสบายใด ๆ เลย เพราะฉะนั้น เวลาที่ประสบกับความไม่สะดวกสบายแม้เพียงเล็กน้อย ทำให้เห็นภัยของชีวิตว่า นี่คือภัยอย่างหนึ่งเหมือนกัน

เวลาที่เจ็บป่วย ทุกคนก็เริ่มจะเห็นภัย ซึ่งในขณะที่ไม่เจ็บป่วยไม่เคยเห็น นอกจากนั้นยังมีภัยอื่น ๆ ซึ่งเกิดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ

ปรมัตถโชติกา อรรถกถา ขุททกนิกาย สุตตนิบาต มหาวรรคที่ ๓ สัลลสูตรที่ ๘ ได้กล่าวถึงความยากลำบากของชีวิต ความเล็กน้อยของชีวิต ซึ่งมีภัยมาก เพราะถ้าพิจารณาจริง ๆ แล้ว ความเป็นไปของชีวิตแต่ละขณะเนื่องกับปัจจัยหลายอย่างจึงดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้น ชีวิตไม่ได้ให้เป็นไปเพื่อความสุขเท่านั้น เพราะบางคนหวังเหลือเกิน เกิดมาชาตินี้จะให้มีความสุขมาก ๆ สิ่งที่ต้องการ คือความสุขเท่านั้น แต่ไม่ควรจะลืมอีกด้านหนึ่งของชีวิตด้วยว่า ชีวิตไม่ใช่ให้เป็นไปเพื่อความสุขเท่านั้น

สำหรับปัจจัยที่จะทำให้ชีวิตซึ่งบอบบาง เล็กน้อย และยากลำบากดำรงอยู่ได้ คือ

๑. ชีวิตเนื่องด้วยลมหายใจเข้าออก

ตราบไต่ที่ยังหายใจเข้าออกโดยสม่ำเสมอจะรู้สึกเลยว่า ชีวิตทั้งชีวิตแขวนอยู่กับลมหายใจแผ่ว ๆ ซึ่งถ้าเกิดขัดข้อง คือ ไม่หายใจเข้า ไม่หายใจออก ก็เป็นอยู่ไม่ได้ และก่อนที่จะไม่หายใจเข้า ไม่หายใจออก จะทรมานสักแค่ไหน ในขณะที่หายใจไม่ออก อย่างบางคนเวลาที่เป็นหวัดคัดจมูก แม้เพียงเท่านั้นก็อึดอัดมากมาย

และถ้ามากกว่านั้น ซึ่งหลายชีวิตต้องประสบกับภาวะเช่นนั้น ขณะนั้นก็ต้องเป็น ภัยอย่างหนึ่ง แสดงให้เห็นว่า ชีวิตบอบบางและเล็กน้อยมาก เพียงมีชีวิตดำรงอยู่ได้ ด้วยลมหายใจที่เข้าออกเท่านั้น

๒. ชีวิตเนื่องด้วยมหาภูตรูป

อาศัยความสม่ำเสมอของธาตุทั้ง ๔ จึงเป็นปกติ ถ้าธาตุทั้ง ๔ มีการเปลี่ยนแปลงก็ไม่ปกติ ถ้าธาตุกลมมีมากป่นป่วนในร่างกาย จะทำให้ถึงสิ้นสติได้ หรือ อาจจะทำให้ถึงกับพิการเป็นอัมพาตได้ นั่นคือความไม่สม่ำเสมอของธาตุทั้ง ๔

๓. ชีวิตเนื่องด้วยกวีการารหาร

คือ อาหารที่บริโภคเป็นคำ ๆ ซึ่งทุกท่านจำเป็นที่สุดที่จะต้องบริโภคอาหารนี้ เพราะฉะนั้น ถ้าอดอาหารกลางป่า หรือขาดอาหารอยู่ในที่จำกัด และขาดอาหาร หลาย ๆ วัน ก็ทำให้สิ้นชีวิตได้เหมือนกัน เพราะว่าชีวิตเนื่องด้วยกวีการารหาร

๔. ชีวิตเนื่องด้วยไออุ่น

ได้แก่ ไฟที่เกิดจากกรรมที่ทำให้ร่างกายอบอุ่น และทำให้อาหารที่บริโภคย่อย ถ้าอาหารที่บริโภคไม่ย่อยเมื่อไร เมื่อนั้นก็สิ้นชีวิตได้เหมือนกัน

๕. ชีวิตเนื่องด้วยวิญญูณ

คือ เมื่อใดที่จิตจิตเกิดและดับ เมื่อนั้นสัตว์นั้นก็ไม่มีชีวิต

๑๘๐๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๑

ถ้าพิจารณาดูสภาพที่มีชีวิตของทุกชีวิตในโลก จะเห็นได้ว่า ชีวิตที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้ได้ ก็ด้วยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เท่านั้นเอง ไม่ใช่ด้วยเหตุอื่นมากมายเลย เหตุอื่นที่คิด ก็เป็นไปด้วยความพอใจในอุปกรณ์ของชีวิตที่จะทำให้พอใจยิ่งขึ้น สะดวกสบายยิ่งขึ้น แต่อุปกรณ์คือปัจจัยแท้จริงของชีวิต ย่อมขึ้นอยู่กับลมหายใจ เข้าออก ขึ้นอยู่กับมหาภูตรูป ขึ้นอยู่กับกวีการารอาหาร ขึ้นอยู่กับไออุ่น และขึ้นอยู่กับวิญญาน

บางคนก็คิดถึงชีวิตที่ยาวนานเหลือเกิน แต่ถ้าปัจจัยเหล่านี้ไม่เป็นปกติ สิ้นสุดลงเมื่อไร เมื่อนั้นชีวิตก็ต้องสิ้นสุดลงทันที นี่ก็น่าจะเห็นภัยของชีวิต ที่คิดว่าสนุกเหลือเกิน สบายมาก และก็มีความสุข แต่แท้ที่จริงแล้วภัยของชีวิตมีทุกขณะ ถ้าจะพิจารณาให้ละเอียดกว่านั้นอีก นอกจากลมหายใจเข้าออก มหาภูตรูป กวีการารอาหาร ไออุ่น และวิญญาน สภาพที่ทำให้ต้องเกิดอีกนั้นมีย่อยอย่างเดียว คือกิเลสทั้งหลาย

ถ้าดับกิเลส จะดับทุกข์ทั้งหมด ไม่ต้องลำบาก หรือเห็นภัยต่าง ๆ ของชีวิต เพราะว่าไม่ต้องเกิด ไม่ต้องเห็น ไม่ต้องได้ยิน ไม่ต้องลำบาก ไม่ต้องทุกข์ยาก ไม่ต้องวิตก ไม่ต้องกังวลใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ต้องเป็นผู้ที่ฟังพระธรรม มิฉะนั้นแล้วไม่สามารถเห็นภัยของกิเลสได้เลย เพราะว่าทุกคนที่มีความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ไม่มีการที่จะเบื่อรูป เบื่อเสียง เบื่อกลิ่น เบื่อรส เบื่อโผฏฐัพพะเลย

ขอกล่าวถึงการเกิดในสววรรค์ ซึ่งผู้ที่มีปัญญาก็ยังเห็นโทษ

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อุโบสถวิมาน มีข้อความว่า

เทพธิดาท่านหนึ่งแสดงโทษของตนแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า

ฉันทะ ความพอใจ เกิดขึ้นแก่ดิฉัน เพราะได้ฟังเรื่องสวณนันทวันอยู่เนื่อง ๆ ดิฉันจึงตั้งใจไปในสวณนันทวันนั้น ก็เข้าถึงสวณนันทวันได้จริง ๆ ดิฉันไม่ได้ทำตาม พระวาจาของพระศาสดาพุทธเจ้าเฝ้าพันธู์แห่งพระอาทิตย์ ดิฉันนั้นตั้งใจไว้ในภพ อันเลว จึงร้อนใจในภายหลัง

เกิดถึงบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะว่าได้ยินได้ฟังเรื่องความเพลิดเพลิน ความสะดวกสบาย ความสนุกรื่นเริงของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่มีสวณนันทวัน เพราะฉะนั้น ก็เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แต่ก็รู้ว่า แม้เกิดบนสวรรค์ก็ต้องเกิดอีก ในเมื่อมีกิเลสที่จะทำให้เกิด และชีวิตของเทพธิดาท่านนั้น จะต้องอยู่ในวิมานนั้น ๓ โภก ๖ หมื่นปี

พอใจไหม อยู่เสียนาน และเพลิดเพลินอยู่ที่สวณนันทวัน ถ้าไม่มีปัญญาจริง ๆ จะไม่เห็นโทษเลย แต่ผู้ใดที่เห็นโทษก็จะกล่าวว่า ดิฉันไม่ได้ทำตามพระวาจาของ พระศาสดาพุทธเจ้าเฝ้าพันธู์แห่งพระอาทิตย์

อีกท่านหนึ่ง

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย ปกาสสรวิมาน มีข้อความว่า

เทพธิดากล่าวกับท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันได้ถวายพวงมาลัยและน้ำอ้อยแด่พระคุณเจ้าผู้เที่ยว บิณฑบาตอยู่ ดิฉันจึงได้เสวยผลแห่งกรรมนั้นในเทวโลก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แต่ดิฉัน ยังมีความเดือดร้อน ผิดพลาด เป็นทุกข์ เพราะดิฉันไม่ได้ฟังพระธรรมอันพระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระธรรมราชาทรงแสดงดีแล้ว

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เพราะเหตุนี้ดิฉันจึงมากราบเรียนพระคุณเจ้าซึ่งเป็น ผู้อนุเคราะห์ดิฉัน โปรดชักชวนผู้ที่ควรอนุเคราะห์นั้นด้วยธรรมที่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระธรรมราชาทรงแสดงดีแล้ว ทวยเทพที่มีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรัตน

พระธรรมรัตนะ และพระสังฆรัตนะ ก็รุ่งโรจน์ล้ำดิฉัน โดยอายุ ยศ สิริ ทวยเทพ
อื่น ๆ ก็ยิ่งยวดกว่า โดยอำนาจและวรรณะ มีฤทธิ์มากกว่าดิฉัน

จะอยู่บนสวรรค์ ถ้าไม่รู้เรื่องลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทาง
หู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็เหมือนกัน ใช้ไหม

อยู่บนสวรรค์เห็นสิ่งที่น่าเพลิดเพลินแต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่ตัวตน เป็นมนุษย์ในขณะนี้ก็มีการเห็น มีการได้ยิน แต่ไม่รู้ลักษณะของ
สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
และจะทำอย่างไร

ก็มีหนทางเดียว คือ ต้องฟังพระธรรมต่อไปอีก

ฟังพระธรรมเรื่องอะไร

ก็เรื่องตา เรื่องหู เรื่องจมูก เรื่องลิ้น เรื่องกาย เรื่องใจ โดยประการต่าง ๆ
เพื่อให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ และเห็นภัยว่าเป็นสภาพธรรมที่เล็กน้อย
เกิดขึ้นเพียงชั่วครู่และดับไป

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ซึ่งทุกคนมีโอกาสได้ฟังพระธรรม จะเข้าใจมากขึ้น
เท่าไร ก็ต้องฟังต่อไปเรื่อย ๆ ชาตินี้ยังไม่ถึงการรู้แจ้งเป็นพระอรหันต์บุคคล ชาตินี้
ต้องฟังอีก ถ้ามีโอกาสที่จะได้ฟังพระธรรม เกิดในประเทศที่สมควร ก็ขอจงฟัง
พระธรรมต่อไป จนกว่าจะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง
ซึ่งเป็นขณะที่หายาก ถ้าพิจารณาดูแต่ละชีวิตในโลกที่จะได้ขณะที่ประเสริฐ คือ
ขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงอุบัติขึ้น ๑ ขณะที่ได้เกิดขึ้นในปฏิรูปเทศ คือ ในประเทศที่มี
พระพุทธศาสนา ๑ ขณะที่ได้สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูก ๑ และขณะที่อวยะทั้ง ๖
ไม่บกพร่อง ๑ แสดงให้เห็นว่า ทุกท่านยังเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยขณะเหล่านี้ ก็ขอ
ขณะเหล่านี้อย่าได้ล่วงเลยท่านทั้งหลายไปเสีย ตามข้อความใน **ปรมัตถทิปปิ
อรรถกถา ขุททกนิกาย จักกนิบาต มาลุงกยปุตตเถรคาถาที่ ๕**

ในพระไตรปิฎกก็เป็นเรื่องของกุศลกรรม อกุศลกรรม และสภาพธรรมทั้งหมด
ที่จะเกิดกุลให้เข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏยิ่งขึ้น

สำหรับผู้ปฏิบัติแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่ทราบว่า ปฏิสนธิจิตของท่านมีอารมณ์อะไร ฉันทใด การที่ท่านจะจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น ขณะที่จิตติดดับ ปฏิสนธิจิตชาติหน้าเกิด โดยมีอารมณ์เดียวกับขณะสุดท้ายก่อนจุติ ซึ่งอาจจะเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต แล้วแต่กรรมหนึ่งซึ่งเป็นชนกกรรม แต่ขณะใดก็ตามที่เป็นปฏิสนธิจิตขณะนั้นอารมณ์ไม่ปรากฏ

เมื่อได้ศึกษาเรื่องจิตแต่ละประเภท ควรที่จะได้ทราบว่า จิตนั้นเป็นชาติอะไร จิตนั้นเป็นภูมิอะไร จิตนั้นรู้อารมณ์อะไร จิตนั้นอาศัยทวารอะไร และจิตนั้นทำกิจอะไร

อาจจะทำให้บางท่านคิดว่ายุ่งยาก แต่แท้ที่จริงแล้วถ้าขณะนี้สามารถเข้าใจได้ สามารถพิจารณาพิสูจน์รู้ได้ จะทำให้เป็นผู้ละเอียดที่จะรู้ว่า ที่เข้าใจว่าเป็นชีวิตของท่าน แท้ที่จริงเป็นการเกิดดับสืบทอดกันของจิตในแต่ละภพ ในแต่ละชาตินั้นเอง

เพราะฉะนั้น เมื่อเริ่มจากปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นกิจแรกใน ๑๔ กิจ ก็ควรจะทราบว่า จิตที่ทำปฏิสนธิกิจเป็นชาติอะไร เป็นภูมิอะไร รู้อารมณ์อะไร และทวารอะไร

สำหรับปฏิสนธิจิต ๑๙ ดวง ต้องเป็นชาติวิบากทุกดวง เพราะเป็นผลของกรรม กุศลจิตและอกุศลจิตซึ่งเป็นเหตุ ทำปฏิสนธิกิจไม่ได้ จิตที่ทำกิจนี้ต้องเป็นชาติวิบากเท่านั้น คือ เป็นผลของกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมซึ่งเกิดก่อนที่จะจุติ

เวลาที่จะตายเร็วมากทีเดียว ไม่มีใครสามารถรู้ได้ แต่แม้กระนั้นกุศลจิตหรืออกุศลจิตก็เกิดก่อนจุติจิต

สำหรับภูมิของปฏิสนธิ ก็จำแนกออกไปว่า ถ้าเป็นผลของกุศลที่เป็นไปในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ก็จะเกิดในกามภูมิ

โดยภูมิ มีทั้งปฏิสนธิจิตที่เป็นไปในกามภูมิ เป็นไปในรูปภูมิ เป็นไปในอรูปภูมิ

ปฏิสนธิจิตรู้อารมณ์อะไร

ปฏิสนธิจิตต้องมีอารมณ์ด้วย แต่ไม่ใช่อารมณ์ของชาตินี้ ปฏิสนธิจิตของชาตินี้มีอารมณ์เดียวกับกุศลจิตและอกุศลจิตก่อนจุติจิตของชาติก่อน

ก่อนจะจุติ ชาติก่อนอาจจะเป็นสัตว์ดิรัจฉาน แต่กรรมหนึ่งที่จะทำให้พ้นจากสภาพของการเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นชนกกรรม ทำให้กุศลชวณะเกิดก่อนจุติจิต

เพราะฉะนั้น กุศลชวณะนั่นเองเป็นปัจจัยให้มหาวิบากทำกิจปฏิสนธิในสุคติภูมิ อาจจะเป็นมนุษย์ก็ได้ หรืออาจจะเกิดในสวรรค์ก็ได้

แต่ละท่านในที่นี้ ชาติก่อนนี้เองอาจจะเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ได้ เป็นเปรตก็ได้ เป็นอสุรกายก็ได้ เกิดในนรกก็ได้ หรืออาจจะเป็นมนุษย์มาแล้วก็ได้ หรือมาจากสวรรค์ ชั้นหนึ่งชั้นใดก็ได้ หรืออาจจะถึงกับเป็นรูปพรหมบุคคลในรูปพรหมภูมิก็ได้ และถ้า จูติจากอรูปพรหมบุคคล ปฏิสนธิของผู้นี้ต้องเป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ คือ มีปัญญาเกิดร่วมด้วย

สำหรับปฏิสนธิจิตทั้ง ๑๙ ประเภทที่เป็นชาติวิบาก ที่จำแนกไปตามภูมิต่าง ๆ และมีอารมณ์เดียวกับจิตใกล้จะจุติของชาติก่อนนั้น รู้อารมณ์โดยไม่ต้องอาศัย ทวารหนึ่งทวารใดเลย คือ ไม่อาศัยตา ไม่อาศัยหู ไม่อาศัยจมูก ไม่อาศัยลิ้น ไม่อาศัยกาย และไม่อาศัยใจด้วย เพราะฉะนั้น เป็นอารมณ์ที่ไม่ปรากฏ และวิบากจิต ๑๙ ดวงนี้เท่านั้น ที่จะทำปฏิสนธิกิจได้

ถ. สมมติกรรมหนึ่งกรรมใดที่เป็นกุศลเป็นชนกกรรม ชวณะที่ใกล้จุติจิต ต้องเป็นกุศลด้วย ใช่ไหม แต่ไม่ใช่กรรมก่อนจุติจิตที่จะให้ผลเป็นปฏิสนธิ ใช่ไหม

ส. ต้องเป็นกรรมที่กระทำแล้ว เพราะฉะนั้น ชวณวิถี ๕ ขณะสุดท้าย ก่อนจุติจิตจะเกิด ต้องเกิดขึ้นเพราะกรรมหนึ่งซึ่งเป็นชนกกรรม เป็นกรรมที่ครบองค์ ที่ได้กระทำแล้ว ทำให้อารมณ์นั้นปรากฏแก่จิตของบุคคลนั้น ซึ่งแล้วแต่ว่าจะเป็น กรรมอารมณ์ก็ได้ กรรมนิมิตอารมณ์ก็ได้ คตินิมิตอารมณ์ก็ได้

ที่ใช้คำว่า กรรมอารมณ์ก็ดี หรือกรรมนิมิตอารมณ์ก็ดี หรือคตินิมิตก็ดี หมายความว่าอารมณ์ของชวณจิต ๕ ขณะสุดท้ายก่อนจุติ ซึ่งอารมณ์นั้นก็ไม่พ้นจาก อารมณ์ ๖ คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนั่นเอง แต่ ชนกกรรมทำให้จิตที่เกิดก่อนจุติจิตเป็นกุศลหรืออกุศล แล้วแต่ว่าจะเป็นผลของกรรมใด

ถ. แสดงว่าตอนใกล้จะตาย ไม่ได้ทำกรรมที่ทำให้เกิดปฏิสนธิจิต แต่เป็น กรรมหนึ่งกรรมใดที่ทำไว้ ทำให้เมื่อใกล้จะตายอารมณ์เป็นกุศลหรืออกุศล

ส. โดยมากทุกคนเห็นคนใกล้จะตาย ก็อาจจะรู้ว่าคนนี้ใกล้จะสิ้นชีวิตแล้ว หรือแม้แต่ผู้ที่ประสบอุบัติเหตุที่ไปสิ้นชีวิตที่โรงพยาบาล หรือหลังจากที่เกิดเหตุซึ่งมีอาการสาหัส คนอื่นเห็น ก็รู้ได้ว่าคนนี้ใกล้จะสิ้นชีวิตแล้ว แต่แม้กระนั้นเวลาที่จะสิ้นชีวิตจริง ๆ ก็บอกไม่ได้เลยว่าขณะไหน เพราะว่าต้องแล้วแต่กรรม

แม้แต่จุดิจิตที่จะเกิด และทำกิจเคลื่อนจากสภาพของความเป็นบุคคลนี้ ก็ขึ้นอยู่กับกรรม อาการสาหัส แต่อาจจะสาหัสถึง ๒ อาทิตย์ก็ได้ หรืออาจจะถึง ๑ เดือน หรือบางคนอาจจะเจ็บหนักเป็นปี ดูเหมือนกับใกล้จะสิ้นชีวิต แต่ก็ยังมีชีวิตต่อไป และเดี๋ยวก็ใกล้จะสิ้นชีวิตอีก แต่ก็ยังมีชีวิตต่อไป ทั้งนี้เพราะว่าจุดิจิตยังเกิดไม่ได้ ยังไม่ถึงกาลที่กรรมนั้นจะทำให้จุดิจิตเกิด

เพราะฉะนั้น ถึงแม้คนที่เรามองเห็นว่าป่วยหนักและใกล้จะตาย ก็ยังบอกไม่ได้ว่า จุดิจิตจะเกิดเมื่อไร แต่ชนกกรรมจะทำให้ก่อนจุดิจิตจะเกิดจริง ๆ ขณะนั้นจะมีการนึกถึงกรรมที่ได้กระทำแล้วอย่างรวดเร็วที่สุด คือ เพียงด้วยขณวิถิจิต ๕ ขณะ เพราะว่าทุกคนในขณะนี้คิดถึงอดีตกรรมได้ ใครทำกรรมอะไรไว้บางวันก็นึกขึ้นมาได้ว่า เมื่อเดือนก่อนหรือตอนที่เป็นเด็ก ๆ เคยทำกรรมอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ในขณะที่ใกล้จะจุดิจิตก็เช่นเดียวกัน จิตจะระลึกถึงหรือนึกถึงกรรมที่ได้กระทำแล้ว และเมื่อกรรมนั้นเป็นชนกกรรม จะทำให้คิดถึงอกุศลกรรม หรือกุศลกรรมก็ได้

บางคนอาจจะคิดถึงขณะที่ได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน หรืออาจจะคิดถึงขณะที่ได้ฟังพระธรรม นั่งฟังธรรม หรืออาจจะคิดถึงขณะที่ทอดกฐิน หรือทำบุญอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ แล้วแต่ว่ากรรมใดจะเป็นชนกกรรม ก็ทำให้จิตคิดถึง การกระทำนั้นอย่างรวดเร็ว ถ้าเป็นอย่างนั้น กรรมนั้นเป็นชนกกรรม และอารมณ์นั้น ชื่อว่ากรรมอารมณ์ เพราะว่ามีการเป็นอารมณ์ของจิตก่อนจะจุดิจิต แต่ต้องเป็นกรรมที่ทำแล้ว เช่น ทอดกฐินที่เป็นฝ่ายกุศล หรือเป็นการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ กระทำทุจริตทางกาย ทางวาจาใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ที่จะเป็นชนกกรรมทำให้จิตนึกถึงอารมณ์นั้นก่อน เป็นขณวิถิ เป็นกุศล หรืออกุศล และดับไป หลังจากนั้นจุดิจิตก็เกิด และปฏิสนธิจิตก็มีอารมณ์เดียวกับจิตใกล้จะจุดิจิต คือ มีการนึกถึงนั่นเองเป็นอารมณ์

ถ. แสดงว่าไม่ได้ทำกรรมตอนใกล้ตาย แต่เจริญกุศลมาก่อน และขณะที่ใกล้จะตายนั้นเป็นปัจจัยให้คิดนึกถึงกรรมที่ได้เคยกระทำเอาไว้ จึงเป็นกรรมอาภรณ์ไซ้ใหม่

ส. ข้อนี้ไม่สามารถบอกได้เลย มีข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์ผู้ที่ใกล้จะสิ้นชีวิต แต่ไม่ได้แสดงว่าการที่เขาเกิดในที่นั้น ขณะนั้นมีอะไรเป็นอาภรณ์ เพียงแต่ว่าเป็นผลของกรรมใดจึงทำให้บุคคลนั้นเกิดในที่นั้น แต่ไม่ได้แสดงว่าขณะนั้นขณะสุดท้ายก่อนจุติมีอาภรณ์อะไร

๑๘๐๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๑

ข้อความในวิมานวัตถุมีหลายสูตรที่แสดงอย่างนั้น เช่น **อรรถกถา
ขุททกนิกาย อรรถกถาฉันทาลิวิมาน** ซึ่งมีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเข้า
มหากรุณาสมบัติที่พระพุทธเจ้าปฏิบัติกันมาแล้ว เมื่อทรงออกแล้วตรวจดูโลกอยู่
ได้ทรงเห็นหญิงฉันทาลิคนึงซึ่งอยู่ในฉันทาลิคามในนครนั้นนั่นเองสิ้นอายุ
กรรมของนางที่นำไปนรกปรารถนาแล้ว พระองค์ทรงมีพระทัยอันพระมหากรุณา
ทรงดำริว่า เราให้นางทำกรรมอันนำไปสู่สวรรค์ จักห้ามการเกิดในนรกของนาง
ด้วยกรรมนั้นให้ดำรงอยู่บนสวรรค์

พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์พร้อมกับภิกษุหมู่ใหญ่
ก็สมัยนั้น หญิงฉันทาลิคนั้นถือไม้ออกจากนคร พบพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จ
แม้พระผู้มีพระภาคประทับยืนตรงหน้าเหมือนห้ามมิให้นางไป

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะรู้พระทัยของพระศาสดาและความหมดยุ
ของหญิงนั้นแล้ว เมื่อจะให้นางถวายบังคมพระผู้มีพระภาค จึงได้กล่าวคาถา
๒ คาถาว่า

ดูก่อน แม่ฉันทาลิ ท่านจงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระโคตม
ผู้มีพระเกียรติยศเถิด พระโคตมผู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๗ ประทับยืนเพื่ออนุเคราะห์
ท่านคนเดียว ท่านจงทำจิตให้เลื่อมใสยิ่งในพระองค์ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้คงที่ และ
จงรับประคองอัญชลีถวายบังคมเถิด ชีวิตของท่านน้อยเต็มที

พระเถระเมื่อระบุดุชนของพระผู้มีพระภาคด้วยคาถา ๒ คาถาอย่างนี้ ทำให้
นางสลดใจด้วยการชี้ชัดว่า นางหมดยุ ประกอบนางไว้ในกรถวายบังคม
พระศาสดา ก็นางได้ฟังคำนั้นแล้ว เกิดสลดใจ มีใจเลื่อมใสในพระศาสดา ถวาย

บังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ประคองอัญชลินมัสการอยู่ ได้ยืนมีจิตเป็นสมาธิด้วย
ปีติอันชานไปในพระพุทธรูป

พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปพระนครพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ด้วยทรงดำริว่า
เท่านี้ก็พอจะให้นางเกิดในสวรรค์ได้ ดังนี้ ต่อมา แม่โคลูกอ่อนตัวหนึ่งหันวิ่งตรงไป
จากที่นั่น เข้ามาเอาเขาขวิดนางจนสิ้นชีวิต

ท่านพระสังคีติกาจารย์เพื่อแสดงเรื่องนั้นทั้งหมด ได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า
หญิงจันทาลผู้นี้ อันพระมหาเถระผู้มีตนอันอบรมแล้ว ถำรงไว้ด้วยสรีระ
อันสุดท่าย ตักเตือนแล้ว จึงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระโคตมผู้มีพระเกียรติยศ
แม่โคได้ขวิดนางในขณะที่กำลังยืนประคองอัญชลินมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ส่องแสงสว่างในโลกมีด ดังนี้ ก็นางจตุตจากนั้นไปบังเกิดในภพดาวดึงส์

ไม่ได้แสดงว่า นางมีอะไรเป็นอารมณ์ของปฏิสนธิจิต เพียงแต่แสดงว่า กรรม
อะไรที่ทำให้ปฏิสนธิในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เพราะฉะนั้น ทุกคนที่เกิดไม่ว่าจะเป็นที่ไหนก็ตาม แล้วแต่กรรมที่เป็นชนกกรรม
แต่อาจจะเป็นการนี้ถึงอารมณ์นั้น และเมื่อชวนจิตดับ ภายหลังจตุตจิตเกิดและกัปป
ปฏิสนธิจิตก็มีอารมณ์เดียวกับชวนจิตสุดท่ายซึ่งเป็นการนี้ถึงกรรม หรือบางครั้ง
อาจจะไม่ใช่การนี้ถึงกรรม แล้วแต่ว่าจะเป็นอารมณ์อะไรก็ตามซึ่งชวนจิตขณะนั้น
กำลังเสพ กำลังมีอารมณ์นั้นก่อนจตุต และเมื่อจตุตจิตดับแล้ว ปฏิสนธิจิตก็มีอารมณ์นั้น

ขณะที่กำลังเห็น เมื่อวิจิตรทางตาดับหมดแล้วก็สิ้นชีวิตได้ ขณะที่กำลังได้ยิน
เสียง เมื่อโสททวารวิจิตรดับหมดแล้ว จตุตจิตก็เกิดได้ ปฏิสนธิก็เกิดต่อ โดยที่ไม่ได้
แสดงไว้โดยละเอียดว่า เมื่อปฏิสนธิหญิงจันทาลผู้นี้มีอารมณ์ใดเป็นอารมณ์ จะมี
กรรมเป็นอารมณ์ หรือมีกรรมนิमितเป็นอารมณ์ หรือมีคตินิมิตเป็นอารมณ์

ถ้าเป็นคตินิมิต ก็หมายความว่าเห็นนิมิตของคติที่จะเกิด เห็นเปลวไฟนรก
หรือเห็นสถานที่ที่นรมย์ของสวรรค์ชั้นหนึ่งชั้นใดก็ได้ นั่นคืออารมณ์ที่เรียกว่า คตินิมิต
เพราะเป็นนิมิตของคติที่จะไปสู่หลังจากจตุตจิตดับแล้ว

๓. กรรมอารมณ์ต้องเป็นในปัญจทวาร ใ้ใหม่

ส. ทางมโนทวารทวารเดียว การระลึกถึงกรรม

ถ. ส่วนที่เห็น ได้ยิน แล้วในขณะ ...

ส. นั่นเป็นกรรมนิมิตอารมณ์ ถ้าเป็นกรรมนิมิต ก็หมายความว่า เป็นสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้ทั้งนั้น

ถ. เป็นสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้ทั้งนั้น แต่อารมณ์นั้นเป็นอารมณ์ ในปัจจุบัน ไม่ได้คิดถึงในอดีต

ส. หรือจะเป็นการเห็นด้วยอำนาจของกรรมก็ได้ แต่นั่นต้องเป็น กรรมนิมิตอารมณ์ เช่น เห็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำกรรมนั้น เช่น เห็นอุปกรณ์ อย่างเห็นจิวรี่ที่ได้ถวาย ขณะนั้นก็เป็เครื่องมือหมายของกรรมซึ่งเป็นกรรมนิมิตอารมณ์

เพราะฉะนั้น กรรมนิมิตอารมณ์ หมายความว่าถึงนิมิตของกรรมที่ได้กระทำแล้ว ก็ได้ หรือหมายความว่าถึงสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่กำลังปรากฏในขณะนั้นก็ได้

ถ. ได้ทั้ง ๖ ทวาร

ส. กรรมนิมิตอารมณ์ได้ทั้ง ๖ ทวาร แต่กรรมอารมณ์ได้ทางมโนทวาร ทวารเดียว

ถ. จากการฟังแล้ว สำคัญที่การเจริญกุศลบ่อย ๆ เนือง ๆ มากกว่า และ หมั่นเจริญกุศลทุกชั้น เพราะว่าจิตจะเกิดเมื่อไรก็ได้ ต้องเกิดแน่ ๆ แต่เมื่อไรไม่รู้ และกุศลจิตทุกชั้นที่ได้เจริญไปแล้ว ถ้ามีกำลังอะไรก็ห้ามไม่ได้ ไซ้ไหม

ส. เลือกไม่ได้เลยว่า จะให้กุศลกรรมหรืออกุศลกรรมให้ผล และจะให้กรรม ที่ทำด้วยกุศลโสมนัสประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริก ไม่อาศัยการชักจูงให้ผล เพราะอาจจะเป็กรรมที่ทำด้วยความรู้สึกเฉย ๆ เป็นอุเบกขาเวทนา และ ไม่ประกอบด้วยปัญญาให้ผลก็ได้

แม้ว่าท่านผู้ฟังจะฟังพระธรรม ในขณะที่ฟังเป็นมหากุศล เป็นญาณสัมปยุตต์ ที่เข้าใจพระธรรม และบางครั้งบางขณะก็อาจจะเกิดความซาบซึ้งเป็นโสมนัสเวทนา แต่เวลาที่จิต ไม่สามารถเลือกได้ว่าจะให้กรรมไหนให้ผล แต่สามารถดูชีวิตของคน

เกิดแล้วได้ว่า ขณะที่เป็นบุคคลนี้ในชาตินี้ เป็นผลของกุศลระดับใด เป็นผลของกุศลที่ประณีต หรือเป็นผลของกุศลที่ไม่ประณีต

ถ. กรรมหนึ่งกรรมใดที่ให้ผล คือ ในขวนจิตที่กระทำการสำเร็จจนครบองค์แล้ว ขณะที่ให้ผล จะให้ผลได้อย่างไร เช่น ให้ผลเป็นรูปได้ไหม ให้ผลเป็นจิตได้หลาย ๆ ดวง หรือขณะปฏิสนธิเพียงดวงเดียว

สุ. ให้ผลดวงเดียวไม่ได้ เพราะว่ากรรมกว่าจะสำเร็จลงไปก็มีขวนะหลายวาระ

ถ. ถ้าเป็นอกุศล ต้องเพียงดวงใดดวงหนึ่งเท่านั้นที่จะให้ผลเป็นปฏิสนธิ

สุ. ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรม ขณะนั้นจิตจะเศร้าหมองเป็นอกุศล เพราะว่าอกุศลกรรมนั้นเป็นชนกกรรมจึงทำให้จิตก่อนจะจุตินึกถึงอดีตกรรมนั้นเป็นกรรมอารมณ์ หรือเห็นนิมิตของกรรมที่เป็นอกุศลนั้น เป็นกรรมนิมิตอารมณ์ หรือเห็นคติที่จะไปสู่ เช่น เห็นไฟนรก หรือแล้วแต่ว่าจะเป็นภูมิหนึ่งภูมิใด ขณะนั้นเป็นคตินิมิตอารมณ์ แต่ต้องเป็นผลของกรรมที่ได้กระทำสำเร็จลงแล้ว แม้แต่หญิงจันทาลที่กล่าวถึง ก็ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคสำเร็จแล้ว เป็นกรรมที่ได้กระทำแล้ว แต่ก็ไม่ทราบว่าเป็นขณะที่ถูกแม่โคขวิดในขณะนั้น ก่อนจุติจิตจะเกิดหญิงนั้นมีอะไรเป็นอารมณ์ ไม่ได้ทรงแสดงไว้เลย เพียงแต่แสดงไว้ว่า กรรมใดทำให้ปฏิสนธิในภูมิใด แต่ไม่ได้ทรงแสดงถึงกับว่าก่อนที่จุติจิตของหญิงนั้นจะเกิด ขณะนั้นหญิงนั้นมีกรรมอารมณ์ หรือมีกรรมนิมิตอารมณ์ หรือมีคตินิมิตอารมณ์

ถ. ขณะที่ปฏิสนธิจิตเกิดเนื่องจากกรรมหนึ่งกรรมใดแล้ว ภาวังคจิตเกิดต่อ ภาวังคจิตก็เป็นผลของกรรมเดียวกันด้วย ใช่ไหม

สุ. แน่นนอน

ถ. ถ้าปฏิสนธิเกิดขึ้น กัมมชรูปที่เกิดพร้อมกัน ก็ยังเป็นผลจากกรรมที่ทำไว้กรรมเดียวกัน ดวงเดียวกัน ใช่ไหม

สุ. ชนกกรรมทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดพร้อมกับเจตสิก เกิดพร้อมกับกัมมชรูป

ถ. เข้าใจแล้ว

ส. ทันทีที่ปฏิสนธิจิตเกิด ต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย และมีกัมมชรูปเกิดร่วมด้วย นี่เป็นเหตุที่แต่ละคนเมื่อเจริญเติบโตขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ดิรัจฉาน หรือเป็นมนุษย์ก็ตาม จะมีรูปร่างผิวพรรณ ส่วนของอวัยวะจะน้อยใหญ่ต่างกันตามกรรม ซึ่งเป็นชนกกรรมที่ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดพร้อมกับกัมมชรูป เพราะว่าในกลุ่ม ๓ กลุ่มที่เป็นกัมมชรูป หรือกัมมชกลาปสำหรับคนที่เกิดในครรภ์ จะมีภวทสกะกลุ่มหนึ่ง หทยทสกะกลุ่มหนึ่ง และกายทสกะกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเล็กมาก มองไม่เห็นเลย แต่ในกลุ่มแต่ละกลุ่มซึ่งเป็นกัมมชรูปนั้นมีธาตุไฟ และธาตุไฟนั้นจะเป็นสมุฏฐานทำให้กลุ่มของรูปที่เกิดเพราะธาตุไฟนั้นเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น กรรมนั้นจึงทำให้แต่ละคนเจริญเติบโตขึ้นและมีรูปร่างสูงต่ำดำขาวต่างกัน เพราะว่าธาตุไฟซึ่งเป็นอุตุที่เกิดพร้อมกับกัมมชรูปเป็นสมุฏฐานให้เจริญเติบโตมาเรื่อย ๆ

ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ดิรัจฉานที่มีรูปร่างต่าง ๆ กัน ก็เพราะกรรมนั้นทำให้ปฏิสนธิกัมมชรูปเกิด และในกัมมชรูปนั้นมีอุตุหรือว่าธาตุไฟ เย็น ร้อน ที่จะเป็นสมุฏฐานให้รูปที่เกิดเพราะอุตุนั้นเกิด

ถ. ขณะที่อุตุในกัมมชรูปเป็นปัจจัยให้รูปที่เกิดจากอุตุเป็นสมุฏฐานเกิดได้ยืนพระสูตรที่เกี่ยวกับผู้ที่กระทำความดีและผลของกรรมให้ผล คือ ขณะที่กระทำความดี และผลของทานให้ผล ขณะที่ให้ผล บุคคลนั้น สมมติว่าไปเกิดเป็นเทวดา และมีวิมานเกิดด้วย เป็นเพราะอุตุที่อยู่ในรูปกลุ่มของกรรมหรือเปล่า

ส. นั่นเป็นภายนอก ไม่ใช่ภายใน มีทั้งอุตุชรูปภายใน และอุตุชรูปภายนอกซึ่งเกิดเพราะกรรมด้วย

ถ. ถ้าเป็นภายใน อุตุที่เกิดจากกรรม ก็ให้ผลเป็นรูปร่างกายอื่น ๆ ประกอบกัน

ส. จะสังเกตได้ว่า กรรมที่ทุกคนทำก็คล้ายคลึงกัน เช่น การถวายอาหาร บิณฑบาต ก็มีอาหารเป็นไทยธรรม และก็มีกุศลศรัทธา มีเจตนา ๓ กาล มีความผ่องใส ดูแล้วก็ไม่น่าจะแตกต่างกันมากเลย แต่เจตนาและสภาพของกุศลธรรมที่เกิดขึ้นร่วมกันนั้น ก็ละเอียดประณีตต่างกัน จนกระทั่งทำให้แม้ในขณะที่ปฏิสนธิจิตเกิด

พร้อมกับกัมมชรูป กัมมชรูปที่มีธาตุไฟนั้นก็ยังเป็นเครื่องประกอบที่จะทำให้รูปร่างและผิวพรรณวรรณะต่าง ๆ กันไปอีก

การที่ท่านผู้ฟังฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงและทรงพร่ำสอนเป็นอันมากในพระไตรปิฎก ประโยชน์ คือ เพื่อให้เข้าใจจริง ๆ ว่า ชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงสภาพธรรม คือ จิต เจตสิก รูป ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นทำกิจการงานต่าง ๆ ซึ่งกิจของจิตทั้งหมดมี ๑๔ กิจ

กิจที่ ๑ คือ ปฏิสนธิกิจ จิตที่ทำกิจนี้ทั้งหมดมี ๑๙ ดวง ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วเป็นอกุศลวิบาก ๑ ดวง เป็นกามาวจรกุศลวิบาก ๙ ดวง เป็นรูปาวจรวิบาก ๕ ดวง เป็นอรูปาวจรวิบาก ๔ ดวง รวมเป็นปฏิสนธิจิต ๑๙ ดวง แต่ถ้าศึกษาโดยละเอียดจะทราบว่า ปฏิสนธิทั้งหมดมี ๒๐ เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิที่ไม่ใช่จิต คือ อสังขญัสตตาทพรม การปฏิสนธิซึ่งมีแต่รูปปฏิสนธิในอสังขญัสตตาทพรม ซึ่งก็ต้องมีเหตุ ไม่ใช่ว่าการไปเกิดเป็นอสังขญัสตตาทพรมไม่มีเหตุก็ไปเกิดได้ ต้องเป็นผู้ที่เจริญความสงบของจิตมั่นคงจนกระทั่งถึงขั้นรูปปัญจมณานิ ๕ และมีความเห็นว่าทุกข์ทั้งหมดเพราะมีนาม ถ้าไม่มีสภาพรู้ ไม่มีนามธรรม ทุกข์ก็ไม่มี ถ้ามีแต่เพียงรูปไม่เดือดร้อนอะไรเลย ไม่มีการรับรู้กระทบสิ่งที่กระทบสัมผัสกาย ไม่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การคิดนึกใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ด้วยความปรารถนาที่จะมีแต่เพียงรูป ไม่มีนาม ก็ทำให้อรูปปัญจมณานกุศลเกิดก่อนจุติจิต และเมื่อจุติจิตดับแล้ว ก็มีแต่รูปปฏิสนธิเป็นอสังขญัสตตาทพรมในอสังขญัสตตาทพรม

แสดงให้เห็นว่า การเกิดทุกภพทุกชาติ ไม่ว่าจะเป็นที่ไหนก็ตาม ต้องไม่พ้นจากเหตุที่เป็นกรรมที่ได้กระทำแล้ว

สำหรับกิจที่ ๑ ขอกล่าวเพียงย่อ ๆ ถ้าท่านผู้ฟังสนใจก็จะศึกษาได้เองจากอรรถกถา ซึ่งแสดงความละเอียดของภพภูมิที่เกิดของอกุศลวิบากจิต ๑ ดวง กามาวจรวิบากจิต ๙ ดวง รูปาวจรวิบากจิต ๕ ดวง และอรูปาวจรวิบากจิต ๔ ดวง

สำหรับผู้ที่จะทำกรรมซึ่งเป็นไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ที่เป็นจิตประเภทกามาวจรจิต หรือมหากุศลจิตนั้น ไม่สามารถเกิดเป็นพรหมบุคคลได้

เพราะฉะนั้น การที่จะคิดว่าบุคคลนั้นบุคคลนี้ตายและไปเกิดเป็นรูปพรหมบุคคล
อรุปรหมบุคคล ก็เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาถึงเหตุว่า บุคคลนั้นต้องเป็นผู้ที่เจริญ
ความสงบจนกระทั่งมานจิตเกิดและไม่เสื่อม คือ ก่อนจุติจิตจะเกิด มานจิตต้อง
เกิดก่อน แล้วแต่ว่าจะเป็นปฐมมาน หรือทุติยมาน ตติยมาน จตุตถมาน หรือ
ปัญจมาน

ข้อสำคัญต้องเข้าใจว่า จิตก็ดี เจตสิกก็ดี รูปก็ดี เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น
เพราะเหตุปัจจัยและดับไป และก็มีปัจจัยเกิดขึ้นและกัดับ มีปัจจัยเกิดขึ้นและกัดับ
ถ้าปราศจากเหตุปัจจัย จิตในขณะนี้เกิดไม่ได้ เจตสิกเกิดไม่ได้ รูปเกิดไม่ได้
เพราะฉะนั้น เมื่อสิ้นชีวิต ถ้าไม่มีเหตุปัจจัย ปฏิสนธิจิตก็เกิดไม่ได้

อภิธัมมัตถวินิยัฎฐิกา ปริจเฉทที่ ๕ มีข้อความว่า

ธรรมอะไร ๆ ที่นับเนื่องในภพก่อน หาก้าวไปสู่ภพใหม่ไม่ ใจ เว้นจากเหตุ
ที่นับเนื่องในภพก่อน ย่อมเกิดไม่ได้เลย

แม้แต่ปฏิสนธิจิตที่จะเกิดก็ต้องมีเหตุ คือ นับเนื่องในภพก่อน ต้องมีเหตุ
จากภพก่อน จึงทำให้ปฏิสนธิจิตในชาตินี้เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงการไม่รู้จบของ
การตายและการเกิดที่วนเวียนไปในสังสารวัฏฏ์ เพราะว่าเป็นผู้ที่ยังไม่ดับกิเลส
เป็นสมุจเฉท

ขอกล่าวถึงเรื่องของกรรมที่ทำให้วนเวียนไปจนกว่าจะถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรม
ของท่านผู้หนึ่ง คือ นักพื่อนท่านหนึ่ง ข้อความใน **อรรถกถาตาลปฏฺเฏธรรมา
ที่ ๑** มีว่า

นักพื่อนท่านหนึ่งมีนามว่า นฏคามณิ มีมาตุคาม ๕๐๐ เป็นบริวาร แสดง
มหรสพในบ้าน นิคม และราชธานี ได้การบูชาและสักการะเป็นอันมากเที่ยวไป
มายังกรุงราชคฤห์แสดงแก่ชาวพระนคร เพราะท่านได้สั่งสมกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ จึงได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลถาม
ปัญหา ฟังพระธรรม และอุปสมบท ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหันต์

ทุกท่านก็ปรารถนาที่จะเป็นอย่างนี้ แต่กว่าจะได้เป็นอย่างนี้ จะต้องฟังพระธรรมที่ทรงพร่ำสอนเรื่องของเรา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรื่องตายแล้วเกิด เพื่อจะได้เข้าใจจริงๆ ว่า ไม่ใช่ตัวตน

ท่านได้กล่าวคำถามมีข้อความตอนหนึ่งว่า

ดูก่อน จิต ท่านทำให้เราให้เป็นพราหมณ์ก็มี เป็นพระราชามหากษัตริย์ก็มี เพราะอำนาจแห่งท่าน บางคราวเราเป็นแพศย์ เป็นศูทร เป็นเทพเจ้าก็มี เพราะอำนาจแห่งท่าน เพราะเหตุแห่งท่าน มีท่านเป็นมูลเหตุ เราเป็นอสูร บางคราวเป็นสัตว์นรก บางคราวเป็นสัตว์ดิรัจฉาน บางคราวเป็นเปรต ท่านได้ประทุษร้ายเราบ่อย ๆ มิใช่หรือ บัดนี้เราจักไม่让您ทำเหมือนกาลก่อนอีกละ แม้เพียงครู่เดียว ท่านได้ล่อลวงเราเหมือนคนบ้า ได้ทำความผิดให้แก่เรามาแล้วมิใช่หรือ

๑๘๐๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๑

ข้อความต่อไปท่านกล่าวว่า

จิตนี้แต่ก่อนเคยเที่ยวจาริกไปในอารมณ์ต่าง ๆ ตามความประสงค์ ตามความใคร่ ตามความสบาย วันนี้เราจะข่มจิตนั้นไว้โดยอุบายอันชอบ ดังนายหัตถาจารย์ข่มช้างตกมันไว้ด้วยขอละนั้น

ข้อความตอนท้ายอีกตอนหนึ่ง ท่านกล่าวว่า

ดูกร จิต ท่านได้นำเราไปตามอำนาจของความเข้าใจผิด ๔ ประการ เหมือน บุคคลจูเด็กชาวบ้านวิ่งวุ่นไปฉะนั้น ท่านควรคบหาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตัดเครื่อง เกาะเกี่ยวและเครื่องผูกเสียได้ เพียบพร้อมด้วยพระมหากรุณาเป็นจอมปราชญ์ มิใช่หรือ

นึกถึงสภาพของคนที่จูเด็กชาวบ้านวิ่งวุ่นไป ไม่ใช่ใครอื่นนอกจากกิเลส โลภะ ความปรารถนา ความต้องการในวันหนึ่ง ๆ แสดงให้เห็นว่า ถ้าเป็นผู้ที่เห็นกิเลส ตามความเป็นจริงและเห็นโทษ จะรู้ว่า กิเลสล่อลวงเราเหมือนคนบ้า และเหมือน บุคคลเดินจูเด็กชาวบ้านวิ่งวุ่นไปฉะนั้น ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ด้วยความปรารถนาต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น ทุกคนยังมีกรรมที่จะทำให้ปฏิสนธิจิตเกิด และกรรมที่แต่ละคน ได้กระทำแล้วทั้งในชาตินี้และในชาติก่อน ๆ ก็เป็นเสมือนไธนา จิตเป็นเสมือนพืช ตัณหาซึ่งมีอยู่ในจิตที่ยังไม่ดับเป็นสมุจเฉทเป็นยางเหนียวในพืช ซึ่งจะทำให้พืช สามารถส่งผลต่อ ๆ ไปอีก ไม่ใช่เป็นพืชที่ตาย หรือไม่สามารถที่จะงอกงามได้

เพราะฉะนั้น กรรมหนึ่งทำให้ปฏิสันธิจิตเกิดขึ้นก็จริง แต่กรรมที่ได้กระทำแล้ว ทั้งหมดก็ยังเป็นเสมือนไร่นา แล้วแต่ว่าใครจะมีที่นา มีไร่มากมาย หรือเล็กน้อย และ ไร่นานั้นจะเป็นประเภทดี หรือประเภทปานกลาง หรือประเภทเลว

ถ้าพิจารณาจิตจริง ๆ ก็ทราบได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นวิบากที่ต้องเกิดเพราะกรรม เป็นปัจจัย และอีกส่วนหนึ่งเมื่อวิบากจิตเกิดขึ้นเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่ กระทบสัมผัสแล้ว กุศลจิตหรืออกุศลจิตเกิดขึ้น และถ้าอกุศลนั้นมีกำลังก็ทำให้กระทำ อกุศลกรรมต่าง ๆ ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง และสำหรับกุศลก็เป็นเหตุ เช่นเดียวกันที่จะทำให้เกิดผลเกิดขึ้น

วันหนึ่ง ๆ ถ้าเข้าใจจริง ๆ ว่าเป็นวิบาก ระลึกขึ้นได้ว่าเป็นวิบากในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน และต่อจากนั้นก็จะเป็นกุศลหรืออกุศล จะทำให้รู้ว่า เป็นแต่เพียง สภาพธรรมตลอด ตั้งแต่เกิดจนตาย

ถ. ที่อาจารย์กล่าวถึงนักพื่อนที่ท่านฟังธรรมจากพระพุทธองค์ ได้อุปสมบท สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และท่านกล่าวว่าจิตไม่สามารถหลอกหลวงท่านได้อีกต่อไปนั้น หมายความว่า ตั้งแต่ท่านสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านไม่ได้อยู่ในอำนาจของจิต แต่ท่านก็ยังเห็น มีได้ยิน มีได้กลิ่น มีรู้รส มีถูกต้องสัมผัส มีคิดนึก การที่ท่านเห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส ถูกต้องสัมผัส หรือคิดนึกนี้ ไม่ถือว่าท่านอยู่ในอำนาจของจิตหรือ

ส. นี่เป็นการฟังพระธรรมโดยนัยของพระสูตร ซึ่งต้องประกอบด้วยนัยของ พระอภิธรรมด้วย ถ้าฟังเพียงเผิน ๆ ก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีจิตอีกต่อไป แต่ความจริง ต้องทราบว่า ไม่มีจิตประเภทที่เป็นอกุศลและกุศลอีกต่อไป มีแต่จิตที่เป็นวิบากจิต และกิริยาจิตสำหรับพระอรหันต์ เพราะว่ากิเลสไม่มีทางที่ล่อหลวงให้มีความยินดีร้าย ไม่มีกิเลสใด ๆ เกิดขึ้นได้ ยังเหลือแต่เพียงกรรมที่ได้กระทำแล้ว ซึ่งยังคงให้ผลต่อไป ทางตามีการเห็น ทางหูมีการได้ยิน ทางจมูกมีการได้กลิ่น ทางลิ้นมีการลิ้มรส ทางกายมีการกระทบสัมผัส จนกว่าจะถึงขณะจิตสุดท้าย คือ จุตติจิต เมื่อจุตติจิตเกิด และดับไป ไม่มีปฏิสันธิจิตอีกเลยสำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์

ถ. หมายความว่า พระอรหันต์ท่านไม่มีอกุศลจิตและกุศลจิต

ส. มีแต่วิบากจิตและกิริยาจิต แต่คนที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์ มีวิบากจิต มีกุศลจิต และมีอกุศลจิต สำหรับกิริยาจิตมีเพียง ๒ ดวง หรือ ๒ ประเภทเท่านั้นเอง ขณะที่ไม่ใช่ภวังคจิต

สำหรับเรื่องของกรรม จะขอกล่าวถึงอีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ไม่มีใครสามารถรู้ได้เมื่อปฏิสนธิจิตเกิดแล้วว่า จะมีการเห็นอะไร จะมีการรับผลของกรรมในลักษณะใด และจะมีกุศลหรืออกุศลจิตเกิดขึ้นใด ไม่มีทางที่แต่ละคนจะรู้ได้เลยจนกว่าจะถึงเวลานั้น

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย รัชชุมาลาวิมาน มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เขตพระนครสาวัตถี ปราหมณ์คนหนึ่ง ในหมู่บ้านคยา ได้ให้ธิดาของตนแก่บุตรปราหมณ์คนหนึ่ง ในหมู่บ้านคยานั้น เมื่อนางเป็นใหญ่ในเรือนแล้ว ไม่ชอบหน้าลูกสาวทาสีในเรือนนั้นเลย ทั้งด่าว่า ทุบตีด้วยศอก เข่า หมัด เหมือนผูกอาฆาตกันมาในชาติก่อน ๆ หลายชาติทีเดียว

ใครกำลังทุกข์ยากอย่างนี้ต้องทราบ ว่า ถ้าไม่มีเหตุ คือ กรรมของตนในอดีต ก็จะไม่ได้รับกระทบสัมผัสอย่างนี้แน่

ซึ่งในอดีตสมัย คือ สมัยพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่าพระกัสสปะนั้น ทาสีนั้นได้เป็นนายของนาง ส่วนนางก็เป็นทาสีของหญิงนั้น ในสมัยนั้น นางผู้เป็นทาสีก็ถูกนายดุว่าว่า ทำร้ายด้วยก้อนดิน ศอก เข่า หมัด จนเหนื่อยหน่ายต่อการที่ถูกกระทำร้ายบ่อย ๆ จึงได้กระทำบุญให้ทานเป็นต้นตามกำลังของตน และตั้งความปรารถนาว่า ในอนาคตขอเราพึงเป็นนาย มีความเป็นใหญ่เหนือหญิงนั้น และความปรารถนาของหญิงทาสีนั้นก็สัมฤทธิ์ผลในสมัยของพระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ คือ หญิงที่เคยเป็นทาสีในสมัยพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปะก็เป็นนาย และนายของหญิงนั้นในสมัยพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปะ ก็เกิดเป็นทาสีในสมัยของพระผู้มีพระภาคพระองค์นี้

นางพราหมณ์ผู้เป็นนายก็ได้กระทำแก่ทาสีซึ่งเคยเป็นนาย โดยจิกมม ใช้ทั้งมือทั้งเท้าตบตีอย่างเต็มที่ เมื่อทาสีนั้นไปศาลาอาบน้ำ ก็โดนผมของตนเองจนเกลี้ยง เพื่อไม่ให้นายจิกมมอีก แต่ก็ไม่พ้นจากการประทุษร้ายของนายไปได้ หญิงผู้เป็นนายได้เอาเชือกพันศีรษะ และจับนางให้ก้มลงเสียนตงนั้นเอง และไม่ให้นางเอาเชือกนั้นออก นางทาสีนั้นจึงได้ชื่อว่ารัชชุมาลาตั้งแต่นั้นมา

พระผู้มีพระภาคทรงตรวจุสฺสตัวโลกตอนใกล้รุ่ง ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งโสตาปัตติมรรคของนางรัชชุมาลา จึงเสด็จไปประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง นางรัชชุมาลาถูกนายเบียดเบียนจนคิดที่จะฆ่าตัวตาย จึงคิดจะไปผูกคอตาย โดยถือเอาหม้อน้ำออกจากบ้าน ทำที่เดินไปที่ท่าน้ำ และผูกเชือกเข้าที่กิ่งไม้ต้นหนึ่ง ไม่ไกลต้นที่พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง

นางรัชชุมาลาเหลียวดูรอบ ๆ เห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกนาง เมื่อนางเข้าไปเฝ้าถวายบังคมพระองค์แล้ว พระองค์ทรงแสดงอนุปฺพิกขาและอริยสัจ ๔ นางก็ได้บรรลุโสตาปัตติผล มีขันติ เมตตา เอาหม้อน้ำตักน้ำกลับไปเรื้อน ไม่หวั่นเกรงนางผู้เป็นนายว่าจะเบียดเบียนหรือจะฆ่าก็ตาม

เมื่อพวกพราหมณ์ในบ้านเห็นนางกลับมาช้า และเห็นสีหน้าของนางผ่องใส ไม่เหมือนเดิม ก็ได้ไต่ถามเรื่องราว ซึ่งนางก็ได้เล่าให้ฟัง พราหมณ์ก็นิมนต์พระผู้มีพระภาคไปที่เรื้อนเพื่อถวายภัตตาหารและได้ฟังธรรม แม้พวกชาวบ้านศฤงคารทั้งหลาย ก็ได้ไปเฝ้าและฟังพระธรรมด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสกรรมที่นางรัชชุมาลาได้กระทำในชาติก่อน และนางพราหมณ์ผู้เป็นนายได้กระทำในชาติก่อนด้วย และได้ทรงแสดงธรรมตามสมควรแก่บริษัทที่มาฟังธรรมนั้น นางพราหมณ์และมหาชนที่มาประชุมกัน ณ ที่นั้นฟังพระธรรมแล้ว ต่างดำรงอยู่ในสภาวะและศีล

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากอาสนะ และเสด็จไปยังกรุงสาวัตถีตามเดิม

พราหมณ์ผู้บิดาของนางพราหมณ์ ได้ตั้งนางรัชชุมาลาไว้ในตำแหน่งลูกสาว และลูกสะใภ้คือนางพราหมณ์ผู้เป็นนายนั้น ก็มีความรักใคร่เอ็นดูในนางรัชชุมาลาตั้งแต่นั้นไปตลอดชีวิต

ต่อมานางรัชชুমาลานั้นสิ้นชีวิตแล้ว ก็เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ไปเที่ยวจาริกยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นางรัชชุมาลาก็ได้เล่าถึงกรรมที่นางได้กระทำแล้ว และได้กล่าวถึงความเลื่อมใสของนางที่มีต่อพระผู้มีพระภาค

ข้อความในอรรถกถามีว่า

พระพุทธเจ้าเชื่อว่าเป็นผู้เกื้อกูลแก่โลกทั้งมวล เพราะพระองค์มีประโยชน์เกื้อกูลโดยส่วนเดียวแก่โลกแม้ทั้งมวลที่แตกต่างกันโดยประเภทมีคนเลวเป็นต้น เพราะทรงประกอบด้วยพระมหากุณา

ไม่ว่าใครจะรู้หรือไม่รู้ถึงพระมหากุณาคุณของพระองค์ พระมหากุณาคุณของพระผู้มีพระภาคก็เป็นเองอย่างนั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า มีพระอินทรีย์อันทรงคุ้มครองแล้ว เพราะพระอินทรีย์ทั้งหลายมีใจเป็นที่ ๖ พระองค์ทรงคุ้มครองได้แล้วด้วยมรรคอันยอดเยี่ยม คือ ด้วยอหัตตมรรคที่ทำให้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทรงพระนามว่า ยินดีในฌาน เพราะทรงยินดียิ่งในผลฌานอันเลิศ

ไม่มีใครมีคุณธรรมเลิศเทียบเท่ากับพระผู้มีพระภาค ทรงประกอบทั้งวิชาและจรณะ แม้ในเรื่องของฌานสมาบัติก็ทรงเป็นผู้มีความชำนาญอย่างยิ่งทั้งในเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ พระองค์ทรงพระนามว่า ยินดีในฌาน เพราะทรงยินดียิ่งในผลฌานอันเลิศ คือ โลกุตตรฌาน ได้แก่ พลสมาบัติ ไม่ว่าในขณะใดแม้ในขณะที่ทรงแสดงธรรม ก็ทรงแสดงโดยสลับกับการเข้าพลสมาบัติ มีพระนิพพานเป็นอารมณ์

ทรงพระนามว่า มีพระทัยไม่วอกแวกไปภายนอก เพราะทรงมีพระทัยหลีกออกจากอารมณ์ที่มีรูปเป็นต้นอันเป็นภายนอก แล้วหยั่งลงในพระนิพพานอันเป็นอารมณ์ภายใน

ตามปกติทุกคนก็ต้องมีอารมณ์ภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และทุกคนก็ติด ยังกงแสดวงหาพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ด้วยเหตุนี้จึงยังไม่ประจักษ์ในพระนิพพาน แต่สำหรับผู้ที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจจ์ ประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งวิชาและจรณะ ประกอบด้วย ฌานสมาบัติ เป็นผู้ที่หลีกออกจากอารมณ์มีรูปเป็นต้นอันเป็นภายนอก แล้วหยั่งลงใน พระนิพพานอันเป็นอารมณ์ภายใน

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่รู้แจ้งแล้ว และถึงพร้อมด้วยฌาน สามารถมีนิพพาน เป็นอารมณ์ได้อีกในขณะที่เกิดจิตเกิด

ทรงพระนามว่า เป็นที่หวาดหวั่นของมิชฌาทีฏฐิกบุคคลผู้่น่ากลัว เพราะ อันมิชฌาทีฏฐิกบุคคลผู้มีความหลงผิดด้วยกลัวจะถูกปลดเปลื้องจากการถือผิด และเพราะให้เกิดความกลัวแก่เขาเหล่านั้น

เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คนที่ยึดมั่นมีความหลงผิด มีความเข้าใจผิด ไม่กล้าที่จะฟัง สิ่งที่ถูกต้อง เพราะกลัวว่าจะถูกปลดเปลื้องจากความเห็นผิดหรือความยึดถือผิด

เป็นไปได้ไหม คนที่ยึดมั่นอย่างเหนียวแน่นในความเห็นผิด เพราะว่าธรรมดา ทุกคนก็มีความเห็นผิดบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่บางคนก็มีมากจนกระทั่งไม่กล้า ที่จะไปสู่ความเห็นถูก ไม่กล้าที่จะไปหาผู้ที่มีความเห็นถูก ไม่กล้าที่จะเข้าใกล้ผู้ที่มีความเห็นถูก แสดงให้เห็นถึงสภาพธรรมที่สะสมมาต่าง ๆ กัน ไม่กล้าแม้แต่จะ ฟังคำอธิบายที่จะทำให้มีความเข้าใจถูกในพระธรรมเกิดขึ้น

ทรงพระนามว่า หาผู้เข้าใกล้ได้ยาก เพราะอันบุคคลผู้ปโยควิบัติและ อาสยวิบัติเข้าถึงไม่ได้ และอันใคร ๆ จะฟังเข้าใกล้ไม่ได้ คือ แม้เพื่ออันเห็น ความว่า ดอกที่มีในต้นมะเดื่อเป็นของเห็นได้ยาก บางคราวก็มี บางคราวก็ไม่มี ฉะนั้น การเห็นบุคคลผู้สูงสุดเช่นนี้ก็นั่น

ใครจะได้เห็นพระผู้มีพระภาคบ้าง ในสมัยที่ยังไม่ปรินิพพาน อาจารย์ที่เป็น ผู้ยึดมั่นในความเห็นผิด เช่น นิครนถ์นาฏบุตร ไม่เคยไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเลย แม้ว่าจะเคยได้ยินได้ฟังกิตติศัพท์ของความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่

นิครนถ์นาฏบุตรก็ไม่เคยแม้เพียงที่จะเข้าใกล้ ที่จะได้เห็นพระผู้มีพระภาค เพราะฉะนั้น
ทรงพระนามว่า หาผู้เข้าใกล้ได้ยาก เพราะอันบุคคลผู้ปโยควิบัติและอาสยวิบัติเข้าถึง
ไม่ได้

อาสยวิบัติ คือ อุปนิสัย ปโยคะ คือ ความเพียร หรือการกระทำ

เพราะฉะนั้น ใครมีอุปนิสัยอย่างไร ก็ทำความเพียรอย่างนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มี
อุปนิสัยเห็นผิด ก็เพียรผิด ๆ เพียรที่จะผิดเรื่อย ๆ เพียรเท่าไรก็ยิ่งผิดมากขึ้นเท่านั้น
เพราะว่าเป็นผู้ที่มีปโยควิบัติและอาสยวิบัติ

อันใคร ๆ จะพึงเข้าใกล้ไม่ได้ คือ แม้เพื่ออันเห็น

เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ใครได้เห็นพระองค์ ก็คือผู้ได้เห็นพระธรรม
หรือใครที่จะได้ฟังพระธรรมนั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีความใคร่ที่จะเห็นถูกเป็นผู้ที่
ไม่กลัวต่อการเข้าใกล้พระธรรมที่จะฟังให้เข้าใจ

แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้เรื่องที่ได้ยินได้ฟังจะเข้าไปเข้ามาอย่างไร แต่ประโยชน์คือ
ให้ถึงการที่จะรู้ได้ว่า ตั้งแต่เกิดจนตายเป็นจิตแต่ละขณะที่ทำกิจแต่ละอย่าง

ปฏิสนธิจิตเกิดและดับไป สำหรับผู้ที่เป็นมนุษย์และไม่พิกาก็ปฏิสนธิด้วย
มหาวิบากจิต ซึ่งเป็นผลของมหากุศลหรือกามาวจรกุศลนั่นเอง แต่ต่างกันไป
เป็น ๔ ประเภท คือ

ปฏิสนธิจิตของบางท่านเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา มีปัญญาเกิดร่วมด้วย และ
เป็นอสังขาริก

สำหรับบางท่าน ปฏิสนธิจิตเป็นโสมนัสเวทนา มีปัญญาเกิดร่วมด้วย แต่เป็น
สังขาริก

บางท่านปฏิสนธิจิตเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย และ
เป็นอสังขาริก

บางท่านปฏิสนธิจิตเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย แต่เป็น
สังขาริก

ไม่มีใครรู้ใหม่ว่า ปฏิสนธิของแต่ละท่านเป็นจิตดวงไหน

และบางท่านปฏิบัติด้วยมหาวิบากที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา มีปัญญา
เกิดร่วมด้วย และเป็นอสังขาริก

บางท่านปฏิบัติด้วยอุเบกขาเวทนา มีปัญญาเกิดร่วมด้วย แต่เป็นสสังขาริก

บางท่านปฏิบัติด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย และเป็น
อสังขาริก

บางท่านปฏิบัติด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย แต่เป็นสสังขาริก

๑๘๐๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๓๑

ปฏิสนธิจิตจะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่ถ้ายังมีความยินดีในพระธรรม ก็เป็นการสะสม แม้จากผู้ที่ไม่เคยมีปัญญาเกิดร่วมด้วย ก็จะทำให้ในชาติต่อไปมีปัญญาเกิดร่วมด้วยได้ และสำหรับผู้ที่มีปฏิสนธิจิตมีปัญญาเกิดร่วมด้วย เมื่อได้อบรมจิตด้วยการฟังพระธรรม ตรัสตรอง และอบรมเจริญปัญญายิ่งขึ้นทุก ๆ ชาติไป ย่อมจะทำให้ชาติหนึ่งจะเหมือนกับรัชชুমาลาได้ หรือเหมือนกับพระอริยะทั้งหลายซึ่งเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้วก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม โดยที่ในชาตินั้นใครจะรู้ว่า บุคคลเช่นรัชชุมาลาก็จะเป็นพระโสดาบันท่านหนึ่ง จากอดีตกรรมที่ทำให้ต้องเกิดเป็นทาสีของนางพราหมณี และถูกประทุษร้ายจนกระทั่งคิดที่จะฆ่าตัวตาย

ถ. ปกติสัตว์จะเกิดเป็นอะไร ปฏิสนธิจิตด้วยจิตดวงไหน ขึ้นอยู่กับชวนวิถิจิตสุดท้าย แต่ออสัญญสัตตาพรหมมีแต่รูปขันธ์ จะมีกรรมอะไรนำไปปฏิสนธิ

ส. เมื่ออสัญญสัตตาพรหมจุติ มีแต่รูปจุติ แต่ออสัญญสัตตาพรหมไม่ใช่พระอรหันต์แน่นอน เพราะฉะนั้น ก็มีอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้วกรรมหนึ่งเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิจิตเกิด แต่ในภุมิที่เป็นอสัญญสัตตาพรหม ไม่มีจิตเจตสิกเกิดเลย จึงมีแต่เพียงรูปจุติ

ถ. ใครเป็นคนตั้งชื่อให้นางรัชชุมาลา ไพละจริง ๆ

ส. แต่โดยมีเชื้อกพันรอบศีรษะสำหรับดึง สำหรับเขียน สำหรับตีไพละไหม

ถ. ก็ยังไพละ และกียอม ถ้าเผื่อได้เกิดเป็นนางรัชชุมาลา โดนศอกโดนเข้า โดนหมัด และได้บรรลุ ก็น่าแปลก เราเกิดมาในชาตินี้โดนยิ่งกว่านั้นอีก

ก็ยังไม่ได้ แม้กระทั่งโดนศัสตรา แต่ไม่ถึงชีวิต ก็ยังไม่ได้อะไร ถ้าให้แลกกับนางรัชชามาลาก็ยังเอา

สุ. หรือว่าไม่โดนก็ยังไม่ได้ ใช่ไหม ไม่ถึงนางรัชชามาลา ก็ยังไม่ได้

ถ. ผมยังไม่เข้าใจที่ว่า ความเพียร ความเห็นผิด ความเข้าใจผิด การสะสมหรือการสั่งสม จะพยายามหนีความเห็นที่ถูกต้อง

สุ. มีไหม เพียรขยันศึกษา แต่ว่าเห็นผิด ยิ่งเพียรก็ยิ่งผิด ไม่อยากจะกล่าวเจาะจงว่าเป็นคำสอนใด แต่คำสอนก็มีมากมาย คำสอนใดก็ตามที่ผิดจากลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ คำสอนนั้นก็ไม่ถูกต้อง

ถ. จะรู้ได้ไหมว่า ตอนนี้เรากำลังเห็นผิด หรือกำลังเห็นถูก มีอะไรมาช่วยชี้แนะว่า อันนี้ผิด อันนี้ถูก หรือเป็นเพราะอะไรเราจึงเริ่มศึกษาผิด

สุ. ตราบใดที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ทุกคนก็จะต้องมีความคิดเห็นต่าง ๆ บางคนก็คิดเอาเองต่าง ๆ ว่า ตายแล้วสูญบ้าง หรือตายแล้วเที่ยงบ้าง เป็นต้น แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้วจึงได้ทราบว่า ขณะใดเป็นความเห็นผิดอย่างไร และความเห็นผิดทั้งหมดจะมีรากฐาน มีมูลจากสัkkายทิฏฐิ คือ การยึดถือสภาพธรรมที่ปรากฏว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะฉะนั้น ถ้าดับสัkkายทิฏฐิได้ จะดับความเห็นผิดทั้งหมดได้ แต่ตราบใดที่ยังไม่ได้ดับสัkkายทิฏฐิ ก็ยังมีโอกาสที่จะมีปัจจัยทำให้เห็นผิดได้ต่าง ๆ

ที่สำคัญควรจะทราบหนทางที่จะอบรมเจริญความเห็นถูก จนกระทั่งสามารถดับความเห็นผิดได้จริง ๆ เพราะถ้าเป็นความเห็นผิด จะดับความเห็นผิดไม่ได้ ต้องเป็นความเห็นถูก ความเข้าใจถูกที่เจริญขึ้น ๆ จึงจะค่อย ๆ ละคลายความเห็นผิด จนกระทั่งในที่สุดก็ดับความเห็นผิดได้เป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีกเลย

ถ. ผมเพิ่งมาครั้งแรก สัkkายทิฏฐิ มีความหมายอย่างไร

สุ. ขอเชิญท่านผู้รู้บาลีช่วยกรุณาอธิบายด้วย

สมพร คำว่า สัkkายทิฏฐิ มาจาก ส + กาย + ทิฏฐิ หมายความว่า มีความเห็นผิดในกายว่าเป็นของตน หรือมีความเห็นผิดว่าตนมีกาย คล้าย ๆ กับว่า

กายของเราบังคับบัญชาได้ ท่านจึงเรียกว่า สักกายทิฏฐิ มีความเห็นว่า มีกายของเรา มีกายบังคับบัญชาได้

ส. มีไหม สักกายทิฏฐิ คือ ฟังพระธรรมแล้วต้องเข้าใจถึงตัวเองจะเป็นประโยชน์มาก ถ้าได้เข้าใจว่าสักกายทิฏฐิคืออะไรแล้ว มีสักกายทิฏฐิไหม ยังมีอยู่ ยังไม่ได้ดับ

ถ. ขอบคุณ

ส. ขอเรียนให้ทราบว่า เมื่อวานนี้มีผู้โทรศัพท์มาบอกว่า ชอบฟังคำถามที่มีท่านที่ถามในการบรรยายนี้มาก เพราะว่าเป็นประโยชน์ ฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังมีคำถาม ก็ขอเชิญ เพื่อประโยชน์กับท่านผู้ฟังท่านอื่นด้วย

ถ. ในสมัยพระพุทธเจ้าก็สละปะ ทาสีคนนั้นถูกทำร้ายมาก ก็ทำกุศลและตั้งเจตนาว่า ในชาติต่อไปขอให้ได้เป็นนาย จะได้ลงโทษทัณฑ์บ้าง ผมเข้าใจว่า ในขณะที่ทำกุศลและตั้งเจตนาเป็นนายต่อไปเพื่อจะทำร้าย อาจารย์ช่วยกรุณาขยายความให้ละเอียดสักหน่อย เพราะถ้าทุกคนเข้าใจว่าชาตินี้ถูกนายเล่นงาน ก็จะทำบุญและตั้งเจตนาว่า ชาติต่อไปขอเป็นนายเพื่อจะได้ลงโทษลงทัณฑ์เขาบ้าง

ส. ขอประทานโทษ ข้อความในอรรถกถามีว่า นางได้กระทำบุญให้ท่านเป็นต้นตามกำลัง และได้ตั้งความปรารถนาว่า ในอนาคตขอเราพึงเป็นนาย มีความเป็นใหญ่เหนือหญิงนั้น

ไม่ได้ตั้งใจจะไปประทุษร้ายอะไร แต่ขอให้ได้เป็นนายบ้าง แต่กิเลสที่ยังมีก็อาจจะทำให้มีความโกรธ ไม่ชอบหน้า และประทุษร้ายด้วยอาการต่าง ๆ เพราะยังไม่ได้ดับกิเลส

ต้องแยกผลของกุศลว่า เวลาที่กระทำกุศลแล้ว หญิงนั้นปรารถนาที่จะเป็นนาย แต่ไม่ทราบว่าหญิงนั้นคิดว่าจะไปทำร้ายหรือเปล่า แต่ก็คนละขณะจิต ใช่มั้ย

ขณะนี้ท่านผู้ฟังที่ฟังพระธรรมก็กำลังเป็นกุศลจิต แต่เคยโกรธใครที่คิดอยากจะประทุษร้ายด้วยวาจา หรือด้วยกายบ้างไหม ในขณะที่กำลังฟังพระธรรมก็คงจะไม่มี แต่หลังจากที่ฟังแล้ว มีไหม โกรธ และบางคนก็เคยชินกับการที่จะประทุษร้าย

ด้วยวาจา หรือด้วยกาย เป็นปโยควิบัติ เป็นความเพียรทางกายที่ไม่ถูกต้อง เป็นอกุศล

ถ. ผมยังสงสัยว่า ในขณะที่ทำบุญและตั้งเจตนาว่าจะเป็นนาย ในขณะที่นั้น จะเป็นกุศลจิตได้ไหม หรือคนละขณะ

ส. นี่เป็นความละเอียดมาก ในขณะที่กระทำกุศล ขณะนั้นไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ แต่ขณะที่ปรารถนาผลของกุศล ขอให้ดูว่าความปรารถนานั้น เป็นด้วยกุศลจิตหรืออกุศลจิต ถ้าปรารถนาที่จะได้หมดกิเลส ปรารถนาที่จะไม่ผูกโกรธ ปรารถนาที่จะมีความเมตตา กรุณาต่อทุกคนที่กระทำไม่ดีต่อ ขณะนั้นก็เป็นกุศล ไม่ใช่อกุศล ปรารถนาที่จะหมดความวุ่นวายในโลกที่จะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งหลายและก็มีแต่ความเดือดเนื้อร้อนใจ ถ้าคิดอย่างนั้นก็เป็นกุศล แต่ถ้าคิดที่จะประทุษร้ายคนอื่น ขณะนั้นต้องเป็นอกุศล

ขณะที่เป็นกุศล ก็เป็นกุศล ขณะที่ปรารถนา ก็แล้วแต่ว่าความปรารถนานั้น เป็นกุศล หรือความปรารถนานั้นเป็นอกุศล

ถ้าทำบุญและอยากสวย อยากเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขณะที่อยากสวย หรืออยากเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นกุศล หรืออกุศล

ถ. เป็นอกุศล

ส. เป็นอกุศล เพราะว่ายังมีกิเลส เพราะฉะนั้น กำลังของกิเลสจะสังเกตได้ว่า แม้กุศลจิตเพิ่งได้กระทำและดับไปใหม่ ๆ ยังไม่นานเลย โลภะตามติดทันที คือหวังผลของกุศลนั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นกุศลเป็นกุศล และเห็นอกุศลเป็นอกุศลตามความเป็นจริง จะเป็นผู้ที่ตรง ขณะใดเป็นกุศลก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นกุศล ขณะใดที่เป็นอกุศลก็รู้ว่าขณะนั้นยังเป็นอกุศลอยู่ ยังไม่ใช่กุศล

ทุกท่านที่กระทำบุญแล้ว พิจารณาดูว่า ทันทิที่ได้กระทำบุญเสร็จลงไป โลภะสามารถติดตามมาทันที แต่ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ขณะใดเป็นกุศลก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นกุศล และขณะใดที่เป็นอกุศลก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นอกุศล ถ้าเป็นผลของกุศล

จะไม่ให้ผลเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะฉะนั้น ถึงแม้ไม่หวังที่จะสวยงาม หรือเกิดในสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ ไม่ต้องคิดหวัง เหตุได้กระทำแล้ว ผลก็ย่อมเป็นไปตามเหตุ

ต่อไปนี้จะหวังใหม่ หรือจะปรารถนา จะขออีกใหม่ ทันทิที่ได้ทำกุศลไป จะให้
โลภะติดตามมาทันทีหรือไม่

ถ. จิตที่ทำให้ทาสีปรารถนาจะเป็นนาย และได้ไปเกิดเป็นนายจริง ๆ
ขณะนั้น คงไม่ใช่จิตขณะที่ปรารถนาอยากจะเป็นนายที่ให้ผลเป็นปฏิสนธิจิต คงจะ
เป็นผลของมหากุศลที่ทำกุศลแล้ว ญาณใหม่

สุ. กุศลวิบากจิตเกิดขึ้นเพราะกุศลกรรม คือ กุศลจิตที่เกิดแล้ว ดับไปแล้ว
เป็นเหตุ เป็นกรรมปัจจัย

ถ. แปลว่า มหาวิบากที่ทำให้ปฏิสนธิ ก็เนื่องจากมหากุศลที่นางได้ทำไว้

สุ. ถูกต้อง

ถ. แต่ไม่ใช่ตรงที่ปรารถนาเป็นใหญ่ จะได้ทรมานคนอื่นบ้าง

สุ. ต้องแยกอย่างละเอียดว่า กุศลวิบากเป็นผลของกุศลกรรม อกุศลวิบาก
เป็นผลของอกุศลกรรม ขณะที่เป็นโลภะ จะให้ผลเป็นกุศลวิบากไม่ได้

ผู้ฟัง ที่คุณอดิศักดิ์บอกว่า ชื่อรัชชามาลา ไพเราะ ที่จริงตามศัพท์ รัชช
แปลว่า เชือก มาลา แปลว่า ระเบียบ หรือทำไว้ เหมือนอย่างพวงมาลาที่ร้อยที่
เอาเชือกมาวนรอบ คงจะหลายรอบ คงจะดูสวยบ้างเหมือนกัน

สุ. สมัยนี้ก็ยังเป็นสมัยนิยมอยู่ ไม่ล้าสมัย ความสวย ไม่ว่าสมัยก่อน
สมัยนี้ สมัยหน้า ก็คงจะพอใจเช่นเดียวกัน

ผู้ฟัง แต่ปฏิสนธิจิตของนางรัชชามาลา ต้องเป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์
เพราะว่าตอนหลังได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน ส่วนหญิงที่เมื่อก่อนเป็นทาสีและมาเป็น
นายในชาติปัจจุบัน ได้แค่เลื่อมใสในพระรัตนตรัยเท่านั้นเอง

สุ. ถ้าพิจารณาชีวิตเปรียบเทียบกับชีวิตของรัชชามาลา ซึ่งปฏิสนธิจิต
เป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ จึงสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ พิจารณา
ขณะปฏิสนธิจิตเกิด มหาวิบากญาณสัมปยุตต์ทำกิจปฏิสนธิแล้วดับ และกรรมที่จะทำ

ให้ดำรงภพชาติความเป็นบุคคลนั้นสืบต่อไป ทำให้จิตที่เกิดสืบต่อเป็นมหาวิบากจิต ประเภทเดียวกับปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นทำภวังคกิจ

ถ้าได้ยินคำว่า ปฏิสนธิ ให้ทราบว่าเป็นกิจของจิต ถ้าได้ยินคำว่า ภวังค์ ให้ทราบว่าเป็นกิจของจิต เมื่อจิตมีถึง ๘๙ หรือ ๑๒๑ ดวง ก็ควรที่จะได้ทราบว่ จิตใดทำกิจปฏิสนธิ และจิตใดทำภวังคกิจ

สำหรับปฏิสนธิจิตต้องเป็นวิบากจิต ถ้าเป็นการเกิดเป็นมนุษย์ซึ่งไม่พิการ ก็ต้องเป็นมหาวิบากดวงหนึ่งดวงใดใน ๘ ดวง ซึ่งเมื่อดับไปแล้ว กรรมนั้นที่ทำให้ ปฏิสนธิจิตเกิด ก็ทำให้จิตที่เกิดสืบต่อเป็นจิตประเภทเดียวกับปฏิสนธิจิต เพราะฉะนั้น จึงเป็นมหาวิบากจิต

สำหรับรัชชุมาลา ปฏิสนธิจิตเป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ดับไป ภวังคจิต ก็เป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ประเภทเดียวกับปฏิสนธิจิตนั่นเอง นี่ถึงกิจที่ ๒ คือ ภวังคกิจ

ถ. การทำบุญที่ท่านอาจารย์บอกว่า เป็นกิเลส โดยมีโลภะเข้ามาร่วม จะไม่ขัดกับความปรารถนากับอธิษฐานบารมี ๑๐ ทศ อะไรแบบนี้หรือ

ส. บารมีไม่มีเรื่องเกี่ยวกับความสวดยความงาม หรือสวรรค์ชั้นหนึ่งชั้นใด ทั้งสิ้น และไม่ใช้มาร่วมกัน คนละขณะ ขณะที่เป็นกุศล ขณะนั้นไม่มีโลภะ โทสะ โมหะเกิดร่วมด้วย ขณะนั้นจะมีโลภะ อโทสะ ซึ่งเป็นโสภณสาธารณเจตสิก เกิดร่วมกับโสภณเจตสิกอื่น ๆ แล้วแต่ว่าขณะนั้นจะมีโมหะหรือปัญญาเจตสิกเกิด ร่วมด้วยไหม

เพราะฉะนั้น ขณะนั้นที่เป็นกุศล จะไม่มีอกุศลเจตสิกเกิดร่วมด้วยเลย แต่ทันที ที่กุศลจิตดับ วิถีจิตทางหนึ่งทางใดไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือ ทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เมื่อกุศลชวณะดับแล้ว ภวังคจิตเกิดคั่น หลังจากนั้น วิถีวาระต่อไปจะเป็นอกุศลชวณะที่ปรารถนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่ไม่เป็นไปในกุศล เช่น ปรารถนาที่จะเป็นคนสวย หรือปรารถนาที่จะเกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ขณะนั้นเป็นกุศล ได้ไหม ที่อยากเกิดที่นั่นที่นี้

ถ. เป็นโลกะแน่นอน

ส. เพราะฉะนั้น ขณะที่ทำกุศลเป็นขณะหนึ่ง ขณะที่เป็นกุศลจิตเป็นวาระหนึ่ง และขณะที่เป็นอกุศลจิตหลังกุศลนั้นเป็นอีกวาระหนึ่ง เกิดพร้อมกันไม่ได้

ถ. เป็นความไวของจิต

ส. ถูกต้อง เพราะฉะนั้น เรื่องของรัชชูปมาลาทำให้ระลึกได้ทันทีที่ทำกุศลว่า เมื่อกุศลจิตดับแล้ว วาระต่อไป ใครจะมีอกุศลชวนะเกิดติดตามมาหรือไม่ อยากจะได้อะไรซึ่งเป็นผลของกุศลนั้นหรือเปล่า

๑๘๐๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๓๑

ถ. ขออนุญาตพูดนอกเรื่อง ผมฟังคำบรรยายของอาจารย์ ผมก็มานึกดูว่า การฟังธรรมมีหลายแบบ และมีหลายอาจารย์ที่ถ่ายทอดพระพุทธพจน์มา ผมตรึกตรองดูว่า การฟังธรรมของเราทุกท่านเปรียบเหมือนฟังการตัดลิ้นพิพากษา ตัวเรานี้เหมือนตุลาการ อย่างเช่นฟังอาจารย์ก็แบบหนึ่ง อาจารย์ท่านอื่น ๆ ในประเทศไทย ผมวิเคราะห์วินิจฉัยดูก็อีกรูปแบบหนึ่ง อย่างของพระภิกษุก็มีจะวิธีการของท่านอีกแบบหนึ่ง ผมเคยคุยกับหลวงพ่อรูปหนึ่งอายุ ๘๐ กว่า ผมเคยคุยว่าการเจริญวิปัสสนา คือ การฟังพระธรรมให้เข้าใจ และนำมาพิจารณา และระลึกถึงรูปนามให้ได้แบบวิธีของอาจารย์

หลวงพ่อรูปนั้นก็บอกว่า อย่างนั้นก็เหมือนการเรียนรู้ทั่ว ๆ ไป คือ เรียนแล้วก็รู้ไปเรื่อย ๆ เหมือนกับไม่เห็นผลที่แน่นอน เหมือนเรียนหนังสือตั้งแต่ชั้นป. ๑ จนถึงมหาวิทยาลัยแล้ว ก็เลิกกันไป แต่มีอีกวิธีหนึ่งที่แน่นอน เป็นวิธีที่จะต้องทำกัมมัฏฐานส่วนใหญ่แล้วทางด้านพระภิกษุท่านก็เป็นอย่างนั้น พอเริ่มต้นท่านก็ต้องทำกัมมัฏฐานก่อน อาจจะเป็นการเดิน หรือนั่งนาน ๆ ให้สมาธิเบื้องต้นก่อน ผมก็อธิบายตามความรู้นิดหน่อยของผมให้ท่านฟังว่า การสำเร็จอย่างที่อาจารย์เคยบอกว่ามี ๒ แบบ คือ โดยปัญญาวิมุตติและเจโตวิมุตติ ผมก็บอกว่าวิธีนั้นอาจจะเป็นเจโตวิมุตติ ผมก็วินิจฉัยง่าย ๆ แบบนี้ แต่การสำเร็จโดยปัญญาวิมุตตินั้นมีมากกว่า และทุกอย่างก็ต้องอาศัยเวลาอบรมด้วยกันทั้งสิ้น แต่การสำเร็จด้วยเจโตวิมุตติโดยนั่งสมาธิก่อนและบรรลุทีหลัง ในที่สุดก็ต้องมารู้รูปนามเหมือนกัน คือ ระลึกรู้จริง ๆ ในตัวเราว่าเป็นรูปและนามทุกขณะจิต จึงเรียกว่าเป็นการสำเร็จไฉดากัน ใช่ไหม

แต่ท่านก็ยังไมยอมรับอยู่ดี ผมก็ไม่สามารถจะตัดสินอะไร มาคิดดูว่า เดี่ยวนี้ในเมืองไทยถ้าฟังธรรมของท่านอาจารย์ต่าง ๆ ก็ขอให้ระลึกว่า ตัวเราเองเหมือนตุลาการกำลังตัดสินทุกอย่างอยู่ ฟังทางด้านไหนก็จะได้เนื้อหาอีกแบบหนึ่ง ฟังจำเลยจะได้เนื้อหาอีกแบบหนึ่ง สองคนพยายามจะให้บริสุทธิ์ด้วยกันทั้งคู่ เพราะฉะนั้น ตัวเราเองตัดสิน เห็นว่าทางไหนถูก เราก็ไม่รู้ว่าถูกจริงหรือเปล่า ทางจำเลยถูก ก็ไม่รู้ว่าถูกจริงหรือเปล่า แต่จะรู้ว่าจริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับหลักฐานที่เราหาได้มากที่สุด ผมคิดแบบนี้ อาจารย์คิดว่าจะเหมาะสมไหม

ส. เมื่อก็วิจิตรหลายวาระ นับไม่ถ้วนเลย ในขณะที่กำลังฟังและก็คิด ฟังและก็คิดว่า เป็นเสียงที่ได้ยิน และขณะที่เข้าใจก็เป็นวิจิตรแต่ละวาระไป

ที่ท่านผู้ฟังกล่าวว่า เปรียบเสมือนตัวท่านที่ฟังเรื่องหนทางปฏิบัติหลาย ๆ ทาง ตัวท่านเป็นประจักษ์ตุลาการ ที่จริงแล้วอย่างที่ได้เรียนให้ทราบทั่ว ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายไม่มีอะไรเลยนอกจากจิต เจตสิก รูป เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเข้าใจว่า กำลังพิจารณา กำลังไตร่ตรอง กำลังเป็นตุลาการ ก็คือวิจิตรแต่ละวาระนั่นเอง ที่ฟังด้วยความแยบคาย ฉลาด ที่จะรู้ว่าสิ่งใดมีเหตุมีผล หรือจะฟังอย่างไม่แยบคาย คือ ไม่สามารถเข้าใจได้ว่า ธรรมที่จริงที่ถูกต้องที่มีเหตุผลนั้นคืออะไร นี่เป็นเหตุที่บางท่านมีความเห็นผิดเพราะอโยนิโสมนสิการ ขาดการพิจารณาโดยแยบคาย โดยถูกต้องจริง ๆ แต่บางท่านที่ฟังด้วยกัน วิจิตรแต่ละวาระนั้นก็โยนิโสมนสิการ เป็นกุศลจิตที่สามารถพิจารณาความถูกต้องในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังว่า ตรงกับลักษณะของสภาพธรรมไหม

เพราะฉะนั้น ถ้าระลึกได้แม้ในเพียงขั้นที่ฟังว่า ขณะที่กำลังเป็นตุลาการ ก็คือวิจิตรแต่ละวาระนั่นเอง และที่กล่าวว่า ฟังไป เข้าใจไป และก็รู้ไป จะถูกหรือจะผิด

ถ. สำหรับผมยากจริง ๆ เลย จะต้องมีความรู้ และก็เหมือนกับเด็กที่อยากได้ของเล่น อย่างอาจารย์บอกว่า เราต้องแยกกรุณาให้ได้ ถ้าแยกไม่ได้ก็ยังเป็นกลุ่มก้อนอยู่ดี

ตลอดเวลา ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมาที่ฟังอาจารย์บรรยาย เป็นการบรรยายที่เหมือนกับพยายามจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญอะไรสักอย่างหนึ่ง ให้เห็นความจริงอะไรสักอย่างหนึ่งในเรื่องวิปัสสนา ถ้าเทียบกับท่านอาจารย์อื่น ๆ จะไม่ใช่สิ่งเหล่านี้ จะบอกว่า เริ่มก็ให้หนึ่งเลย ให้ระลึกถึงสิ่งต่าง ๆ อาจจะมีระลึกถึงลมหายใจ ความรู้สึกที่ศูนย์กลางกาย เหมือนกับจับให้เด็กได้เล่นของเลย แต่ของท่านอาจารย์ เหมือนกับพยายามจะบอกและไปคิดเองให้ได้นะ เหมือนกับปริศนาธรรม เหมือนฤๅษีสมาถ์ก่อน

วันอาทิตย์ผมหยุดงาน ผมจะไปนั่งที่สนามเด็กเล่น วันนั้นผมไปนั่งมองใบไม้ สั้นไหว ผมพยายามดูว่า ขณะที่ผมเห็นเป็นใบไม้ ผมก็เห็นอยู่อย่างนั้น ระหว่างที่นั่งมองอยู่หลายอาทิตย์ว่า การเห็นกับความรู้ว่าเห็น แยกกันตรงไหน ผมพยายามแยกให้ได้ ก็ไม่ได้สักที ผมก็กลับบ้าน ใช้เวลาประมาณ ๒ - ๓ ชั่วโมง เป็นอยู่อย่างนี้เป็นปี ขอนี้ผมจะเน้นให้เห็นว่า การพยายามเข้าไประลึก โดยรับฟังมาและจะเอาไปใช้จริง ๆ ให้ได้ ต้องใช้ความพยายามถึงขนาดนั้น

วันนั้นประมาณ ๑๐ โมงเช้า ผมตีใจว่าผมแยกได้แล้วว่า เห็นกับรู้สึกว่าเราเห็นต่างกันอยู่นิดหนึ่งแล้ว อาทิตย์ต่อมาผมก็มาอีก มามองอย่างนี้อีก และก็แยกได้อีกว่าการเห็นกับที่รู้ว่าเป็นเริ่มต่างกันอีก มากกว่าเดิมอีกนิดหนึ่ง แต่เมื่อฟังอาจารย์บรรยายว่า ระหว่างที่ตั้งใจทำ ก็เป็นความเห็นผิดอีก ดูเหมือนว่า ยังผิดอยู่เยอะเลย

ส. ขอบพระานโทษ ที่ว่ายังผิดอยู่ ๆ พอจะรู้ไหมว่า ตรงไหนที่ผิด

ถ. ผิดจริง ๆ ด้วย ผิดตรงที่ว่า ตั้งใจ

ส. ถูกต้อง

ถ. นอกจากจะตั้งใจแล้ว ระหว่างที่ตั้งใจก็เป็นตัวตนแน่นอน

ส. ถูกต้อง

ถ. ถ้ายังพิจารณาสิ่งเหล่านั้นน้อยอยู่ พอเลิกพิจารณาแล้วจึงจะรู้ว่าเมื่อสักครู่ที่ผ่านไปตอนนั้นผิด และพิจารณาต่อไปเรื่อย ๆ จะได้ช่องว่างของความผิมน้อยลง ๆ จนกระทั่งเกือบจะไม่ผิด คล้าย ๆ อย่างนี้ หมายความว่า วิธีการบรรยายโดยฟังให้เข้าใจก่อน เทียบกับวิธีการอื่นตามสำนักต่าง ๆ ในเมืองไทย ดูเหมือนว่า

วิธีการของอาจารย์ยากเย็นเสียเหลือเกิน วิธีอื่น ๆ ที่มีอยู่ก่อน ๆ แล้วดูจะง่าย เช่น การนั่งสมาธิ นั่งระลึกให้เห็นศูนย์กลางกาย ทำให้คนที่ฟังโดยทั่วไปถ้าไม่มีศรัทธาจริง ๆ ไม่เห็นประโยชน์จริง ๆ จะเลิกฟัง และเสียประโยชน์ไป

ส. ถ้าจะต้องนั่งสงบ และทำสมาธิที่ศูนย์กลางกาย ขณะนั้นรู้อะไร

ถ. คนที่นั่งไม่รู้หรอก

ส. ถ้าไม่รู้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงแสดงเรื่องให้ไม่รู้ หรือปฏิบัติเพื่อไม่รู้

ถ. ท่านอาจารย์ถามว่า รู้อะไร จริง ๆ แล้ว ไม่รู้ แต่ระหว่างที่เขาไม่รู้ เขาก็ยังคิดว่า นี่เป็นวิธีที่ค่อนข้างจะถูกต้อง

ส. เป็นตัวอย่างของความเพียรผิดได้ไหม

ถ. ได้

ส. มีความเห็นผิดและมีความเพียร ความเพียรนั้นก็ต้องผิดตามความเห็นด้วย

ถ. ถ้าเป็นวิธีโดยที่ให้นั่งระลึกที่ศูนย์กลางกาย ถ้านั่งไปจริง ๆ จะเห็นแสงสว่างจริง ๆ เป็นนิมิต ใช่ไหม

ส. อยากเห็นไหม

ถ. ถ้าเริ่มต้น อยากแน่อน เป็นสิ่งที่ผิด

ส. อยาก จะเป็นกุศลได้อย่างไร

ถ. ก็เป็นโลภะอีกแล้ว

ส. แน่อน

ถ. เหมือนตุลาการอีกแล้ว เราต้องพิจารณาตัวเองเรื่อย

ส. โยนิโสมนสิการ คือ รู้ว่าสภาพธรรมใดมีจริง และควรที่จะเข้าใจลักษณะจริง ๆ ของสิ่งนั้นให้ถูกต้อง ไม่ใช่นึกคาดคะเน อย่างการเห็นมีจริง และทุกคนก็ได้ยินได้ฟังว่าเห็นเป็นนามธรรม นี่เป็นสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง แต่การประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาที่จะรู้ว่า ลักษณะที่กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ที่ไม่ใช่เราที่กำลังเห็น นี่คือนิยาม

ฟังไป เข้าใจไป อบรมเจริญสติปัฏฐานไป เพื่อรู้และละการยึดถือสภาพธรรม
ว่าเป็นตัวตน ถ้าความรู้ไม่เกิด อะไรจะละได้ เห็นอยู่ทุกวัน ทุกชาติ ทั้งชาติก่อน ๆ
แสนโกฏีกัป ชาตินี้ ชาติหน้า ถ้าไม่ฟังเรื่องการเห็นให้เข้าใจจริง ๆ เพื่อให้
สติปัฏฐานเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้ซึ่งเป็นจริงอย่างนั้น คือ
เกิดขึ้นเห็นแล้วดับ นี่คือสังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่ใช่เพียงพอใจแค่ได้ยินได้ฟัง
แต่ต้องประจักษ์แจ้งด้วย ด้วยการฟังให้เข้าใจจริง ๆ จะเป็นสังขารขันธที่ปรุงแต่งให้
สติปัฏฐานระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น

แม้ในขณะที่ระลึก ความเป็นตัวตนกียังมีอยู่ที่สัญญาขันธ ที่เวทนาขันธ
ที่สังขารขันธอื่น ที่วิญญานขันธด้วย เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เพียงชั่วขณะที่
สติเกิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ลักษณะสภาพของสิ่งที่สติระลึกไม่เปลี่ยนแปลง คือ แข็ง
จะไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเลย สภาพที่รู้แข็งก็ไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นในขณะที่กำลัง
รู้แข็ง มีลักษณะจริง ๆ ที่กำลังรู้แข็งที่ปรากฏ และแข็งนั้นก็ปรากฏ แต่ความรู้ที่จะละ
การยึดถือว่าเป็นเราที่รู้แข็ง จะรู้ได้ว่า ขณะที่สติระลึก ปัญญาในขณะนั้นเพิ่มหรือยัง
ถ้าปัญญาไม่เกิด ไม่เพิ่มขึ้น ก็ยังคงเป็นรู้แข็งกับแข็ง มีใครบ้างที่ไม่รู้ว่าแข็ง ทุกคน
ก็รู้ว่าแข็ง แต่ก็ยังคงเป็นเพียงรู้แข็งเฉย ๆ ไม่ประกอบด้วยปัญญาอะไรเลยที่จะรู้ว่า
สภาพรู้ไม่ใช่เราอย่างไร

นี่เป็นเหตุที่จะต้องฟังเรื่องของสภาพธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
จนกว่าจะเป็นสังขารขันธให้สติปัฏฐานเกิดระลึกถึง จึงจะเป็นสัมมาสติในมรรคมงคล ๘
ไม่ใช่ไปนั่งทำอะไร

ถ. ระหว่างที่ผมสนทนากับหลวงพ่อบ้านนั้น ท่านมีความคิดตอนทำยาว่า
ปัญญาจะเกิดในชาตินี้คงยาก เพราะฉะนั้น การที่ท่านบำเพ็ญวิธีนั้นก็เหมือนกับว่า
บำเพ็ญให้ได้จุดหนึ่งก่อน และไปพักอยู่อีกที่หนึ่ง เมื่อถึงพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป ท่าน
ก็จะได้ฟังธรรมจนตรัสรู้เลย

สุ. ชาตินี้ยังไม่เข้าใจ เมื่อถึงพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป ก็ไปนั่งพักอยู่ที่
จุดนั้นอีก เพราะว่าไม่ได้ทำอะไรให้ก้าวหน้าเลย

ส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจว่า ปัญญาคืออะไร และปัญญารู้อะไร เพราะฉะนั้น ก็หวังว่า ปัญญาจะเกิดหลังจากที่นั่งสมาธิ และเพ่งสมาธิที่จุดหนึ่งจุดใด แต่ความจริง ขณะใดก็ตามที่ไม่ใช่ปัญญา ขอให้พิจารณาดูว่า ขณะนั้นเป็นกุศลได้ไหม หรือ เป็นโลกะ เพราะอยาก เพราะต้องการ

ถ. อย่างนั้นก็เป็น การตัดสินใจว่า ระหว่างที่ทำอะไรก็แล้วแต่ ก็เหมือน ตูลาการ ถ้าเราพิจารณาตัวเราอยู่เรื่อย ๆ ถ้าเราทำวิธีไหน ก็ต้องสำรวจตัวเองว่า ขณะนั้นจิตเป็นอะไรบ้างในโลกะ โทสะ โมหะทั้งหมด

สุ. ถ้าเป็นสิ่งที่จริง ย่อมสามารถพิจารณาเข้าใจได้ และพระธรรมต้อง ตรงทั้ง ๓ ปิฎก ตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุด เช่น ปัญญามี ๓ ขั้น สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภวนามยปัญญา ถ้าไม่มีขั้นฟัง มีอะไรที่จะคิดใหม่ว่า ทางตาที่กำลังเห็นเป็นนามธรรมอย่างไร ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เลย เพราะฉะนั้น ต้องอาศัย การฟัง และมีการคิดพิจารณาในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังว่าจริงหรือเปล่า เมื่อใคร่ครวญ ไตร่ตรองรู้ว่าเป็นสิ่งที่จริง ก็เป็นปัจจัยให้ภวนามยปัญญาเกิดได้

ที่ว่าจะปฏิบัติ ๆ ขอให้เข้าใจตามความเป็นจริงก่อนว่า เข้าใจหรือยัง ถ้ายังไม่เข้าใจจะปฏิบัติอะไร เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย ไม่ใช่เพียงหวังลอย ๆ ว่า ทำอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว จะเกิดปัญญาที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ผู้ฟัง ธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ใช่จะหยิบเอามาเล่น ๆ กันได้ จะจับดวงแก้ว มาเพ่งกัน หรือให้นั่ง ให้นอน ให้เดิน ไม่มีใครไปจัดวิธีขึ้นมาได้ พระพุทธเจ้าตรัสแล้วว่า มีอยู่ทางเดียว ต้องเจริญ ต้องอบรม ไม่ง่าย ที่ท่านมีความเข้าใจว่าไม่ถ่วงนั้น ถูกต้องแล้ว ยืนยันได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตอนที่ทรงตรัสรู้ ก็ทรงยืนยันว่าไม่ใช่ ของง่าย ทรงจะไม่สั่งสอนเสียด้วย อย่าเพิ่งท้อถอย

และยืนยันได้อีกว่า ผมมีความรู้สึกเหมือนท่านตั้ง ๘๐ - ๙๐% ตอนฟังใหม่ ๆ ๒ - ๓ ปีทีเดียวที่มีความรู้สึกเหมือนที่ท่านมาพูด ผมเองฟังมาถึงขนาดนี้ก็แยกแยะ แยกนามไม่ได้ แต่สติเริ่มระลึกแล้ว ถ้าสติของท่านเริ่มระลึกแสดงว่าท่านมีความเข้าใจ เข้าไปสู่อีกก้าวหนึ่งแล้ว และความมั่นคงจะมีมากขึ้น และก็จะไปเรื่อย ๆ

อยากจะพูดต่อไปอีกว่า สำหรับคนที่มาฟังอาจารย์สุจินต์ ไม่ใช่คนสองคนที่เบื่อ แต่เบื่อและถอยไปเป็นสิบ ๆ แล้ว เพราะว่าธรรมของพระพุทธเจ้านั้น ยาก และ ยืนยันได้ว่า ที่ท่านอาจารย์สอนอยู่นี้ เป็นทางตรง

และวิธีการต่าง ๆ อยากจะบอกต่อไปว่า สำหรับในประเทศไทย น่าเห็นใจผู้ที่ ศึกษาธรรมที่สุด เพราะว่าไม่ใช่เฉพาะตนเอง สหายธรรมที่อยู่ใกล้ ๆ หลายคนก็โดนมา อย่างหนัก รับรองว่าไม่ได้น้อยกว่าท่านเลย ที่โดนสิ่งผิด ๆ ฉาบทา ไปสัมผัสเข้า เพราะกิเลสของเรายากจะรู้เร็ว อยากจะได้ผล

ความอยากได้ผลเป็นความรู้สึกของปุถุชน ผมเองก็ยังเป็นปุถุชน ยังมีความรู้สึกอยากจะบรรลุเร็ว ๆ แต่มาศึกษาแล้ว ฟังอาจารย์ไปเรื่อย ๆ แล้ว จับตำราบ้างแล้ว อ่านอรรถกถาบ้างแล้ว จะมีความรู้สึกที่ว่า นี่แหละคือสิ่งที่ถูกต้อง จึงได้ยากอย่างนี้ ฟังอาจารย์ต่อไปเถิด อย่าหยุด จะบอกว่าอันนี้ก็ฟังแล้ว อันโน้นก็ ฟังแล้วไม่ได้ คำพูดคำเดียวกันนั้นจะซ้ำเข้ามา และจะเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับที่ ๒ เกี่ยวกับที่ ๓ เกี่ยวกับที่ ๔ เกี่ยวกับที่ ๕ จะเพิ่มความเข้าใจไปเรื่อย เหมือนกับการเจริญหรือ อบรมขึ้น

สุ. ท่านที่ต้องการผลเร็วควรที่จะระลึกได้ว่า ขณะนั้นท่านจะอะไรหรือเปล่า เพราะว่าพระธรรม หรือความเข้าใจพระธรรม จะละความเห็นผิด จะละความต้องการ ผล เพราะว่าใครจะต้องการผลได้ ถ้าเหตุไม่พอที่จะให้ผลนั้นเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นการอบรมเจริญปัญญาอย่างถูกต้อง จะไม่เป็นผู้ที่หวังผล มากมาย หรือหวังผลอย่างรวดเร็ว หรือต้องการผลมาก ๆ ในชาตินี้ โดยวิธีต่าง ๆ แต่เป็นผู้ที่จะสะกิดใจ เฉลียวใจระลึกได้ว่า รู้อะไรหรือยัง ละอะไรหรือเปล่า เพราะว่ากาอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ เป็นเรื่องละเอียดตลอด ถ้ายังคงหวังผล หรือ ต้องการผล นั่นคือเครื่องกั้น เป็นธรรมเครื่องเน้นซ้ำ

๑๘๐๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๓๑

สำหรับท่านที่ได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติการอบรมเจริญวิปัสสนา โดยการเพ่งจุดศูนย์กลางกาย หรือโดยการเพ่งที่ลมหายใจ หรือทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ปัญญาเกิดขึ้น ควรพิจารณาว่า ภาวนาคืออะไร ถ้าไปเพ่งที่ศูนย์กลางกายก็หมายความว่า เข้าใจว่าภาวนา คือ การไปจดจ้องท่องบ่นให้มีสมาธิตั้งมั่นอยู่ที่หนึ่งที่ใด และหวังว่าเมื่อสงบแล้วปัญญาจะเกิดขึ้น

แต่ต้องเข้าใจว่า ภาวนา ไม่ใช่อย่างนั้น ภาวนาไม่ใช่ไปทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ปัญญาเกิด แต่ภาวนาคือการอบรมเจริญปัญญาจนกว่าปัญญานั้นจะเจริญขึ้น ๆ จนรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติในชีวิตประจำวัน คือ ในขณะนี้เอง

ถ้าเข้าใจอย่างนี้จริง ๆ ก็ต้องรู้ว่า อบรมอย่างไรปัญญาจึงจะเกิดได้ แต่ไม่ใช่ไปนั่งจ้องเพ่งที่ศูนย์กลางกาย เพราะฉะนั้นไม่รู้อะไร ทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางจมูกที่กำลังได้กลิ่น ทางลิ้นที่กำลังลิ้มรส ทางกายที่กำลังกระทบสัมผัส ทางใจที่กำลังคิดนึก ถ้าปัญญาไม่เกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริงก็ไม่ควรจะทำ เพราะถ้าทำแล้วไม่รู้ขณะนั้นจะชื่อว่าอบรมเจริญปัญญาไม่ได้ เพราะฉะนั้น ปัญญาจริง ๆ ที่จะเกิดได้ต้องอาศัยการฟังและพิจารณาสภาพธรรมจนกระทั่งเข้าใจจริง ๆ เป็นสังขารขันธ์ที่ปรุงแต่งให้สติเกิดระลึกได้ในขณะกำลังเห็น ในขณะที่กำลังได้ยิน ตามปกติ จนกว่าจะรู้ชัด

ถ้าคิดว่าจะไปเพ่งที่กลางกาย ก็ไม่ทราบว่าจะขณะนั้นผลคืออะไร เพราะขณะที่จะนั่ง ก็ต้องอยากที่จะนั่ง หรือต้องการที่จะนั่ง และเมื่อนั่งแล้ว เพ่งที่กลางกายแล้ว ประโยชน์คืออะไร

ประโยชน์จะไม่ตรงกับปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้เลย

บางท่านอาจจะสงสัยว่า ในอดีตมีพระภิกษุที่นั่งไหม เพราะว่าโดยมากมักจะอ้างว่า นั่งกันทั้งนั้นแหละ แต่ควรจะได้พิจารณาชีวิตประจำวันของพระภิกษุในอดีตด้วยว่า ท่านนั่งมากและเดินมาก เพราะท่านไม่มีกิจของคฤหัสถ์ที่จะต้องกระทำ

ความจริงส่วนใหญ่วันหนึ่ง ๆ คฤหัสถ์ก็นั่ง และกระทำกิจการงานของคฤหัสถ์ แต่ขณะที่บรรพชิตนั่ง ท่านกระทำกิจของบรรพชิต ซึ่งถ้าไม่ใช่กิจเล็กกิจน้อยในชีวิตประจำวัน ขณะนั้นก็ต้องพิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ เหมือนทุกคนที่เกิดมาแล้วก็ต้องนั่งบ้าง นอนบ้าง ยืนบ้าง เดินบ้าง แต่สำหรับชีวิตของบรรพชิตนั้น ท่านนั่งมากและเดินมาก แต่เป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

สำหรับชีวิตประจำวันของพระภิกษุบางท่านในอดีต หรืออาจจะเป็นในสมัยนี้ แต่อาจจะต่างกันที่เหตุผล สำหรับชีวิตประจำวันของพระภิกษุในอดีตที่ท่านมีความเข้าใจในหนทางปฏิบัติการอบรมเจริญปัญญาที่ถูกต้อง บางท่านไม่นอนเลย และที่ท่านไม่นอนก็เพราะเห็นประโยชน์ของการหลับน้อย หรือเป็นผู้ที่ควรจะต้องตื่นมากและตื่นเร็ว ด้วยเหตุนี้ ถ้านอนท่านก็ต้องหลับนาน แต่ถ้าท่านจะหลับน้อยและตื่นเร็ว เพราะว่าท่านเห็นประโยชน์ของการที่สติปัฏฐานจะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น คนที่อยากจะนั่งมาก หรืออยากจะไม่นอน ก็ไม่ใช่เพียงแต่จะทำตามอย่างท่านที่เคยทำ โดยที่ข้อปฏิบัติหรือหนทางปฏิบัติไม่ถูกต้องเลย

แต่ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจในหนทางปฏิบัติว่า ภาวนา คือ การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ในขณะที่หลับมาก ๆ สติปัฏฐาน

ก็เกิดไม่ได้ ถ้าเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์จริง ๆ และอยากจะหลับน้อย บางท่านไม่นอนเลย ตามอภัยาคัยที่สะสมมาที่แต่ละบุคคลจะประพฤติปฏิบัติที่จะขัดเกลากิเลส

สำหรับการที่จะขัดเกลากิเลสพิเศษต่างหากจากศีลของบรรพชิต คือ

บางท่านเป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เพราะห้ามคฤหบดีจีวร

ต้องมีเหตุผลทั้งนั้น คฤหบดีจีวรน่าจะนุ่มสบายกว่า แต่ในเมื่อท่านเป็นผู้ที่จะมีชีวิตอยู่เพียงเพื่อเจริญปัญญา ไม่ใช่เป็นการอยู่สบายและติดข้องในสิ่งที่จะบริโภค ใช้สอย เพราะฉะนั้น สำหรับบางท่านที่เห็นโทษของการติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภภูมิจะ ท่านผู้นั้นก็เป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เพราะห้ามคฤหบดีจีวร

บางท่านเป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะห้ามสังฆภัต

ท่านที่จะไปนั่ง ๆ ก็ควรจะพิจารณาว่า ท่านจะไม่นอนและจะนั่งเพื่อขัดเกลากิเลส ไม่ใช่เพียงแต่เฉพาะเรื่องที่จะไม่นอน แต่ต้องพิจารณาว่า ทุกอย่างที่จะทำให้ติด แม้แต่ชีวิตของพระภิกษุบางท่าน ท่านก็เป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะห้ามสังฆภัต อาหารที่มีผู้นิมนต์ไป จะเป็นอาหารที่ได้ปรุงถวายอย่างประณีต มีรสโอชะ แต่ท่านที่เห็นโทษของการติดในรส เห็นประโยชน์ของการที่จะมีชีวิตโดยเป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย ท่านก็เป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เพราะห้ามสังฆภัต เพราะฉะนั้น ท่านที่รู้สึกว่ายังกัดในรส ก็ควรที่จะได้ทราบว่ามีวันไหนบ้างไหมที่ไม่เดือดร้อนเวลาบริโภคอาหารที่รสไม่อร่อย

แสดงให้เห็นว่า ถ้าจะขัดเกลากิเลสจริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่มีความวางเฉยโดยไม่หวั่นไหวในอารมณ์ต่าง ๆ ที่กระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

บางท่านเป็นผู้ถือไตรจีวรเป็นวัตร เพราะห้ามอดิเรกจีวร

บางท่านเป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกเป็นวัตร เพราะห้ามการเที่ยวบิณฑบาตโลเล

บางท่านทราบว่า อาหารที่บ้านไหนมีรสอร่อย ก็มุ่งที่จะไปบิณฑบาตที่บ้านนั้น แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ติดในรสจริง ๆ จะเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอก ตามลำดับบ้าน โดยที่ไม่เว้น นี่คือผู้ที่เห็นโทษของกิเลส

เพราะฉะนั้น ชีวิตของบรรพชิตกับชีวิตของคฤหัสถ์ ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญา ก็จะได้เห็นว่า ต่าง ๆ กันไปตามอภยาศัย และสำหรับผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ ถ้าเกิดระลึกได้และเทียบเคียงกับชีวิตของท่านกับชีวิตของบรรพชิต ก็ยังพอที่จะเห็นกิเลสของตนเอง และพอที่จะรู้สึกได้ว่า ควรที่จะขัดเกลาแม้ในเพศของคฤหัสถ์ เมื่อไม่สามารถขัดเกลาในเพศของบรรพชิตได้

บางท่านเป็นผู้ถือการนั่งฉันบนอาสนะเดียวเป็นวัตร เพราะห้ามการฉันบนอาสนะต่าง ๆ

การบริโภคอาหารแต่ละครั้ง ที่จะต้องรู้ตัวว่าเป็นผู้ที่ติดในรสเล็กน้อยแค่ไหน ก็สังเกตจากอาการในขณะบริโภคได้

บริโภคด้วยความเรียบร้อย บริโภคด้วยความเป็นผู้ที่ไม่เที่ยวเดินไปเพื่อที่จะแสวงหาอาหารที่ต่าง ๆ แต่บริโภคเฉพาะในขณะที่นั่งฉันบนอาสนะเดียว

บางท่านเป็นผู้ถือการฉันในบาตรเป็นวัตร เพราะห้ามภาชนะอื่น ๆ อีก

บางท่านเป็นผู้ถือการห้ามอาหารที่เขานำมาถวายภายหลังเป็นวัตร เพราะห้ามโภชนะที่เหลือเพื่อ

เมื่อได้รับถวายเท่าไรก็บริโภคเท่านั้น แม้ว่าจะมีผู้นำอาหารที่ประณีตมาถวาย ภายหลังก็ไม่รับ

บางท่านเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะห้ามเสนาสนะใกล้บ้าน

บางท่านเป็นผู้ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร เพราะห้ามการอยู่ที่มุงบัง

บางท่านเป็นผู้ถือการอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร เพราะห้ามการอยู่ที่มุงบังและโคนไม้

บางท่านเป็นผู้ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพราะห้ามที่ซึ่งมิใช่ป่าช้า

บางท่านเป็นผู้ถือการอยู่ในเสนาสนะตามที่เขาจัดให้เป็นวัตร เพราะห้ามความโลเลในเสนาสนะ

ที่อยู่นี้ก็สำคัญ บางท่านก็ตรงนี้ไม่ได้ ตรงนั้นไม่ได้ ตรงนี้สบาย ตรงนั้นไม่สบาย แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้ที่เดือดร้อนจริง ๆ ในเรื่องของที่อยู่อาศัย

ประการสุดท้ายของอุตงควัตร ๑๓ ข้อ ข้อที่ ๑๓ คือ

บางท่านเป็นผู้ถือการนั่งเป็นวัตร เพราะห้ามการนอน

นี่คือเรื่องของการนั่งที่จะอบรมเจริญปัญญา เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาให้ถูกต้องว่า ที่จะพูดเรื่องการนั่ง ก็ต้องพูดด้วยความเข้าใจด้วยว่า จะพูดถึงเรื่องนั่งในข้อปฏิบัติอย่างไร ในข้อปฏิบัติที่เป็นปกติ เป็นอุตงควัตร หรือปกติไม่เป็นเช่นนั้น แต่ด้วยความเข้าใจผิดก็คิดว่า จะต้องนั่งให้สงบและปัญญาจะเกิด แต่ไม่ใช่ปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. อาจารย์พูดเสมอ ๆ ว่า ต้องฟังให้เข้าใจจนเป็นสังขารชั้น ๓ จนได้ปัจจัยที่จะให้ระลึกถึงนามรูปที่เกิดขึ้น ก็มีคำถามย้อนมาว่า ทำอย่างไรที่จะให้สังขารชั้น ๓ ประจักษ์ได้อย่างนั้น

ส. ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจ ได้ไหม เพราะถ้าไม่เข้าใจก็ไม่ใช่สังขารชั้น ๓ ที่จะประจักษ์ให้ปัญญาเจริญขึ้น

ที่จะเป็นสังขารชั้น ๓ ประจักษ์ให้ปัญญาเจริญขึ้น คือ ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็โดยการฟังเรื่องของสภาพธรรม โดยการสนทนา โดยการตรึกตรอง โดยการใคร่ครวญลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. ที่อาจารย์บอกว่า ให้ฟัง ให้สนทนาธรรมกัน มองดูอย่างเฉิน ๆ แล้วไม่ได้ผลทันใจเหมือนอย่างที่เคยไปนั่งกัน จึงต้องไปนั่งกัน ต้องอย่างกันบ้าง ก้าวกันบ้าง ต้องยุบหนอ พองหนอบ้าง เหมือนกับมีบทเรียน ไปถึงก็ได้บทเรียนเลย ซึ่งอภัยภัยของปุถุชนก็ชอบ เพราะถูกกับกิเลสของตัว ไปถึงก็ได้บทเรียนเลย ทำอย่างนั้น อย่างนี้ แต่อย่างที่ต้องมาฟังจนเข้าใจ จนเป็นสังขารชั้น ๓ ระลึกได้ในนามธรรมรูปธรรม มั่นยากกว่ากัน เพราะฉะนั้น เขาก็เลือกวิธีนั่งอย่างที่ว่า

สุ. เพราะฉะนั้น ผลคืออะไร ผลที่ต้องการเมื่อนั่งแล้วผลคืออะไร ถ้ายังไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจะนั่งทำไม ในเมื่อปัญญาต้องรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมขณะนี้ ไม่ใช่ขณะอื่น ขณะเห็น กำลังเห็นนี้แหละปัญญาต้องรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่เห็นว่า เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ และสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นเพียงสภาพธรรมที่กระทบกับจักขุปสาท ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนที่เที่ยง ที่ยั่งยืน

ผู้ฟัง ผมเองก็ทั้งฟัง ทั้งสนทนาธรรม ทั้งอ่าน จนได้เหตุได้ปัจจัยพอสมควรที่จะเป็นสังขารขันธปรุ้งแต่งให้ระลึกได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจบ้างแล้ว อย่างในขณะที่กำลังพูดกับอาจารย์อยู่ สังขารขันธที่เกิดขึ้นมีลมมากระทบก็รู้สึกเย็น หรือเสียงที่อาจารย์พูดก็ได้ระลึกว่า สิ่งทีปรากฏทางหูก็มี หรือสิ่งที่ปรากฏทางตาก็มี ก็ได้ระลึกบ้าง ขณะที่พูดกันไปก็ได้ระลึกบ้าง เพราะว่าสิ่งที่เราได้ศึกษามาเป็นสังขารขันธพอเพียง ในขณะที่คุณกัน จิตเกิดดับเร็วมากก็ระลึกได้ จะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นการยืนยัน คำสอนของอาจารย์ที่ว่า ต้องฟังจนเข้าใจ และจะเป็นสังขารขันธที่ปรุ้งแต่งให้สตรระลึกในนามในรูปได้

สุ. **ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย โคตมเถรคาถาที่ ๗**
มีข้อความว่า

บทว่า พานุสัจจัง ได้แก่ ความเป็นผู้สดับตรับฟังมาก

จริงอยู่ พานุสัจจะนั้น ย่อมมีอุปการะมากแก่ผู้ประกอบการเจริญภาวนา การประกอบสมณะวิปัสสนาย่อมสำเร็จแก่ผู้มากไปด้วยการใคร่ครวญโดยชอบ ในความเป็นผู้ฉลาดในโพชฌงค์ ความเป็นอย่างยอดเยี่ยม และความเป็นผู้ประกอบในอธิจิตเป็นต้น

พานุสัจจะ คือ การสดับตรับฟังมาก ไม่ใช่อย่างอื่นเลย ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ นี่เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถ้าไม่อาศัยการฟังก็ไม่มีหนทางอื่น

และเมื่อฟังแล้ว เข้าใจแล้วจริง ๆ สติปัฏฐานจึงจะเกิดระลึกได้ตรงตามที่เราเข้าใจว่า ลักษณะของสภาพรู้ ภาตรู้ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยินเป็นอย่างไร

และชีวิตคนเราในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งนั่ง นอน ยืน เดินเป็นปกติ ก็มีเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ได้กลิ่นบ้าง ลิ้มรสบ้าง กระแทบสัมผัสบ้าง คิดนึกบ้าง หลับบ้าง ไข่มุมนี่คือจิตที่เกิดขึ้นทำกิจการงานต่าง ๆ และสำหรับเรื่องของการหลับซึ่งเป็นภวังคจิตนั้น จะได้กล่าวถึงต่อไป

สำหรับการฟังพระธรรมนั้น ควรที่จะพิจารณาให้เข้าใจจริง ๆ โดยตลอด โดยหลายนัย ไม่ใช่ฟังแล้วก็ผ่านไป คนที่จะเข้าใจสภาพธรรมได้จริง ๆ คือ ฟัง และ คิด พิจารณา เช่น เมื่อทราบจิต ๘๙ ดวงนั้น จิตที่ทำปฏิสนธิก็มี ๑๙ ดวง คือ

อุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากจิต ๑ ดวง ทำกิจปฏิสนธิในอบายภูมิ ๔ ภูมิ
อุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก ๑ ดวง ทำกิจปฏิสนธิในมนุษยและสวรรค์ชั้นต้น
คือชั้นจาตุมหาราชิกา โดยเป็นผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด

กามาวจรวิบากจิตหรือมหาวิบากจิต ๘ ดวง ทำกิจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ ๗ ภูมิ คือ มนุษย์ ๑ ภูมิ สวรรค์ ๖ ภูมิ สำหรับผู้ที่ไม่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด

รูปาวจรวิบากจิต ๕ ดวง ทำกิจปฏิสนธิในรูปพรหม ๑๕ ภูมิ

รูปพรหมภูมิทั้งหมดมี ๑๖ ภูมิ แต่รูปพรหมภูมิที่มีชั้น ๕ มี ๑๕ ภูมิ และรูปพรหมภูมิที่ไม่มีนามชั้น ๑ ไม่มีจิตเจตสิกเกิดเลยมี ๑ ภูมิ คือ อสัณฺณสัจตตพรหม เพราะฉะนั้น รูปาวจรวิบากจิต ๕ ดวง ทำกิจปฏิสนธิเฉพาะในรูปพรหมภูมิ ๑๕ ภูมิ

และอรูปรูปาวจรวิบากจิต ๔ ดวง ทำกิจปฏิสนธิในอรูปรูปพรหม ๔ ภูมิ

รวมเป็นจิต ๑๙ ดวง ทำกิจปฏิสนธิใน ๓๐ ภูมิ และรูปบัญญัติเจตสิกจิต เป็นปัจจัยให้รูปปฏิสนธิในอัสสัณฺณสัจตตพรหม ๑ ภูมิ

ฟังอย่างนี้แล้ว เข้าใจอย่างนี้แล้ว แต่การฟังต้องเป็นผู้ที่ละเอียดและเข้าใจจริง ๆ เช่น ถ้าไม่กล่าวอย่างนั้น จะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า อเหตุกปฏิสนธิจิตมีกี่ดวง

การศึกษาพระธรรม ถ้าได้คิดจะทำให้เหมือนการบริหารปัญญาที่จะทำให้เข้าใจธรรมหลาย ๆ นัย เช่น ถ้าจำได้ว่า ปฏิสนธิจิตทั้งหมดมี ๑๙ ดวง และใน ๑๙ ดวงนั้น

ได้แก่จิตอะไรๆ แล้ว ถ้ามีคำถามหรือมีผู้กล่าวว่า อเหตุกปฏิสนธิจิตมีกี่ดวง จะไม่พ้นจากที่กล่าวถึงเมื่อก็ คิดเองได้ คนอื่นไม่ต้องบอกเลย อเหตุกปฏิสนธิจิตก็มี ๒ ดวง ได้แก่ อุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากจิต ๑ ดวง ทำกิจปฏิสนธิในอบายภูมิจิต ๔ ภูมิ และอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากจิต ๑ ดวง ทำกิจปฏิสนธิในภูมิมนุษย์และสวรรค์ชั้นต้น คือชั้นจาตุมหาราชิกา สำหรับผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด

นี่ก็เข้าใจถึงเหตุที่ทำให้เป็นผู้พิจารณาตั้งแต่กำเนิด และปฏิสนธิจิตของบุคคลนั้น ต้องเป็นอเหตุกปฏิสนธิ คือ เป็นอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากจิต ไม่ใช่อกุศลวิบาก เพราะว่าเป็นมนุษย์ แต่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด

๑๘๑๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๓๑

สำหรับคนที่เป็นมนุษย์ ต่างกับอบายภูมิจึง ๔ เพราะฉะนั้น จิตที่ปฏิสนธิก็ต้องต่างกัน เพราะสำหรับการปฏิสนธิในอบายภูมิจึง ๔ มีสัตว์ไตรภพเป็นต้น ต้องเป็นอเหตุกะที่เป็นอกุศลวิบาก คือ เป็นอุเบกขาสันติริณอกุศลวิบาก ไม่มีอโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุเกิดร่วมด้วย ต่างกับผู้ปฏิสนธิโดยมีอโลภเหตุ และอโทสเหตุ หรือมีอโมหเหตุเกิดร่วมด้วย

ถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ทวิเหตุปฏิสนธิมีที่ดวง ก็ไม่พ้นจากที่ได้กล่าวถึงนัยก่อน คือ ทวิเหตุปฏิสนธิมี ๔ ดวง ถ้าใช้คำว่า ทวิเหตุปฏิสนธิ ก็ทราบได้ว่ามีเหตุ ๒

คำว่า ทวิ แปลว่า ๒ ได้แก่ อโลภเหตุ อโทสเหตุ เพราะถ้าเหตุเป็นอกุศล คือ เป็นโลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุแล้ว เป็นวิบากไม่ได้เลย

โลภะเกิดขณะใด เป็นอกุศลขณะนั้น เป็นเหตุขณะนั้น ไม่ใช่ผล โทสะเกิดขณะใด เป็นอกุศลขณะนั้น เป็นเหตุขณะนั้น ไม่ใช่ผล โมหะเกิดขณะใด เป็นอกุศลขณะนั้น เป็นเหตุขณะนั้น ไม่ใช่ผล

สำหรับอโลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ เป็นผลคือเป็นวิบากไม่ได้ แต่สำหรับอโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ เป็นวิบากได้ เพราะฉะนั้น กรรมจำแนกบุคคลให้ต่างกันโดยปฏิสนธิจิตว่า ปฏิสนธิจิตนั้นเป็นทวิเหตุปฏิสนธิ หรือเป็นติเหตุปฏิสนธิ ถ้าเป็นทวิเหตุปฏิสนธิ เป็นมหาวิบากญาณวิปยุตต์ ก็มีทั้งหมด ๔ ดวง คือ เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา เป็นโสมนัสสสสดัง ญาณวิปยุตต์ตั้ง อสังขาริกัง ๑ ดวง และเป็นโสมนัสเวทนา เป็นโสมนัสสสสดัง ญาณวิปยุตต์ตั้ง อสังขาริกัง ๑ ดวง และอีก ๒ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขา ยังไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย เพราะว่า

เป็นทวิเหตุกปฏิสนธิ ขณะที่ปฏิสนธิจะมีแต่เฉพาะอโลภเจตสิกและอโทสเจตสิก
เกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้น บางท่านที่เป็นทวิเหตุกปฏิสนธิ จิตที่ปฏิสนธิไม่ได้เกิดร่วมกับ
โสมนัสเวทนา แต่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ก็เป็นอุเบกขาสหคตัง ญาณวิปยุตตัง
อสังขาริกัง ๑ ดวง และเป็นอุเบกขาสหคตัง ญาณวิปยุตตัง สสังขาริกัง ๑ ดวง

นี่คือบุคคลที่ปฏิสนธิเป็นทวิเหตุกปฏิสนธิ ประกอบด้วยอโลภเจตสิกและ
อโทสเจตสิกในขณะที่ปฏิสนธิจิตเกิด เพราะฉะนั้น ตลอดชาตินั้นจะไม่รู้แจ้ง
อริยสัจจธรรม และไม่บรรลุมานจิต เพราะปฏิสนธิจิตไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย

นี่คือความต่างกันของบุคคล ผลของกุศลอาจจะทำให้ผู้ที่เป็นทวิเหตุกปฏิสนธิ
มีลาภสักการะ มั่งมี มีทรัพย์สมบัติมากมาย แต่ไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย

สำหรับบางบุคคลที่กล่าวว่าปติเหตุกปฏิสนธิ คือ ปฏิสนธิจิตมีเหตุ ๓
ติ คือ ๓ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก อโมหเจตสิกเกิดร่วมกับ
ปฏิสนธิจิต จึงเป็นปติเหตุกปฏิสนธิ หรือเป็นปติเหตุกบุคคล มี ๔ ดวง คือ เกิดร่วมด้วย
โสมนัสเวทนา เป็นญาณสัมปยุตต์ อสังขาริก ๑ สสังขาริก ๑ และเกิดร่วมกับ
อุเบกขาเวทนา เป็นญาณสัมปยุตต์ อสังขาริก ๑ สสังขาริก ๑

ไม่มีใครสามารถรู้ปฏิสนธิจิตของตนเองได้ จนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเมื่อไร
หรือได้บรรลุมานจิตเมื่อไร เมื่อนั้นจึงจะรู้ว่า ปฏิสนธิจิตเป็นปติเหตุก มีปัญญาเจตสิก
เกิดร่วมด้วย แต่ไม่ใช่สิ่งที่เราจะต้องกังวลถึงเลย เพราะว่าปฏิสนธิจิตเกิดแล้ว ไม่ว่า
จะรำรวยหรือว่ายากจน จะสวยงามหรือไม่สวยงาม จะมีญาติมิตรผู้อุปการะหรือ
ไร้ญาติขาดมิตรอย่างไร ๆ ก็ตามแต่ ก็เป็นผลของกรรมที่ทำให้ปฏิสนธินั้นเกิดขึ้น
ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกรรมนั้นและกรรมอื่น ๆ ที่มีโอกาสจะให้ผลหลังจากปฏิสนธิแล้ว
เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงการให้ผลของกรรมได้ ตั้งแต่
เกิดจนกระทั่งถึงขณะนี้กำลังเห็น เป็นผลของกรรมทั้งนั้น กำลังเห็นขณะนี้ เป็นวิบาก
เป็นผลของกรรม กำลังได้ยินขณะนี้ เป็นวิบาก เป็นผลของกรรม

ตั้งแต่ตื่นตลอดวันมานี้ มีใครทราบบ้างว่าเป็นวิบากจิต เป็นผลของกรรม
ทุกขณะที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส แต่กิเลสที่สะสมมา
หลังจากวิบากจิตเกิดแล้ว จะมีความยินดียินร้ายเป็นอกุศลประเภทใดชั้นใด หรือ
จะเป็นกุศลในขณะที่เห็นที่ได้ยินนั้น ก็จะทำให้วิบากข้างหน้าเกิดร่วมกับอโหสิต
อโหสิตเจตสิก อโหสิตเจตสิกในขณะที่ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น หรือว่ากรรมหนึ่งจะทำให้
เพียงแต่มีอโหสิตเจตสิกและอโหสิตเจตสิกเกิดร่วมกับปฏิสนธิ หรือจะยิ่งกว่านั้น คือ
เป็นเหตุปฏิสนธิ ก็ไม่มีใครสามารถทราบได้ แต่ทราบได้ที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์
ก็ยังไม่พ้นจากอบายภูมิ

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้จริงๆ ว่า ทุกอย่างไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา

ถ้าเข้าใจเรื่องของกรรม ต้องเข้าใจละเอียดถึงทุกขณะที่เห็น ทุกขณะที่ได้ยิน
ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสว่าเป็นวิบากจิตทั้งหมด แต่สิ่งที่ควรสะสมต่อไป
ควรจะเป็นปัญญา เพราะการที่จะมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือมีรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะที่น่าพอใจ เป็นที่ยินดีแสวงหา ไม่มีวันที่จะจบสิ้น ไม่เหมือนกับขณะที่
ปัญญาเกิดและเห็นโทษของความยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และ
มีความยินดีในพระธรรม ในการที่จะอบรมเจริญปัญญา เพราะถ้าปัญญาไม่เกิดขณะใด
ขณะนั้นก็ยังไม่สามารถดับความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้

**ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อัฐกนิบาต มหาจักจายนเถระ
อรรถกถาที่ ๑** มีข้อความว่า

ชื่อว่าผู้มีปัญญา ถึงจะสิ้นทรัพย์ก็ยังเป็นอยู่ได้ คือ ถึงทรัพย์จะหมดสิ้นไป
แต่ก็ยังมีความ สันโดษยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ เลี้ยงชีวิตด้วยการงาน
ที่ปราศจากโทษอย่างเดียวนี้ ชื่อว่าชีวิตของบุคคลผู้มีปัญญา

ถ้าไม่มีปัญญา มีทรัพย์สมบัติมากสักเท่าไรก็ไม่พอ เพราะฉะนั้น จะเป็นทุกข์
หรือจะเป็นสุข แต่สำหรับผู้ที่มีปัญญา ถึงจะสิ้นทรัพย์ก็ยังเป็นอยู่ได้ คือ เป็นผู้
สันโดษยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ และ เลี้ยงชีวิตด้วยการงานที่ปราศจากโทษ
อย่างเดียว

ถ้าเปรียบเทียบกับชีวิตของบรรพชิต ท่านที่คิดว่ากำลังสิ้นทรัพย์ หรือหมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง ก็ให้เห็นได้ว่า ท่านไม่ใช่ผู้ที่ขัดสน ถ้าเทียบกับบรรพชิตผู้ไม่มีอะไรเลย สละหมดทุกสิ่งทุกอย่าง แต่อยู่ได้อย่างสบาย ๆ ด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ปัญญาอย่างเดียวที่จะทำให้เป็นผู้ที่มีความสงบ หรือมีความสุขอย่างแท้จริง และสำหรับคนที่จะได้ตรองธรรมให้เข้าใจจริง ๆ ก็ควรจะคิดว่า ทำไมท่านพระมหากัจจายนะเป็นถึงพระอรหันต์ยังกล่าวคาถานี้ เพื่อประโยชน์อะไร หรือเพื่อประโยชน์แก่ใคร ก็เพื่อให้ทุกคนที่มีสติระลึกและพิจารณา ในขณะที่ท่านอาจจะมี ความเดือดร้อน มีความทุกข์ยาก หรือหมดสิ้นทรัพย์สมบัติไป จะได้เข้าใจให้ถูกต้องว่า ผู้ที่มีชีวิตด้วยปัญญา เป็นผู้ที่ไม่สั่นไหว และไม่ทำอกุศลกรรม และควรที่จะได้คิดว่า พระคาถาทั้งหมดของพระอรหันต์ทุกท่านมีประโยชน์ มิฉะนั้น ท่านจะไม่กล่าวเลย แต่มีประโยชน์สำหรับคนที่ระลึกได้ที่จะพิจารณาตาม

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย ทสกนิบาต มหากัปปินเถรคาถา
ที่ ๓ ท่านพระมหากัปปินะกล่าวคาถา มีข้อความตอนหนึ่งว่า

ปัญญาเป็นเครื่องตัดสินสิ่งที่ตนพึงมาแล้ว เป็นเครื่องเจริญชื่อเสียงและความสรรเสริญ

จริงไหม ท่านที่ฟังพระธรรมแล้วจะพิจารณาใหม่ว่า ธรรมไหนถูก ธรรมไหนผิด หนทางปฏิบัติไหนจะทำให้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม หรือจะต้องกระทำอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่มีทางที่จะตัดสินได้ ถ้าปัญญาไม่เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ปัญญาเท่านั้นที่เป็นเครื่องตัดสินสิ่งที่ตนพึงมาแล้ว และปัญญาเป็นเครื่องเจริญชื่อเสียงและความสรรเสริญ เพราะถึงแม้ว่าจะเป็นคนมีทรัพย์ แต่ไม่มีปัญญา ก็ย่อมถูกติเตียนเมื่อเป็นผู้ที่มีความเห็นผิด และมีข้อประพฤติปฏิบัติที่ผิด ข้อสำคัญที่สุด คือ เมื่อเกิดชาติหน้า ปฏิสนธิจิตจะไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย ถ้าไม่ได้อบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ

และเหตุที่จะทำให้ปฏิสนธิจิตมีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย คือ ในขณะที่กำลังฟังทุกอย่าง ก็พิจารณาให้เข้าใจถูกต้องในเหตุในผลยิ่งขึ้น

พระ การที่จะมีปัญญาได้ ต้องเป็นผู้ฟังที่ดีและใคร่ครวญที่ดี พระภิกษุได้มีการสนทนาธรรมกันหลังจากได้ฟังท่านอาจารย์สุจินต์ในเทป บางท่านพอจะฟังเข้าใจ แต่ยังฟังน้อย จึงมีความเห็นแตกต่างออกไป คือ ภิกษุรูปหนึ่งถามภิกษุอีกรูปหนึ่งว่า ท่านมีความเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานในชีวิตประจำวันไหม ในชีวิตประจำวันทำอะไรบ้าง ท่านก็ตอบว่า ตื่นเช้าและสวดมนต์ทำวัตร หลังจากนั้นก็นั่งสมาธิ แล้วจึงบิณฑบาต หลังจากนั้นก็ทำกิจวัตร เช่น กวาดลานวัด และก็แยกกันเข้ากุฏิ นั่งสมาธิต่อ และเจริญวิปัสสนา ตกเย็นทำวัตร จนกระทั่งนอน ทำอย่างนี้ทุกวัน

ภิกษุอีกรูปหนึ่งถามว่า การเจริญสติปัฏฐาน ถ้าชีวิตประจำวันเป็นอย่างนี้ การเจริญกุศลขั้นวิปัสสนาจะเกิดได้ทุกเมื่อหรือเปล่า การบิณฑบาตก็ดี สติปัฏฐานจะเกิดได้ไหม ท่านก็บอกว่า เท่าที่ฟังอาจารย์สุจินต์มาแล้วรู้สึกว่าจะไม่ปฏิบัติไม่ได้ เพราะท่านคิดว่าการเจริญวิปัสสนาต้องนั่งสมาธิก่อน โดยพิจารณาในขณะที่สงบ แต่ก็ห้ามสงบมากเกินไป เพราะถ้าสงบมากเกินไปจะพิจารณาไม่ได้ อาตมาก็สงสัยว่า ถ้าสงบเกินไปแล้วพิจารณาไม่ได้ จะต้องไปนั่งเพื่อสงบก่อนทำไม ในเมื่อสงบแล้วปัญญาเกิด ก็ควรจะสงบมาก ๆ แต่ท่านบอกว่า สงบมากปัญญาก็เกิดไม่ได้ ท่านบอกว่า ขณะที่คุยกันอย่างนี้ ห้ามปฏิบัติ เพราะถ้านั่งคุยกันแล้ว ไม่ชื่อว่าเจริญวิปัสสนา ซึ่งเรื่องที่คุยกันนั้นก็เป็นเรื่องธรรมทั้งนั้น

ได้ถามภิกษุอีกรูปหนึ่งว่า ขณะที่ท่านเดินท่องนั้น ท่องอะไร ท่านบอกว่า ไม่ได้เจริญวิปัสสนา ท่านทบทวนพระธรรมเท่านั้นเอง ซึ่งขณะนั้นถ้าสติปัฏฐานเกิดได้ สติปัฏฐานก็เกิด และจะเดินทำไมเฉย ๆ ก็เลยทบทวนมนต์หรือพระธรรมไปด้วย เดินเมื่อยแล้วก็นั่ง ภิกษุรูปอื่นก็ถามว่า เมื่อเมื่อยแล้วสติปัฏฐานจะเกิดไม่ได้หรือ ในเมื่อธรรมทุกอย่างก็มีอยู่ พระอีกรูปบอกว่า ถ้าเจริญอย่างท่านอาจารย์สุจินต์จริง ๆ ก็ไม่ใช่เจริญได้ง่าย ๆ ผมยังเจริญไม่ถึงอย่างที่ท่านอาจารย์สุจินต์บรรยาย เพราะว่า อาจารย์สุจินต์ให้เจริญโดยอ่านพระไตรปิฎก โดยเอาธรรมของพระพุทธเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าให้เจริญกุศลทุกขั้น และมีความเพียร และเข้าใจเสียก่อนว่า สติปัฏฐานคืออะไร แต่พระอีกรูปท่านบอกว่า คุยกันไม่ได้

ในเมื่อสนทนาธรรมเรื่องสติปัฏฐานไม่ได้ จะเอาความรู้ จะเอาปัญญาจากไหน จึงจะเข้าใจได้ว่า สติปัฏฐานเกิดจากไหน และรู้อะไรบ้าง

หลังจากท่านไปนั่งคิด อีกวันท่านจึงกล่าสนทนา ท่านถามว่า เวลาบิณฑบาต สติปัฏฐานจะเกิดอย่างไร ก็ถามท่านว่า ที่ท่านบิณฑบาต ท่านทำอะไรอยู่ ท่านบอกว่า ทำไม่ได้ขณะยืนบิณฑบาต ต้องกลับมานั่ง ถามท่านว่า เมื่อนั่งแล้ว พิจารณาอะไร ท่านก็บอกว่า ดูไปที่ใจ อกุศลกลีเลสต่าง ๆ ก็เกิดที่ใจ พิจารณาความไม่เที่ยง เกิดดับต่าง ๆ ก็ถามท่านว่า เวลาบิณฑบาตไม่มีอกุศลหรือ ท่านบอกว่า เดี่ยวก็บิณฑบาตไม่ถูก ไม่รู้ใครใส่อะไรที่ไหน ท่านบอกว่า ถ้าปฏิบัติอย่างนี้ไม่ต้อง บิณฑบาตกันแล้ว ไปเพ่งแต่ใจ พระอีกรูปก็บอกว่า ไม่ใช่ว่าขณะบิณฑบาตไม่ให้ เห็นอะไร มองไป ถ้าสิ่งที่มีจริงปรากฏ เช่น รูปธรรมนามธรรมมี ก็ขึ้นอยู่กับ ความเข้าใจ มองเห็นได้ว่า สิ่งไหนกำลังมี สิ่งไหนไม่มี

พระอีกรูปมาจากสำนักเดียวกัน ท่านบอกว่า ผมก็รู้สึก ว่า จิตมีที่เดียวไม่มีที่อื่น ก็มีการพิสูจน์ธรรมกัน เหนี่ยวมือมาแตะกัน ถามว่า ท่านรู้สึกไหมที่มือ ท่านบอกว่า รู้สึก ถามว่า รู้สึกที่ใจหรือรู้สึกที่ตรงกระทบ ท่านบอกว่า ตรงนี้ก็มี ถามว่า ถ้าตรงนี้มีแล้วไม่มีจิตตรงนี้หรือ มีจิตที่เดียวหรือ จิตเกิดที่ไหนก็ดับที่นั่นไม่ใช่หรือ ท่านก็บอกว่า ใช่

จากการสนทนาธรรม ดี มีประโยชน์ หลังจากนั้นก็มาฟังโยมอาจารย์สุจินต์ จริง ๆ ตอนแรกฟังในเทป หลังจากได้ฟังจริง ๆ แล้ว พระรูปแรกก็มีความเห็น เปลี่ยนไปนิดหน่อยเท่านั้นว่า ธรรมต่าง ๆ ไม่ได้อยู่ในขณะนั่งเท่านั้นที่จะพิจารณา อีกรูปหนึ่งมีความมั่นใจมากกว่า ที่ฟังมาผิดหมด และข้อปฏิบัติที่ไม่ให้คุยกัน ใช่ไม่ได้ เพราะถ้าไม่ได้คุยกันก็ไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น

เพราะฉะนั้น จากการสนทนาธรรมแบบนี้ชี้ให้เห็นว่า ถ้าไม่ฟังพระธรรมมาก ๆ และไปคิดเอาเอง จะเป็นความเห็นของตัวเองมากกว่าที่จะเป็นตามพระธรรม ใช่ไหม

ส. เจ้าค่ะ

